

Національна Академія педагогічних наук України
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти

ШЕВЧУК С.С.

**СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ
ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ**

Навчально-методичний посібник

Біла Церква – 2022

Шевчук С.С. **Сучасні освітні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників:** навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ, 2022. 158 с.

Навчально-методичний посібник «Сучасні освітні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників» входить до структури комплексного методичного забезпечення навчального модуля 4 «Освітні інновації в професійній діяльності педагога професійної освіти» кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін (МПО та СГД) Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти (БІНПО).

Мета розробки даного навчально-методичного посібника: формування, оновлення, поглиблення та систематизація знань, розвиток та удосконалення умінь педагогічних працівників закладів професійної освіти із планування, організації та здійснення освітнього процесу з використанням сучасних освітніх технологій на засадах компетентнісного, інтегрованого та технологічного підходів.

Зміст даного навчально-методичного посібника відображає сучасні тенденції модернізації системи вітчизняної професійної освіти на засадах компетентнісного і технологічного підходів, містить інформацію щодо сутності і цілей впровадження в освітній процес закладів професійної освіти сучасних освітніх практик, методики планування, організації та проведення інтерактивних аудиторних занять і позааудиторних навчальних заходів.

Основні положення змісту даного посібника носять як науково-методичний, так і практично-зорієнтований характер і покликані сприяти більш чіткому та систематизованому представленню про інноваційну освітню діяльність педагога професійної освіти.

Матеріали даного посібника стануть у нагоді педагогічним працівникам і керівникам закладів професійної та передвищої фахової освіти, методистам навчально-методичних центрів ПТО, слухачам курсів підвищення кваліфікації, що проводяться на базі Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України.

Рецензенти:

Мандрагеля В.А., доктор філософських наук, професор кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України.

Масліч С.В. – заступник директора з навчально-методичної роботи ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», кандидат педагогічних наук

Рекомендовано до публікації Вченою радою Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 4 від 22.06.2022р.)

З М І С Т

Передмова.....	4
1. Підготовка кваліфікованих робітників в умовах модернізації професійної освіти.....	6
2. Сутність і значимість інновацій в освіті.....	10
3. Технологізація освітнього процесу у закладах професійної освіти....	18
4. Сутність сучасних освітніх технологій.....	21
4.1. Інтерактивні технології навчання.....	21
4.2. Технологія ситуаційного навчання (кейс-метод).....	27
4.3. Проектна технологія навчання	29
4.4. Квест-технологія	36
4.5. Технологія web-квест як різновид освітнього квесту.....	40
4.6. Імітаційні технології навчання.....	46
4.7. Гейміфікація в освіті.....	53
4.8. Інтегративно-модульна технологія навчання.....	58
4.9. Технологія проблемного навчання у професійній освіті.....	64
5. Дистанційна форма навчання у професійній освіті.....	67
5.1. Методологічні засади дистанційної форми навчання у системі ПТО.....	69
5.2. Дидактичні принципи дистанційного навчання у системі ПТО.....	74
5.3. Інформаційне освітнє середовище як елемент нової інформаційної педагогічної системи професійно-технічної освіти.....	80
5.4. Розвиток готовності педагога до впровадження дистанційного навчання у професійну підготовку кваліфікованих фахівців.....	85
6. Змішане навчання у системі П)ПТ)О.....	88
6.1. Сутність і методика реалізації змішаного навчання у професійній освіті.....	88
6.2. Моделі змішаного навчання.....	94
6.2.1. Ротаційна модель змішаного навчання.....	94
6.2.2. Перевернуте навчання (перевернутий клас).....	97
7. Інклюзивне навчання у закладах професійної освіти	100
7.1. Концептуальні засади інклюзивного навчання у закладах професійної освіти.....	100
7.2. Нормативно-правове забезпечення інклюзивного навчання у закладах професійної освіти.....	103
7.3. Готовність педагога до реалізації інклюзивного навчання.....	107
8. Приклади реалізації сучасних освітніх технологій у професійній підготовці фахівців.....	112
8.1. Реалізація проектної технології.....	112
8.2. Застосуванні методів інтерактивного навчання.....	127
8.3. Приклад застосування веб-технології.....	137
Питання на осмислення змісту посібника та самоперевірки.....	146
Глосарій.....	147
Список літературних джерел.....	155

ПЕРЕДМОВА

Глибинні соціально-економічні, політичні, інноваційно-освітні трансформації в існуванні України як незалежної і самобутньої держави, інтеграція системи вищої освіти України в Європейський освітній простір, висока конкуренція на ринку праці серед випускників закладів професійної освіти потребують оновлення процесу професійної підготовки фахівців через зміщення акцентів на формування конкурентоспроможних професіоналів з яскраво вираженою потребою в досягненні успіху, набутті професійного досвіду, творчому самовираженні, самореалізації, здатних жити і працювати в умовах мінливого світу.

Професійна діяльність будь якого фахівця насичена як звичними, так і незапланованими, мінливими ситуаціями, які потребують оперативного прийняття рішення і неоднозначності в їх інтерпретації. Зазначене вимагає від фахівців володіння глибокими професійними знаннями, уміннями обговорювати й обмірковувати професійні проблеми; аргументувати власні позиції, приймати рішення та доводити їх до відома партнерів; організовувати професійний безпосередній та опосередкований діалог з колегами, партнерами, обирати поведінкові стратегії, адекватні професійній комунікативній ситуації та ін. Оволодінню зазначеними вміннями сприяє впровадження інноваційних освітніх технологій.

Як правило, всі освітні інновації представлені відповідними ним технологіями. Для навчання професії важливі всі рівні пізнання, сформовані на основі впровадження в освітній процес сукупності сучасних методик та освітніх практик. Традиційна система ПТО потребувала від педагога охоплення великого обсягу інформації та орієнтації на достатній рівень досягнень учнів – «знання», «розуміння», «використання». Це підштовхувало педагога на використання в основному моделі пасивного навчання.

У сучасній освітній практиці ситуація кардинально змінилася. Педагог, як «джерело» інформації, не в змозі передати весь обсяг навчального матеріалу навіть з якоїсь вузької галузі знання. Його місія сьогодні – навчити здобувачів освіти відшукувати інформацію із різних джерел та використовувати її у майбутній професійній діяльності. Здобувачам освіти необхідно мати навички розуміти сутність речей, осмислювати ідеї і концепції, трактувати і застосовувати їх в конкретних умовах. Саме через це виникла необхідність застосування інноваційних технологій навчання у професійній підготовці кваліфікованих фахівців.

Навчально-методичний посібник *«Сучасні освітні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників»* входить до структури

комплексного методичного забезпечення навчального модуля 4 «Освітні інновації в професійній діяльності педагога професійної освіти» кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін (МПО та СГД) Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти (БІНПО).

Мета розробки даного навчально-методичного посібника: формування, оновлення, поглиблення та систематизація знань, розвиток та удосконалення умінь педагогічних працівників закладів професійної освіти із планування, організації та здійснення освітнього процесу з використанням сучасних освітніх технологій на засадах компетентнісного, інтегрованого та технологічного підходів.

Практична значимість навчально-методичного посібника полягає у тому, що за результатами курсового підвищення кваліфікації педагогічні працівники закладів професійної освіти повинні **знати**:

- сутність компетентнісного і технологічного підходів до освітнього процесу у закладах професійної освіти;
- класифікацію, сутність і цілі впровадження інноваційних освітніх технологій у професійну підготовку кваліфікованих робітників;
- сучасні форми, методи і засоби здійснення навчально-організаційної і методичної діяльності з використанням сучасних освітніх практик.

Педагогічні працівники повинні уміти:

- проектувати, планувати та організовувати освітній процес у закладах професійної освіти з використанням сучасних освітніх технологій;
- розробляти та удосконалювати сучасне комплексне методичне забезпечення предметів (професій);
- проводити заняття та позаурочні навчальні заходи із застосуванням інтерактивних форм і методів.

Основні положення змісту даного посібника носять як науково-методичний, так і практично-зорієнтований характер і покликані сприяти більш чіткому та систематизованому представленню про інноваційну освітню діяльність педагога професійної освіти.

Матеріали даного посібника стануть у нагоді педагогічним працівникам і керівникам закладів професійної та передвищої фахової освіти, методистам навчально-методичних центрів ПТО, слухачам курсів підвищення кваліфікації, що проводяться на базі Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України.

I. ПІДГОТОВКА КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Могутні інтеграційні процеси, все сильніше захоплюючи всі сфери суспільного життя, вимагають адекватних відповідей від професійної освіти, посилення організації підготовки сучасного фахівця, відповідного всім вимогам міжнародного співтовариства. Сьогодні розвиток державності України визначається в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури: парламентаризм, свобода дії і слова, права людини, лібералізація та інші невід’ємні атрибути суспільного демократичного співтовариства, що додасть новий виток до розвитку особливостей українського суспільства, розвитку вищої освіти в країні, що має давні міцні традиції.

Освіта є вирішальним чинником модернізації суспільства. Будь-які процеси модернізаційного характеру в економіці, політиці, культурі завжди починаються однаково – з реформи освіти. Перш ніж розпочати будь-які перетворення в суспільстві, необхідно підготувати людину, здатну здійснювати ці перетворення. У межах нинішнього реформування вітчизняної професійної освіти необхідно поступово переорієнтуватися під особистість, на пріоритети людського потенціалу. Головне завдання сучасної професійної освіти – навчити здобувача освіти вчитися, навчити бачити світ цілісно, навчити діяти, сформулювати в нього своє професійне кредо. Саме цілісність професійної освіти має бути основою нової парадигми професійної освіти, зоснованої на особистісно-орієнтованому і компетентнісному підходах, що піднімають процес навчання до рівня освіти, а професійну освіту - до рівня культури.

Найважливіша особливість сучасного етапу розвитку професійної (професійно-технічної) освіти – в тому, що вона не може обмежуватися своєю попередньою функцією інфраструктури економіки, яка відтворює необхідний об’єм робітничої сили. Притаманна ринковим відносинам динаміка розвитку виробництва потребує надання професійній освіті певної якості, ефективності, гнучкості та її органічної інтеграції в економіку, орієнтації на постійні зміни між попитом і пропонуванням кваліфікаційних кадрів. Розвиток економіки будь-якої держави, усіх її ланок, ефективність виробництва залежать від багатьох чинників. Важливе місце серед них поосідає професійна компетентність фахівця.

Своєрідність поточного моменту в українській освіті полягає в особливо гострій необхідності її подальшого розвитку за умови складної ситуації в освітній, економічній та соціальній сферах. Виникає низка внутрішніх проблем освіти, найважливішими з яких є: невідповідність структури і змісту вищої

професійної і передвищої фахової освіти потребам ринкової економіки; недостатність та нестабільність фінансування; недостатній рівень цифровізації освітнього процесу за умови використання дистанційної та змішаної форм; недостатність гарантій якості освіти; необхідність адаптації вітчизняної системи освіти до європейського освітнього простору.

До негативних чинників професійної підготовки фахівців слід також віднести невідповідність між попитом і пропозицією, якістю підготовки кадрів і потребами ринку праці у професійних кваліфікаціях; недосконалість системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування молоді і дорослих.

За ініціативи Президента України та підтримки Прем'єр-міністра України у сфері освіти розпочато широкомасштабний план модернізації професійної (професійно-технічної) освіти. Мета модернізації професійної освіти і ключові напрями впровадження її реформи були сформульовані Міністром освіти і науки України Сергієм Шкарлетом на Всеукраїнському Форумі «Україна 30. Освіта і наука», 1 червня 2021 року.

«Мета модернізації професійної (професійно-технічної) освіти, – створення ефективної системи освіти та навчання, яка стане основою економічного зростання держави, складовою сталого розвитку суспільства, запорукою професійної самореалізації та безперервного професійного розвитку особистості упродовж життя відповідно до її інтересів та потреб економіки України».

Визначено **чотири ключові напрями**, за якими відбуватиметься оновлення системи професійної (професійно-технічної) освіти впродовж наступних років:

- ❖ створення ефективної системи управління та фінансування,
- ❖ забезпечення відповідності змісту та якості освіти потребам ринку праці,
- ❖ розвиток державно-приватного партнерства,
- ❖ популяризація галузі.

У план модернізації закладено базові законодавчі основи:

- Закону України «Про освіту»;
- цілі 4 «Якісна освіта» Цілей сталого розвитку до 2030 року (забезпечення доступності професійної освіти);
- статті 432 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, щодо співробітництва у галузі професійної освіти та навчання, підвищення кваліфікації впродовж трудової діяльності/життя;
- Угоди між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України»;

- Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року».

Кінцевий результат модернізації – вмотивовані активні здобувачі кваліфікацій, які прагнуть безперервного професійного розвитку, самореалізації та кар'єрного зростання.

На виконання Указу Президента України «Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти» розпочато роботу над розробкою державної цільової програми розвитку сфери на період до 2027 року. Саме цей документ допоможе створити гідні умови оплати праці представникам професійної освіти. Нині проєкт Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки пройшов громадське обговорення.

Конкурентноспроможність будь-якої держави на світовому ринку та якість життя населення залежить від рівня професійної підготовки кадрів. Одним із провідних світових лідерів у сфері підготовки кваліфікованих фахівців на сьогодні виступає Європейський Союз, який завдячує цьому *дуальній системі професійної освіти*.

Термін «дуальна система» (від лат. dualis – подвійний) був введений у педагогічну термінологію в середині 60-х років минулого століття у ФРН – як нова, більш гнучка форма організації професійної освіти. Дуальність як методологічна характеристика професійної освіти передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфери з підготовки кваліфікованих кадрів з певного профілю в рамках організаційно-відмінних форм навчання.

Основне завдання упровадження елементів дуальної форми – усунути основні недоліки традиційних форм і методів професійної підготовки кваліфікованих робітників, подолати розрив між теорією і практикою, освітою і виробництвом, та підвищити якість підготовки майбутніх фахівців із урахуванням вимог роботодавців.

Одним із напрямів підвищення якості підготовки робітничих кадрів за дуальною формою є створення навчально-практичних центрів.

Позитивним досвідом входження системи вищої освіти України в європейський інтелектуальний простір стало впровадження кредитної системи у вітчизняних закладах вищої освіти, що обумовило реалізацію в них *кредитно-модульної організації освітнього процесу* на основі Європейської системи перерахування кредитів (ECTS). Ця система організації освітнього процесу базується на поєднанні модульної технології навчання і залікових освітніх одиниць. До переваг кредитно-модульної системи слід віднести: лібералізацію освітнього процесу, орієнтування на особистість здобувача

освіти, стимулювання розвитку інноваційних освітніх технологій, форм, методів і засобів навчання та контролю у закладах вищої освіти, сприяння оптимальному плануванню змісту і розробці сучасного методичного супроводу освітнього процесу з урахуванням кінцевих навчальних результатів, набутих здобувачами освіти.

Кредитно-модульна система включає постійний моніторинг і оцінку якості засвоєння освітніх програм з використанням сучасних методів діагностики, сприяє створенню в українських вузах якості освітніх послуг і підготовки фахівців, умов для навчання впродовж всього життя. Але одночасно з цим аналіз досвіду впровадження модульно-рейтингової системи в українських вузах свідчить про відсутність єдиного формату модуля і невідповідність даних модулів європейському формату. Також до проблем впровадження кредитно-модульної системи в Україні відносяться недостатня забезпеченість студентів підручниками, інформаційними матеріалами, доступом до Інтернет-ресурсів.

Процес інтеграції системи освіти до Європи сприймається громадськістю нашої країни не однозначно. Крім всіляких особливостей і відмінностей в європейській і українській системі освіти існують ще і традиції, які нелегко зламати. З одного боку, прийнявши європейську форму освіти, тобто креативний тип навчання, освіта студентів України набула творчого характеру. Форми контролю студентів у вищих професійних навчальних закладах нашої країни орієнтовані на творчу сторону діяльності свідомості, а не на сліпе зазубрювання навчального матеріалу. Студенту необхідно самостійно працювати з джерелами, користуватися довідковим матеріалом, Інтернет-ресурсами, додатковою літературою у бібліотеках, що розвиває його здатність аналізувати і систематизувати навчальний матеріал, досліджувати і впроваджувати нове в процесі навчання, а не просто відтворювати навчальний матеріал, часто застарілого характеру.

З іншого боку, тільки репродуктивний тип навчання, який був властивий старій системі освіти, продовжує широко використовуватися у вузах, у тому числі і у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, що має свої об'єктивні причини, такі як відсутність необхідних матеріальних фондів, грошових коштів, небажання педагогів старої школи підходити до процесу навчання творчо, проявляти ініціативу і розвивати у студентів бажання навчатися навичкам самостійної творчої роботи.

Професійна підготовка – це цілеспрямований процес навчання реальних і потенційних працівників професійних знань та вмінь з метою набуття навичок, необхідних для виконання певних видів робіт. Цьому слугують різні форми здобуття професійної освіти – навчання у вищих і спеціалізованих навчальних закладах освіти, стажування на курсах підвищення кваліфікації, удосконалення

професійної майстерності на виробництві щодо. Потреби інноваційної вітчизняної економіки вимагають змін в освіті і професійній підготовці. Для того, щоб людина могла оновлювати знання і підвищувати рівень своєї освіти, необхідний для професійної діяльності, потрібно створити систему, за якої випускники мали б можливість періодично повертатись у систему вищої освіти.

Отже, проблему модернізації вітчизняної професійної освіти слід вирішувати *комплексно*, оскільки зусиллями самих суб'єктів ПТО її не можна вирішити в силу різних суб'єктивних і, насамперед, об'єктивних причин. Як відомо, з одного боку, жодна система не здатна тільки своїми зусиллями реформуватися, а з іншого – ця проблема комплексна і потребує комплексного державного вирішення – правового, адміністративно-організаційного, фінансово-економічного, науково-методологічного, соціально-культурного.

2. СУТНІСТЬ І ЗНАЧИМІСТЬ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТІ

Сучасні умови демократизації суспільства, реформування професійної освіти у контексті глобалізації та євроінтеграції, проблеми і завдання підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних робітників висувають нові вимоги до вітчизняних педагогічних працівників професійної школи. Професійно-педагогічна робота у навчальних закладах освіти системи ПТО України потребує від педагогів сучасних знань щодо організації та здійснення освітнього процесу у відповідності до соціально-економічного розвитку суспільства.

В умовах модернізації вітчизняної професійної освіти сьогодні впроваджується стратегія прискореного, інноваційного розвитку освіти і науки - забезпечуються умови для розвитку, самоствердження й самореалізації особистості впродовж життя. Інноваційні процеси, що відбуваються в освіті, вимагають відповідних змін у професійній діяльності педагога закладу професійної освіти. Нові вимоги держави і суспільства щодо розвитку та самореалізації особистості педагога обумовлюють необхідність розроблення теоретико-методологічних засад його формування як конкурентоспроможного фахівця, створення ефективного діагностичного механізму, який дозволить виявити конкретні резерви в його діяльності, перспективи професійного зростання, шляхи підвищення рівня професійної компетентності.

Під інноваційним розвитком освіти слід розуміти комплекс створених та запроваджених організаційних та змістових нововведень, розвиток низки факторів та умов, необхідних для нарощування інноваційного потенціалу освітньої системи. Такий складний психолого-педагогічний процес вимагає

чітко спланованих системних дій з боку всіх освітянських структур, які в своїй сукупності складають основу інноваційної політики [26]

Інноваційне навчання – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення та прогнозування на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на активні та конструктивні дії в швидко змінних ситуаціях.

Становлення оновленої освіти передбачає природні процеси розвитку педагогічної практики, цілеспрямований управлінський вплив на систему підготовки, перепідготовку педагогічних кадрів, суттєві корективи змісту, стилю діяльності педагогічних установ, педагогів (вихователя, учителя, викладача), тобто перехід освітньої системи до функціонування на нових організаційних та психолого-педагогічних засадах. Незадоволеність якістю освіти в реальній практиці, усвідомлення необхідності реформування роботи закладів професійної освіти зумовлюють потребу в оновленні професійної підготовки, стилю професійної діяльності педагога, формування його компетентності, особистісно-професійних якостей, здатності жити і працювати в інноваційному режимі - прийняти і зрозуміти нове, оволодіти інноваційною ситуацією.

Інноваційна політика як системна діяльність держави щодо конкретної особистості, суспільства в цілому, здійснюється в законодавчій, виконавчій, інформаційній та інших сферах. Вона активно ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов для поширення інноваційних технологій і процесів, розвитку інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства. Для України інноваційна стратегія в політичному плані розглядається як вагомий важіль, здатний не лише зупинити деструктивні процеси, але й сприяти підвищенню інноваційного потенціалу суспільства, який уявляє собою спроможність функціонуючих систем створювати, сприймати інновації і своєчасно позбавлятися застарілого.

Специфіка інноваційної освітньої політики України, інноваційні системи якої повинні ґрунтуватися на феномені креативності, полягає у наступному.

По-перше. Інноваційний розвиток освіти в Україні супроводжується інтеграцією науково-освітнього потенціалу. Гіпотетично виправданим можна вважати твердження: якщо в освітньому просторі створити умови, сприятливі для поширення освітніх і педагогічних інновацій, інтеграційні процеси

протікатимуть продуктивніше, а перспективи розвитку суспільства будуть очевиднішими.

По-друге. Інтенсивно посилюється тенденція до технологізації педагогічних процесів шляхом впровадження новітніх технологій, методик, цифровізації освітнього процесу, які в цілісному своєму поєднанні закладають основу інноваційного розвитку освітньої галузі. Інноваційне оновлення педагогічних систем має забезпечити зростання особистісного потенціалу як важливої передумови ефективного функціонування будь-яких соціальних систем. В освітній практиці позначилися такі основні методи посилення суб'єктності педагогічних процесів [26] :

- *«збагачення» функціонального змісту діяльності* головних суб'єктів освітнього процесу (педагога і здобувача освіти) за рахунок розширення якості та складу виконуваних операцій і функцій, заміни одних операцій іншими (наприклад, розширення функції контролю до моніторингової функції в умовах 12-ти бальної системи оцінювання);

- *зміна організації діяльності:* режиму, інтенсивності, умов діяльності (наприклад, введення так званого «вільного розкладу», коли здобувачу освіти дозволяється «самостійно», «вільно» визначати інтенсивність і режим роботи при обов'язковому виконанні всього необхідного об'єму завдань за певний проміжок часу);

- *зміна форм організації освітнього процесу:* зменшення ваги фронтальних форм діяльності, надання пріоритетності індивідуальній, індивідуалізованій та кооперативній формам, що об'єктивно сприяє самовираженню, саморозвиткові учасників освітнього процесу, приводить до соціальної відповідальності;

- *зміна методик і засобів навчання* за рахунок впровадження інноваційних освітніх практик;

- *участь в управлінській діяльності в процесі навчання:* делегування педагогом повноважень і відповідальності здобувачам освіти з метою створення для них умов колегіального прийняття рішень.

Разом з тим, інноваційний розвиток вітчизняної освітньої системи шляхом технологізації всіх складових педагогічної діяльності – це процес, наповнений гострими суперечностями та конфліктами між усталеним і новим, що йде йому на зміну. Зрушення, які відбуваються в освітній сфері, більше нагадують пошуки компромісу між реформаторським способом розвитку освітньої галузі та інноваційними тенденціями цивілізаційного руху. Сучасна модернізація професійної освіти – це ланцюг широкомасштабних новацій, запроваджених в освітній сфері, але не будь-який процес новацій можна ототожнювати із сталим

інноваційним розвитком. Все залежить від механізму оновлення системи та особистостей, які його впроваджують.

Професійна освіта – фундамент соціально-економічного розвитку держави. Вона має бути такою, щоб задовольнити запити суспільства і потреби кожної окремої особистості. До професійної діяльності молоду людину сьогодні в Україні готують у системах професійно-технічної освіти і вищої освіти. Останнім часом стала помітною диспропорція в цих освітніх системах. Проникнення механізмів ринкової економіки у сферу освіти вплинуло на попит і пропозицію щодо професійної освіти. Сучасна молодь більшою мірою орієнтована на вступ до вищих навчальних закладів і отримання диплому про вищу освіту. Аналіз реального стану підготовленості абітурієнтів до сприйняття програм вищої школи свідчить, що майже 30%, а в окремих ситуаціях до 50% із них мають слабкий рівень навчальних досягнень. В процесі навчання у таких студентів не задовольняється рівень професійних домагань, оскільки «працювати руками» в інституті не вчать, а «працювати головою» їм не під силу. Фактично, мова йдеться про контингент студентів, яким би доцільно було спочатку одержати професійно-технічну освіту, підвищити загальноосвітній рівень підготовки, а потім продовжити навчання у закладах вищої освіти. Таким чином, суспільство не втрачало б значну частину кваліфікованої робочої сили, а молода людина – віри у можливість професійної самореалізації.

Однак ситуація склалася не на користь закладів професійної освіти через падіння у молоді престижу отримання освіти в таких закладах. У переважній більшості, до закладів професійної освіти потрапляє «залишковий» контингент з недостатнім рівнем знань і розвитку інтелектуальних умінь, відсутністю мотиву до навчання, інтересу до професії та інше. Як же за таких умов вирішити проблему ефективної підготовки кваліфікованих робітників?

Відповідь на поставлене питання вимагає системних інноваційних підходів до організації і розвитку професійної освіти, вагомими складовими яких сьогодні є тенденція на впровадження нових освітніх технологій на основі компетентнісного підходу і технологізації освітнього процесу та рівень інноваційності у діяльності сучасного педагога професійної освіти.

Оновлена система ПТО повинна базуватися на таких основних **принципах**:

- випереджувальний характер професійної підготовки;
- інтеграція професійної освіти, науки і виробництва;
- неперервність, системність, логічність;
- фундаменталізація навчання;

- гнучкість і взаємозв'язок процесу професійного навчання з реструктуризацією та подальшим розвитком економіки та зайнятістю населення;
- стандартизація;
- регіоналізація професійної освіти;
- наступність змісту загальноосвітньої і професійної підготовки;
- індивідуалізація і диференціація.

Інноваційна діяльність педагогічних працівників стає по суті основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті й одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому.

На даний момент у сучасному освітньому інноваційному просторі України спостерігаються дві тенденції. Перша – це прагнення впроваджувати інновації, майже не турбуючись про якість та рівень їх компетенції у розв'язанні проголошених освітньою реформою актуальних проблем і не зосереджуючись на наслідках інтеграції інноваційного продукту з усталеною системою освіти, що більше відповідає природі хаотичного. Друга – спрямованість на відповідність впроваджуваної інновації стратегічним освітнім завданням, що можливе лише за умови розуміння освітніх цілей, вивчення загальних суб'єктивних закономірностей перебігу інноваційного процесу та механізмів управління ним.

Сучасні вітчизняні педагоги-науковці розглядають *інновацію в освіті* як то: «процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі вирішувалися по-іншому»; «результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних розв'язань для різноманітних педагогічних проблем»; «актуальні, значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними в контексті еволюції освіти й позитивно впливають на її розвиток»; «продукти інноваційної освітньої діяльності, які характеризуються процесами створення, розповсюдження та використання нового засобу (нововведення) в галузі педагогіки та наукових досліджень»; «нововведення в галузі техніки, технології, організації праці й управління, що ґрунтуються на використанні досягнень науки і перспективного досвіду»; «оновлення чи вдосконалення теорії та практики освіти, яке оптимізує процес досягнення її мети»; «різні нововведення в діяльності освітніх закладів, у здійсненні навчально-виховного процесу» [23].

«Освітня інновація» є структурною одиницею «інновації», яка має педагогічну, науково-технологічну та соціально-економічну складові.

Але інновації в освіті слід розуміти не лише як кінцевий продукт застосування будь-якої новизни з метою внесення якісних змін в освітній

процес і отримання економічного, соціального, науково-технічного, екологічного та іншого ефекту, а як процедуру постійного оновлення навчальних систем.

До **соціально-економічних** інновацій в освіті належать сучасні технології розвитку особистості, нововведення у правовому забезпеченні та економіці освіти; до **науково-технологічних** – цифровізація і телекомунікація освітніх процесів, сучасне матеріально-технічне нововведення в освітньому і управлінському процесах.

Під **інноваційною освітньою технологією** розуміють сукупність інноваційних форм, методів і засобів навчання, виховання і управління, об'єднаних єдиною метою.

Вибір освітньої технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи педагога з учнем.

Реалізація сучасних освітніх інновацій відбувається через їх **структурні складові** [3]:

❖ *у змісті навчання і виховання* – наявність державних стандартів професійної освіти; розроблення концепції розвитку учнівської молоді на засадах національних, родинних, громадянських, індивідуальних цінностей особистості; створення авторських навчальних планів і програм, підручників, навчальних посібників, виховних систем; розроблення нової системи оцінювання навчальних досягнень учнів;

❖ *у формах і методах навчання і виховання особистості* – оволодіння діалоговими, діагностичними, активними, інтерактивними, дистанційними, комп'ютерними, мультимедійними, телекомунікаційними, тренінговими, проектними методами навчання;

❖ *у технологіях навчання і виховання особистості* – запровадження альтернативних навчально-виховних технологій, таких як «навчання через практику», проектна, диференційована, модульна, «парного навчання», навчання у малих групах (колективна) тощо;

❖ *у змісті, формах і методах управління закладами професійної (професійно-технічної) освіти* – наявність громадсько-державних засад і структурних утворень, таких як моніторингові та інноваційні центри, програмні і фінансові комітети, консалтингові та маркетингові служби тощо;

❖ *у структурі управління закладів професійної (професійно-технічної) освіти* – створення варіативних організаційних структур, таких як ВПУ, ПНЗ-ВНЗ I-II рівнів акредитації, навчально-тренувальні фірми тощо.

Слід відзначити, що проблеми впровадження інноваційних освітніх технологій в системі перебудови національної освіти є, безперечно, актуальними. Однак для підготовки висококваліфікованого фахівця,

конкурентоздатного на внутрішньому та зовнішньому ринках праці, не менш важливою могла б стати дискусія з **проблем змісту навчання**.

Наукової розробки та дискусії з проблем змісту навчання потребують нових для України соціально-економічних умов, характерних перманентними кризовими ситуаціями, процесами глобалізації, а також проблем визначення можливих здобутків і ризиків, пов'язаних з інтеграцією України у світові економіко-соціальні процеси.

Проблема формування змісту навчання в контексті адаптації вітчизняного законодавства до принципів Болонської декларації, потреб гармонізації системи освіти та науки України до соціально-економічних змін на вітчизняному і світовому ринках праці, низка інших проблем, пов'язаних з трансформацією змісту освітніх програм з підготовки сучасних кваліфікованих фахівців – є надзвичайно складним чинником і потребує проведення глибоких, методологічно зважених наукових досліджень. Про це свідчать не стільки дискусії у науковій літературі, скільки реальні економічні, правові та соціальні проблеми, що виникли і поглибились в процесі освітніх реформ. Їх розв'язання потребує підготовки фахівця-дослідника, здатного визначати, з'ясовувати причини перманентних проявів соціально-економічної кризи в Україні й усувати кризові прояви у сфері управління освітою.

Інноваційні трансформації сучасної професійної освіти окреслені **провідними компетенціями** [9]:

- *традиційною* – оволодіння базовими знаннями, вміннями, навичками; формування і засвоєння академічних знань;
- *раціоналістичною* – опора на знання як упорядковану сукупність об'єктивних фактів на основі створення ефективної та всебічно розробленої освітньої технології;
- *гуманістичної* – необхідна умова для особистісного самовираження людини, можливість найбільш повно і адекватно відповідати природі людського «Я».

Інновації, які якісно змінюють мету, підхід, принципи, завдання, структуру освітнього процесу, є *масштабними*, вони більш життєздатні і конкурентноспроможні. Ті інновації, що змінюють форми, методи, засоби навчання, виховання і управління, є *локальними*, їх вплив на загальну стратегію розвитку освіти (і навчального закладу) є значно меншим.

Сучасні наукові підходи і принципи в управлінні освітніми закладами на сучасному етапі сприяють розвитку: стратегічного, у тому числі інноваційного, мислення їх керівників та педагогічних працівників; організаційної (інноваційної) культури; демократизації відносин; плоскої (горизонтальної, на

відміну від вертикальної, ієрархічної) структури управління, зокрема проектно-інвестиційної, командної (групової) роботи та вільного обміну інформацією.

Педагогічні працівники та керівники закладів вищої і професійної освіти, стратегія яких орієнтована на інноваційний підхід у навчанні, вихованні та управлінні, відрізняються:

- ✓ високими професійними знаннями в галузі управління, у тому числі менеджменту інновацій;

- ✓ основними стійкими педагогічними здібностями (комунікативністю, перцептивністю, конструктивністю, креативністю, прогностичністю, саморегулятивністю, самоорганізацією);

- ✓ педагогічними особливостями, які сприяють створенню активного освітнього середовища;

- ✓ знаннями основ педагогічної техніки (уміння керувати власним емоційним станом, володіння елементами ораторського та акторського мистецтва, технікою контактної взаємодії);

- ✓ готовністю до надання допомоги з питань розвитку творчого потенціалу педагогічних працівників і здобувачів освіти;

- ✓ толерантністю до проявів творчості інших;

- ✓ здібністю до високого рівня емпатії та рефлексії;

- ✓ позитивним ставленням до учнівської молоді.

Переорієнтація освітнього простору на компетентнісний підхід передбачає вирішення трьох першочергових проблем у професійному навчанні. *Перша* – необхідність усвідомлення кожним педагогом того, що компетентнісний підхід передбачає нове розуміння результату професійної освіти. Вирішення *другої* проблеми полягає у визначенні й обґрунтуванні системи ключових компетентностей здобувачів освіти на кожному етапі професійної підготовки та необхідності цілеспрямованого їх формування й розвитку в процесі планування, організації та здійснення освітнього процесу. Вирішення *третьої* проблеми пов'язано з необхідністю технологізації освітнього процесу у закладах професійної освіти, що забезпечить створення відповідного освітнього простору і формування та розвиток професійних компетентностей здобувачів освіти. До того ж освітні технології мають забезпечити всім учасникам освітнього процесу можливість їх оптимального вибору для власного цілепокладання, самоорганізації та саморозвитку.

3. ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Будь-яка освітня концепція, у тому числі і концепція компетентнісного підходу у професійній освіті, реалізується через повну систему дій. Якщо ця система досить варіативна і гнучка, її називають *методикою навчання*. Якщо ж є більш-менш чітка алгоритмізація та гарантується одержання кінцевого результату з надійно оціненою ймовірністю – цю освітню систему називають *технологією навчання*. Інакше кажучи, *технологічний підхід у навчанні* являє собою впровадження у педагогіку системного способу мислення. Такий підхід до освітніх і педагогічних процесів *дозволяє*: забезпечити точне інструментальне, методичне, комунікативне управління навчальним процесом; значно підвищити ймовірність досягнення прогнозованого результату; науково обґрунтовано аналізувати і систематизувати наявний практичний досвід і його використання; оптимально використовувати реальну ситуацію на наявні ресурси, зменшити міру впливу несприятливих обставин на учасників освітнього процесу та створити умови для розвитку особистості; обирати найбільш ефективні і розробляти нові прогресивні технології освітнього процесу у закладах професійної освіти для вирішення поставлених завдань.

Поняття «освітня технологія» або «технологічний підхід до навчання» виникло більш ніж тридцять років тому в США, було схвалене ЮНЕСКО та багатьма країнами світу, у тому числі й Україною.

За визначенням ЮНЕСКО, *освітня технологія* – це, у загальному значенні, *системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань, який враховує людські і технічні ресурси, їхню взаємодію і має на меті оптимізацію форм освіти*.

Під *оптимізацією навчального процесу* розуміють вибір такої методики, застосування якої приведе до найкращих результатів при мінімально необхідних витратах часу і зусиль. Оптимізація припускає найбільш ефективний (оптимальний) перебіг педагогічного процесу з погляду заданих критеріїв на підставі всебічного обліку закономірностей, принципів, сучасних форм і методів навчання та виховання, існуючих умов, а також особливостей педагога і здобувачів освіти.

Освітню технологію можна розглядати як попередньо спроектований процес навчання з чітко визначеними функціями педагога і здобувачів освіти на кожному етапі цього процесу, що з високим рівнем ймовірності спричиняє досягнення гарантованого результату. Алгоритмом управління цим процесом може бути своєрідний *сценарій (проект)*, у якому відображається реалізація змісту технології через використання системи прийомів, методів, форм

організації і засобів навчання для досягнення запланованих цілей. **Особливістю технологічного підходу** в освіті є забезпечення початкового рівня знань, умінь і навичок здобувачів освіти, без якого навчання за спроектованим сценарієм може не відбутися.

Освітня технологія є інструментом досягнення цілей навчання, це «спосіб реалізації змісту навчання через систему форм, методів, засобів навчання, що дозволяють одержати гарантований, з надійно оціненою ймовірністю результат» [13].

Освітня технологія має **структуру**, що містить три складові:

- *концептуальна основа* – наукова база, покладена в основу теоретичної моделі освітньої технології;
- *змістовний компонент*, який включає цілі і зміст навчання;
- *процесуальний компонент* – технологічний процес організації навчання, який представляє системну сукупність форм і методів діяльності педагога і учнів (студентів, слухачів), діяльності педагога з діагностування та керування освітнім процесом.

Критеріями технологічності у навчанні є:

- ❖ *концептуальність*, тобто опора на визначену наукову концепцію, що включає психологічне, дидактичне і соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей;
- ❖ *системність*, тобто педагогічна технологія повинна характеризуватися логікою процесу, взаємозв'язком його частин та цілісністю;
- ❖ *керованість* припускає можливість діагностичного цілепокладання, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобами і методами з метою корекції результатів;
- ❖ *ефективність* за результатами та *оптимальність* за витратами, можливість оцінити ймовірність досягнення заданого стандарту навчання;
- ❖ *відтворюваність* означає можливість застосування та повторення технології навчання в однотипних умовах іншими учасниками освітнього процесу.

Технологізація навчального процесу у професійній школі передбачає вирішення **наступних задач**:

- забезпечення підготовки здобувачів освіти до інноваційної професійної діяльності через навчання за інноваційним типом;
- заміщення пасивної професійно-особистісної позиції здобувача освіти на активну;
- переведення навчальної діяльності учнів (студентів, слухачів) із режиму одержання інформації у режим інноваційного розроблення, спільного пошуку орієнтирів практичної діяльності;

➤ удосконалення діяльності здобувачів освіти через осмислення та формування професійно-особистісного досвіду на основі рефлексивної діяльності.

Технологічний підхід в освіті сприяє впровадженню системного підходу та охоплює широке коло теоретичних і практичних питань з керування, організації освітнього процесу, впровадження інноваційних форм, методів, засобів і технологій навчання. Такий підхід звільняє педагога від довільності у плануванні процесу навчання і дає можливість цілеспрямовано досягати прогнозованого кінцевого результату за умови чіткої обґрунтованості кожного етапу і компонентів освітнього процесу. Технологічний підхід у професійній підготовці майбутніх фахівців дозволяє комплексно вирішувати освітні і виховні цілі, обирати найбільш ефективні технології та моделі навчання для вирішення виникаючих педагогічних і методичних проблем, аналізувати та систематизувати на науковій основі існуючий педагогічний досвід оптимізації освітнього процесу.

Проектування освітніх технологій – це процес системно обґрунтованого вибору змісту, методів навчання, організаційних форм навчальної діяльності, методичних прийомів навчання в залежності від дидактичних цілей, рівня підготовленості й індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

Проектування професійної діяльності педагога, як реалізація критерію керованості технологічного підходу в освіті, передбачає розробку педагогом дидактичного опису педагогічної системи (технології), реалізація якої передбачається в рамках освітнього процесу.

Педагогічна практика показує, що при проектуванні освітнього процесу у закладах професійної освіти (ЗПО) найбільш доцільним є наступний **алгоритм дій педагога**:

- ❖ визначення діагностичних цілей навчання (етап цілепокладання);
- ❖ обґрунтування змісту навчання в контексті майбутньої професійної діяльності кваліфікованого робітника;
- ❖ структурування змісту навчального матеріалу, визначення його інформаційної місткості та системи смислових зв'язків між його структурними елементами;
- ❖ визначення необхідних рівнів засвоєння навчального матеріалу;
- ❖ розробка процесуальної сторони освітнього процесу: представлення професійного досвіду, який підлягає засвоєнню у вигляді пізнавальних і практичних навчальних завдань;
- ❖ пошук спеціальних дидактичних процедур засвоєння отриманого досвіду, вибір організаційних форм, методів, засобів індивідуальної і колективної навчальної діяльності;

❖ вибір процедур контролю і вимірювання якості засвоєння програми навчання та способів її індивідуальної корекції.

Істотна відмінність проектування від планування освітнього процесу полягає в тому, що дидактичні цілі формулюються на діагностичній основі і систематично коригуються в процесі навчання. Спроекований (алгоритмізований) навчально-організаційний процес у ЗПО є таким, для якого можна надійно оцінити ймовірність досягнення освітніх цілей.

Отже, технологізація освітнього процесу у професійній підготовці сприяє підвищенню ефективності процесу підготовки майбутніх фахівців, зокрема розвитку такої системної якості здобувача освіти як суб'єктність (персоніфікованість), яка характеризує досягнутий учнем (студентом, слухачем) рівень продуктивності і успішності у здійснюваних ним видах діяльності, що відображає його можливості щодо досягнення цілей і розв'язування конкретних завдань у процесі формування професійної компетентності. Подальші наукові дослідження шляхів розв'язання проблеми технологізації освіти сприятимуть акцентації уваги учасників освітнього процесу на такому важливому аспекті підготовки майбутніх фахівців як розвиток міждисциплінарного синтезу, основою якого виступає професійна діяльність фахівця, підвищення якості якої є головним завданням сучасного етапу розвитку професійної освіти України.

4. СУТНІСТЬ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

4.1. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Визначення сутності технології інтерактивного навчання бажано починати з розгляду поняття «*інтерактивність*» через поняття «*інтерація*»: *inter* – поміж-, серед-, взаємо-; *akt* - посилена діяльність. *Interactive* – той, хто взаємодіє, впливає один на одного. Таким чином, *інтерактивність* – це посилена педагогічна *взаємодія*, взаємовплив учасників педагогічного процесу через призму власної індивідуальності, особистого досвіду життєдіяльності. Ця взаємодія характеризується високим ступенем інтенсивності спілкування її учасників, їхньої комунікації, обміну діяльністю, зміною і різноманітністю її видів, форм і прийомів, цілеспрямованою рефлексією учасниками своєї діяльності і взаємодії, що відбулася. *Мета інтерактивного процесу* (взаємодії між суб'єктами освітнього процесу) – зміна і удосконалення (покращання) моделей поведінки і діяльності учасників навчального процесу.

Отже, **інтерактивне навчання** – це навчання у режимі посиленої педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу з метою спільного вирішення навчальних завдань та розвитку особистісних якостей здобувачів освіти [26].

Інтерактивна технологія навчання – така організація освітнього процесу, за якої неможлива неучасть здобувача освіти (учня, студента) у колективному взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії всіх його учасників процесу навчального пізнання: або кожен учень (студент) має конкретне завдання, за яке він повинен публічно звітуватися, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед учнівською групою завдання.

Інтерактивні освітні технології включають у себе чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, та розумові й навчальні умови і процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів. *На відміну від методик, інтерактивні технології не обираються для виконання певних навчальних завдань, а визначають кінцевий результат.*

Інтерактивність у навчанні можна пояснити як організацію цілеспрямованої взаємодії здобувачів освіти, навчання у режимі діалогу (полілогу). Відповідно, у дослівному розумінні *інтерактивним* може бути названий *метод*, в якому учень (студент) в активній співпраці з іншими, здійснює щось, працюючи на спільний результат: говорить, управляє, моделює, аналізує тощо, тобто не виступає тільки слухачем та спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається, власне це створюючи.

Інтерактивне навчання ґрунтується на новій філософії конструктивізму й постмодернізму, яка стає методологічною основою сучасної освітньої політики. Основні ідеї цієї філософії у професійному навчанні зводяться до необхідності підготовки відповідальних, творчих, активних працівників, які шанують розмаїття, діалог культур, творчої взаємодії. Інноваційні технології навчання повинні базуватися на активній співпраці педагога і учнів, їх кооперації в процесі навчання, тому часто педагоги практики поєднують поняття **«інтерактивне навчання»** і **«кооперативне навчання»**.

Модель інтерактивного навчання має **основні ознаки** [25]:

- це навчання, побудоване на *активній взаємодії кожного учня з іншими, з його оточенням, середовищем шляхом діалогу/полілогу, взаємонавчання*. У процесі діалогового навчання здобувачі освіти вчаться мислити критично, розв'язувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусії, спілкуватись з іншими людьми;

- це спосіб організації *навчання через дію*, коли здобувачі освіти навчаються активно співпрацювати один з одним, коли їх діяльність є колективно розподіленою, а результат – колективно отриманим: одночасно груповим і особистісним;
- таке навчання *змінює спосіб взаємодії педагога і учнів*: активність педагога поступається місцем активності учнів, а завданням педагога стає створення умов для їхньої ініціативи. Педагог виступає при цьому помічника у роботі учнів, консультанта, організатора, фасілітатора дискусій;
- це *навчання через досвід*, яке обов'язково повинно містити переживання учасниками освітнього процесу конкретного досвіду, його осмислення, рефлексію, застосування на практиці. Інтерактивні заняття дозволяють учням самостійно розв'язувати складні проблеми, переходити від традиційної ролі спостерігача і споживача у навчальному процесі до активного творця інтелектуального продукту.

Сьогодні можна говорити, що в українській педагогіці адаптовано, теоретично обґрунтовано і залучено до практики педагогів закладів професійної освіти широкий спектр інтерактивних методик і практик: ситуативне моделювання, інтерактивний тренінг, навчальні дискусії, ділові та рольові ігри тощо. Розглянемо **методичний інструментарій** деяких з них [25].

Діалог передбачає сприйняття учасниками педагогічного процесу самих себе як рівних партнерів, суб'єктів взаємодії. Діалог у процесі навчання – це сприйняття учня (студента) педагогом як індивідуальної особистості незалежно від його інтелектуальних, статевих та вікових особливостей. Діалогічність спілкування педагога і здобувачів освіти передбачає їхнє уміння з повагою ставитися один до одного; взаємну допомогу при формулюванні своєї думки, свого бачення проблеми, свого шляху її рішення.

Полілог – *багатоголосся*, у якому можна почути голос кожного учасника освітнього процесу, можливість кожного учасника мати свою точку зору з будь-якої проблеми і готовність висловити ці погляди. Одним із найважливіших аспектів полілогу в навчальному процесі є відмова від права на абсолютну істину у педагога, і учнів (студентів), подолання конформізму у думках, що необхідно для продуктивної творчої діяльності.

Інтерактивна лекція базується на організації спільної діяльності педагога і здобувачів освіти та розвитку міжособистісних комунікацій в процесі навчання. Прикладами лекцій із застосуванням інтерактивних методів можуть бути: проблемна лекція, лекція-колективне обговорення, лекція з розбором конкретних ситуацій, лекція прес-конференція, лекція з паузами та інші.

Дискусія – це *аналітичний діалог* між здобувачами освіти або між ними і педагогом з проблеми, з якої існує багато варіантів думок, який передбачає

вислуховування ідей різних співрозмовників і реагування на ці ідеї. *Мета* дискусії – навчити здобувачів освіти глибокому розумінню проблеми, формулюванню самостійної позиції, оперуванню аргументами, критичному мисленню, сформулювати навички міжособистісного спілкування. Організація дискусій тісно пов'язана з груповою роботою (робота у малих групах), а діяльність учасників кожної групи повинна бути чітко організованою. У більшості прикладів проведення дискусій застосовується розподіл ролей між учнями (студентами) в межах диференційованої групи: організатор (ведучий), аналітик, секретар, спостерігач, черговий. *Схема проведення* дискусії нескладна: введення учнів (студентів) у проблему – розподіл здобувачів освіти на групи і визначення в їх межах ролей - конкретизація завдань – обговорення проблем у малих групах – звіт про результати обговорення – загальний обмін думок – підведення підсумків.

Майстер-клас – це інтерактивна форма проведення сучасного уроку, яка базується суто на практичних діях, у процесі яких відбувається передача педагогом власного досвіду та професійної майстерності, демонстрація ним творчого розв'язання певного навчального завдання конкретного або проблемного характеру. Готуючись до майстер-класу, педагогу слід звернути увагу на те, що на даному занятті головним є не стільки повідомлення нової навчальної інформації, скільки презентація продуктивних способів (прийомів, методик, засобів) професійної діяльності.

Робота в малих групах. Більшість інтерактивних методів передбачає групову роботу учнів (студентів) на заняттях. *Характерними ознаками* такої форми діяльності є: єдина мета і спільна мотивація дій; інтеграція індивідуальних дій у спільну діяльність; спільне прагнення досягнення успіху у навчанні; самоуправління та саморегуляція навчальної діяльності; колективна оцінка; відкритість навчальної діяльності.

Розрізняють гомогенні та гетерогенні малі групи. *Гомогенні групи* утворюються із 3-5 учасників приблизно однакового рівня навчальних досягнень і дозволяють педагогу використовувати для різних груп диференційовані завдання різного рівня складності. *Гетерогенні групи* об'єднують учнів з різним рівнем навчальних досягнень. У таких групах стимулюється творче мислення й обмін ідеями, встановлюються більш конструктивні стосунки між учасниками (за умови правильного вибору лідера групи).

Існує декілька способів розподілу учнів (студентів) за малими групами: авторитарний (здійснюється педагогом), довільний (учні розраховуються на «перший-другий...»), демократичний (за бажанням учнів), за типом темпераменту та інші. Збереження стабільного складу малої групи протягом тривалого часу сприяє досягненню високих досягнень у груповій роботі, хоча у певних ситуаціях

(зادля уникнення конфронтації між учасниками малої групи) доцільно змінювати її склад.

Робота в парах – це один із різновидів малої групи. За пасивною моделлю навчання робота в парах найчастіше використовується з метою надання допомоги з боку більш успішного учня (студента). За інтерактивною моделлю парна форма навчання застосовується для взаємонавчання і взаємоконтролю, спільної творчої або пошукової роботи. Парна форма сприяє розвитку навичок спілкування. У групах із двох учасників відзначається високий рівень міжособистісної взаємодії та обміну інформацією. За умови використання парної форми виникає менше розбіжностей через те, що у випадку їх виникнення кожен з учасників не має союзника.

Розрізняють статичні та динамічні пари. *Статична пара* передбачає незмінний її склад в процесі виконання спільної діяльності. Навчити і навчитися працювати у статичній парі є першочерговим завданням для педагога і учнів при впровадженні технології інтерактивного навчання. У *динамічній парі* здійснюється постійна зміна партнерів з метою обміну інформацією, вибору різних стилів спілкування, обміну ідеями щодо вирішення навчальних проблем.

Рефлексія є самоаналізом, самооцінкою учасниками педагогічного процесу своєї діяльності, взаємодії. До *методів рефлексії* можна віднести: методи експертної оцінки, індивідуальної та групової оцінки, аналіз і узагальнення досвіду, метод взаємоконтролю, групового обміну враженнями тощо. Це актуалізація педагогом і учнями (студентами) своїх знань, досвіду своєї діяльності у тій або іншій навчальній ситуації. Це їх потреба і готовність зафіксувати зміни в освітньому процесі або його етапах, визначити причини цих змін, дати оцінку ефективності педагогічної взаємодії, що відбулася в процесі вирішення навчальних проблем.

Рефлексія як найважливіший принцип інтерактивного навчання передбачає, що активні дії здобувачів освіти уже завершені, і кожен з них розмірковує про спосіб їх виконання, про результати діяльності, про можливість подальшого застосування набутих знань, умінь і навичок. Технологізація навчального процесу передбачає *обов'язкову рефлексію*, під якою у педагогіці розуміють здатність людини до самопізнання, уміння аналізувати свої власні дії, вчинки, мотиви і зіставляти їх із суспільно значущими цінностями, а також діями та вчинками інших людей. *Мета рефлексії* – згадати, виявити і усвідомити здобувачами освіти основні компоненти своєї діяльності: її зміст, тип, способи, проблеми, шляхи їх вирішення, отримані результати тощо. Рефлексія тісно пов'язана з іншою важливою для технологічного уроку дією – постановкою мети. Формулювання учнем (студентом) мети свого навчання передбачає її досягнення і

наступну рефлексію – усвідомлення способів досягнення поставленої мети.

Рефлексія може проводитися за такими *етапами*:

- зупинка дорефлексійної діяльності: всяка попередня діяльність має бути завершена чи призупинена. Якщо виникли утруднення у розв'язанні проблеми, то після рефлексії її розв'язання може бути продовжене;
- відновлення послідовності виконаних дій (усно, графічно, практично) з акцентуацією на найменші деталі;
- вивчення відтвореної послідовності дій з точки зору її ефективності, продуктивності, відповідності поставленим задачам тощо;
- виявлення і формулювання результатів рефлексії. Може бути декілька видів таких результатів: предметна продукція діяльності – ідеї, пропозиції, відповіді на питання тощо; способи, які використовувалися чи створювалися у ході діяльності; гіпотези стосовно до майбутньої діяльності. Цей етап може бути проведено методом «дебатів».

Дебрифінг – один із методів реалізації зворотного зв'язку на завершальному етапі інтерактивного заняття, *цілями* якого є: аналіз та обговорення результатів попередньої діяльності, узагальнення та структурування набутого досвіду; виявлення та оцінювання рівня розуміння навчального матеріалу, переваг та недоліків у діяльності учнів (студентів) та їх причин; порівняння особистих досягнень; планування подальшої навчальної діяльності. *Стратегія проведення дебрифінгу* буває закритою (передбачає заздалегідь установлений порядок його проведення) і відкритою (передбачає спонтанний перебіг діалогу його учасників). *Стадії дебрифінгу*: обміркування, аналіз, узагальнення, висновки.

Накопичений сьогодні вітчизняний та зарубіжний педагогічний досвід переконливо свідчить, що інтерактивні освітні технології сприяють інтенсифікації та оптимізації освітнього процесу у закладах професійної освіти. Вони дозволяють здобувачам професійної освіти:

- ґрунтовно аналізувати навчальну інформацію і творчо підходити до її засвоєння, зробити процес засвоєння і застосування більш доступним;
- навчитися формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити свою точку зору, аргументувати і дискутувати;
- моделювати і розв'язувати пізнавальні, професійні, соціальні і життєві ситуації, таким чином збагачуючи власний пізнавальний і соціальний досвід;
- учитись будувати конструктивні відносини в учнівській групі, визначати у ній своє місце, уникати конфліктів, шукати компроміси, прагнути до діалогу, знаходити спільне розв'язання проблеми;
- розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих завдань тощо.

4.2. ТЕХНОЛОГІЯ СИТУАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ (КЕЙС-МЕТОД)

Освітню *технологію ситуаційного навчання*, поширену на Заході під назвою «*кейс-метод*», вважають початком подолання кризи в сучасній освіті. Під «кейсом» розуміється *письмовий опис моделей реальної конкретної ситуації та дидактичний пакет завдань, необхідний учням в процесі розв'язання змодельованої професійної проблеми* [26]. Учасники тренінгу за цим методом повинні вивчити певну проблему навчального або виробничого характеру для того, щоб визначити можливі рішення, вибрати та реалізувати кращі з них. Результативне впровадження цього досить перспективного методу навчання можливе за умови, коли результати навчання матимуть для здобувачів освіти важливе і мотивоване значення: прагнення утвердитися як професіонал, довести своє право і свою здатність на подальшу творчість, новаторство, можливість претендувати на кращі умови праці та її оплати у майбутній професійній діяльності.

Сутність кейс-методу можуть ілюструвати *шість основних ідей* [24].

По-перше, мета навчання за кейс-методом відрізняється від класичної схеми (сформувані єдино правильні, раз і назавжди визначені, знання, уміння та навички). Освітній процес за цією технологією орієнтований на усвідомлення здобувачами освіти не єдиної, а багатьох істин: учні (студенти) разом із педагогом розглядають навчальну проблему, яка має декілька варіантів вирішення.

По-друге, на відміну від традиційних освітніх технологій, кейс-методу властивий демократичний характер процесу отримання знань. Здобувач освіти є рівноправним учасником обговорення проблеми, а педагог – не «істиною в останній інстанції», а організатором, співбесідником, консультантом. Головним у навчанні є не оволодіння готовими знаннями, а їх здобуття в процесі співтворчості всіх учасників освітнього процесу.

По-третьє, в процесі застосування кейс-методу учень (студент) має нагоду не лише отримувати інформацію про сучасні виробничі технології, прийоми та засоби, а й змогу їх застосовувати, оволодівати навичками роботи за конкретною технологією.

По-четверте, технологія застосування кейс-методу є досить чіткою і простою: за певними правилами і за певних умов моделюється конкретна ситуація із реальної професійної практики та розробляється комплекс завдань для практичного її вирішення. Модель конкретної ситуації оформляється у вигляді комплексу дидактичного забезпечення обсягом 10-50 сторінок (в залежності від складності ситуації). Учні вивчають цей комплект, залучаючи до нього навчальний матеріал із різних інформаційних джерел. Після цього зміст

«кейсу» детально обговорюється на диспутах чи практичних заняттях, при проведенні яких педагог виконує роль керівника процесу співтворчості: формулює навідні запитання, фіксує відповіді, підтримує перебіг дискусії.

По-н'яте, перевагою кейс-методу є не лише набуття учнями (студентами) теоретичних знань і формування практичних умінь і навичок, а й розвиток нової системи цінностей особистості: професійних позицій, життєвих настанов, своєрідного професійного світосприймання.

По-шосте, кейс-метод дає здобувачам освіти можливість отримувати задоволення від самостійного та активного процесу пізнання нового, адже долається такий дефект традиційного навчання, як сухий, неемоційний виклад педагогом навчального матеріалу. Творча конкуренція, захопленість, позитивні емоції, що закономірно виникають в учнів (студентів) під час обговорення змісту кейсу, налаштовують їх на позитивне ставлення до навчання.

Тема кейсу визначається: завданнями теми робочої навчальної програми або темою заняття, що вивчається (основною його проблематикою); відповідністю його дидактичним цілям; рівнем досягнутих знань, умінь і навичок учня (студента), його інтересом до обраної проблематики; доступом до джерел інформації; наявністю необхідного дидактичного та матеріально-технічного забезпечення для виконання завдань практичного характеру кейса. З'ясовується: чи є обрана проблема важливою саме для вивчення означеної теми програми чи заняття; чи є взаємозв'язок з іншою проблематикою тем навчальних дисциплін і темами програми виробничого навчання; які навички формує кейс з обраної теми у здобувача освіти.

Етапи роботи за кейс-методом:

1. «входження» в ситуацію та її розуміння;
2. постановка «діагнозу», з'ясування можливих причин проявів «симптомів»;
3. визначення стратегічних питань і ключових проблем (виявлення справжньої причини виникнення проблеми);
4. вироблення стратегічних альтернатив (пошук варіантів вирішення ситуації);
5. оцінювання стратегічних альтернатив та вибір оптимального рішення;
6. захист, обґрунтування обраного варіанту рішення.

До кожного з цих етапів здобувачам освіти формулюються **відповідні завдання**:

- ✓ уважно ознайомитися із змістом кейсу;
- ✓ виявити проблему, узагальнити та проаналізувати інформацію, відібрану за цією проблемою;
- ✓ розташувати кроки вирішення проблеми за їх ієрархією;

- ✓ висунути гіпотези (альтернативи) вирішення ситуації;
- ✓ проаналізувати та оцінити висунуті альтернативи, скласти перелік переваг і недоліків кожної з них, визначити альтернативне рішення, якому надається перевага;
- ✓ обґрунтувати переваги обраної альтернативи, довести продуктивність обраного рішення.

Алгоритм учнівської діяльності за кейс-методом:

- опрацювання текстової інформації (відмічання помилок на полях, підкреслювання головного, внесення вставок-доповнень тощо);
- аналіз змісту кейса (аналіз стану галузі, аналіз тенденцій та перспектив галузі, аналіз «вузьких місць» - проблем галузі);
- проведення «мозкового штурму» з висунення альтернативних рішень;
- розгляд та оцінка запропонованих варіантів рішення проблеми (аналіз «дерева» рішень);
- проведення пошукової та дослідницької діяльності щодо стратегії планування та організації дій задля вирішення проблеми;
- розрахунок результатів реалізації обраного варіанту рішення, висунення пропозицій щодо контролю за процесом реалізації обраного рішення;
- підготовка звіту та презентація результатів аналізу за обраним варіантом рішення проблеми.

Організаційні форми діяльності учнів (студентів):

- на першому етапі учнівської діяльності за алгоритмом використовується індивідуальна форма роботи;
- з другого по п'ятий – групова;
- на шостому етапі використовуються як індивідуальна, так і групова форми.

Результативне впровадження цього інтерактивного методу можливе за умови, коли результати навчання матимуть для здобувачів освіти важливе і мотивоване значення: прагнення утвердитися як професіонал, довести своє право і свою здатність на подальшу творчість, новаторство, можливість претендувати на кращі умови праці та її оплати у майбутній професійній діяльності.

4.3. ПРОЄКТНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ

Проектна технологія є однією із найпоширеніших сучасних освітніх практик, які впроваджуються в освітній процес вітчизняних закладів професійної освіти.

Особливості проектної технології – *комплексність й орієнтованість на отримання конкретного результату* – дають можливості її використання у

професійній підготовці кваліфікованих робітників на будь якому етапі навчання для будь якої професії. Прагматична спрямованість на результат проектної діяльності здобувачів професійної освіти не є самоціллю. При застосуванні проектної методики педагог стимулює інтерес учнів (студентів) до певної проблеми, що передбачає володіння ними певними знаннями, та через проектну діяльність демонструє практичне застосування набутих знань. Таким чином, вибудовується ланцюжок: практичне застосування отриманих знань стимулює інтерес здобувачів професійної освіти до проблеми, а вирішення проблеми вимагає володіння ними певним рівнем нових знань та умінь. Навчання будується на активній основі через доцільну діяльність учнів (студентів), тобто узгоджуючись із їхніми особистими інтересами в отриманні саме цих знань. У процесі реалізації проектної методики важливо показати здобувачам освіти власну зацікавленість в отриманих знаннях, які можуть і повинні стати їм у нагоді в реальному житті. Вирішення проблеми передбачає, з одного боку, необхідність інтегрування знань та умінь з різних галузей науки, техніки, технології, а з іншої – використання сукупності різноманітних засобів навчання і методів, переважно проблемних та інтерактивних. Саме тому і потрібна проблема, взята з реального життя. Метод проектів завжди передбачає *вирішення конкретної проблеми* і тому не випадково раніше називався *методом проблем*.

Проектну технологію нині не можна назвати суто інноваційною, тому що її використання налічує багато років, якщо не десятиріч. Але в сучасній методиці професійного навчання вона є однією із сучасних педагогічних практик, а її досвід впровадження в освітній процес вітчизняних закладів професійної освіти є широко розповсюдженим.

Проектна технологія – система навчання, за якої здобувачі освіти набувають знань і умінь в процесі планування і виконання практичних завдань-проектів, які поступово ускладнюються. Ґрунтується на позиціях педагогіки прагматизму («навчання через діяльність»), розглядаючи при цьому діяльність як різновид творчої роботи, у якій здобувач освіти виступає її активним учасником [24].

Проектна технологія базується не стільки на інформаційному підході, зорієнтованому на розвиток пам'яті здобувачів освіти, а є діяльнісною, спрямованою на формування в учнів (студентів) комплексу розумових здібностей (розуміння, рефлексії, конструктивної уяви, здатності до цілепокладання), необхідних для дослідницької діяльності, а також конкретних професійних практичних умінь і навичок.

Проект – сукупність певних дій, документів, текстів, призначених для створення реального об'єкта, предмета або теоретичного продукту.

Навчальний проєкт – це спільна навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність здобувачів освіти, яка має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності і яка спрямована на досягнення спільного конкретного результату із розв’язування деякої проблеми, що є практично значущою для учасників проєкту.

Навчальне проєктування – це процес роботи над навчальним проєктом, процес досягнення запланованого результату у вигляді конкретного «продукту».

Термін «проєкт» часто пов’язують з поняттям «проблема». Проєкт як проблема може означати справжню ситуацію творчості, де людина перестає бути просто власником ідей, відмовляється від свого, приватного, щоб отримати шанс натрапити на щось інше, наповнитися ним, виявити його в своїй творчості. Розв’язання проблеми має на увазі використання різноманітних методів, засобів навчання, умінь, знання з різних галузей науки та техніки. Під проєктом розуміється обґрунтована, спланована і усвідомлена діяльність, спрямована на формування певної системи творчо-інтелектуальних і предметно-перетворювальних знань і вмінь.

Тож *сутність методу проєктів* полягає у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів тощо), що адаптує освітній процес до структурних і організаційних вимог у навчальному проєктуванні. Це, у свою чергу, передбачає системне та послідовне моделювання вирішення проблемних ситуацій, які потребують: активізації пошукових зусиль учасників педагогічного процесу; дослідження і розробки оптимальних шляхів вирішення проєктів; неодмінного публічного захисту і аналізу підсумків упровадження.

Проєктна технологія має **комплексний характер**, оскільки його реалізація передбачає використання сукупності інших інтерактивних методів: навчання у малих групах співпраці, «мозкової атаки», дискусії, рольових ігор, рефлексії. Сукупність цих методів і складає ту дидактичну систему (схема 1), яка адекватно відображає особистісно-орієнтований підхід, сприяє формуванню відповідних компетенцій.

В ході реалізації проєктної технології вирішуються *наступні задачі* в процесі підготовки фахівців:

- у здобувачів освіти формуються уміння і навички аналітичного, логічного та критичного мислення;
- планувати свою діяльність, заздалегідь прогнозуючи її результати;
- використовувати різноманітні джерела інформації;
- аналізувати, співставляти та порівнювати факти;
- аргументувати власні судження;

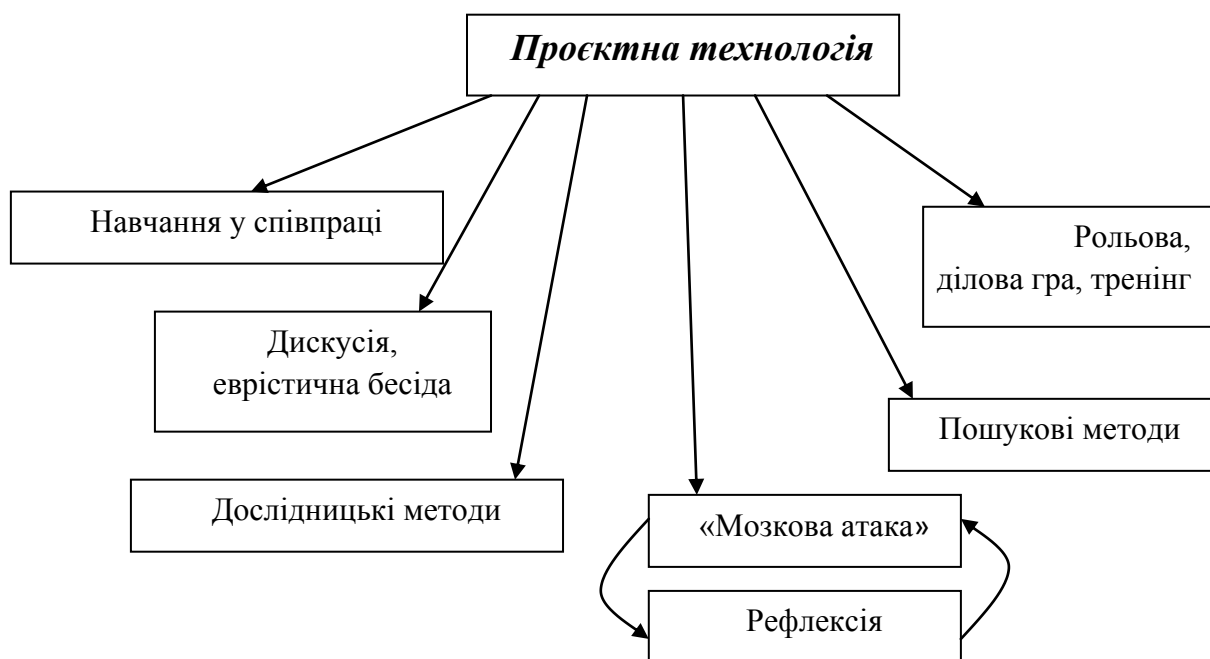
- приймати рішення, установлювати соціальні контакти, розподіляти обов'язки, взаємодіяти;
- створювати реальний «кінцевий продукт»;
- представляти результати своєї діяльності перед аудиторією;
- оцінювати свою діяльність і діяльність партнерів.

У сучасній педагогіці проекти поділяють на наступні **типи**:

- ❖ *за спрямованістю*: практично-орієнтований; дослідницький, творчий; інформаційний (прикладний); рольовий (ігровий); комунікаційний;
- ❖ *за комплексністю і характером контактів*: монопроект, внутрішньоучилищний, мережевий (регіональний), всеукраїнський, міжнародний;
- ❖ *за тривалістю*: міні-проект, короткотерміновий, довготривалий (семестровий, річний).

Схема 4.3.1.

Комплексний характер проектної технології

Характеристика деяких видів проектів *за спрямованістю* наведена в таблиці 4.3.1.

Характеристика видів проектів

Вид проекту	Характеристика проекту
Інформаційний (прикладний)	<p>Цей проект має за <i>мету</i> не лише збір інформації з проблеми дослідження, вивчення джерел і накопичення матеріалів, а й безпосереднє навчання та набуття учнями досвіду активної діяльності. В ході виконання проекту відбувається аналіз правової бази обраної проблеми та систематизація інформації про проблему, отриману учнями з різних джерел (газет, журналів, Інтернету, архівів тощо), на основі особистого дослідження, проведення соціологічного опитування, спілкування із спеціалістами, представниками влади та громадськості.</p> <p>Такий проект вимагає чітко спланованої структури: актуальність проблеми; збір та аналіз інформації про проблему; план дій команди проекту; реалізація проектної діяльності.</p> <p>Результатом проекту можуть бути: проект документа, словник, публікація, доповідь про перспективи галузі чи новітньої технології тощо.</p>
Практично-орієнтований	<p>Особливістю цього виду проекту є заздалегідь чітко визначений продукт практичної діяльності, причому цей продукт повинен обов'язково визначати соціальні та професійні інтереси учасників проекту.</p> <p>Як і інформаційний, практично-орієнтований проект виконується за добре продуманою структурою.</p> <p><i>Мета</i> даного проекту – практичне впровадження інноваційних дидактичних, технологічних (наукоємних) технологій з професії, яка вивчається.</p>
Дослідницький (творчий)	<p>Цей вид проекту має за <i>мету</i> організацію діяльності учнів, спрямовану на розв'язання творчих завдань із заздалегідь невідомим результатом і передбачають наявність певних <i>етапів</i> роботи: обґрунтування актуальності теми дослідження, предмета та об'єкта; виявлення методів пошукової діяльності та джерел інформації; висунення гіпотези; визначення шляхів розв'язання проблеми; збір даних, їх аналіз і синтез; обговорення та оформлення отриманих результатів; презентація результатів; визначення нових проблем для подальшого аналізу.</p>
Ігровий (рольовий)	В процесі реалізації даного виду проекту учасники

	виконують певні ролі (професійні, соціальні, літературні або вигадані персонажі), зумовлені характером і змістом проекту, імітують соціальні чи ділові відносини, ускладнені гіпотетичними ігровими ситуаціями. Структура такого проекту тільки окреслюється й залишається відкритою до завершення роботи.
<i>Комунікаційний</i>	<p>Специфікою даного виду проекту є поєднання комп'ютерної грамотності та творчої співпраці учасників.</p> <p><i>Мета</i> даного виду проекту – розвиток та вдосконалення З, У, Н високого рівня, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - досліджувати, порівнювати, зіставляти, структурувати; - стисло та чітко представляти та аргументувати результати досліджень; - використовувати мультимедійні засоби і можливості для ілюстрування ідей, гіпотез, висновків; - ефективно використовувати засоби електронних комунікацій; - спілкуватися з партнерами та опонентами. <p>Результати даного проекту можуть бути: організація та проведення Інтернет-форумів та конференцій, розробка Web-сайтів, розробка методичних рекомендацій у різних варіантах (друкованих, електронних, мультимедійних) тощо.</p>

Важливим аспектом організації проектної діяльності є мотивація здобувачів освіти. Як правило, учасники проекту мають позитивну мотивацію для дослідження певної проблеми лише в тому випадку, коли вони отримують не тільки навчальний, а й соціальний досвід. Відповідно, основними *принципами* реалізації проектної діяльності повинні бути: реальне партнерство учасників, прагматичність, практичність результатів, спрямованість на вирішення конкретної проблеми, орієнтація на короткострокові та середньострокові проекти, котрі мають найбільший навчально-пізнавальний та виховний вплив.

Зміст діяльності учнів в процесі кожного етапу будь-якого проекту представлено таблицею 4.3.2.

Критерії оцінювання продукту проекту

1. Критерії виконання та оформлення проекту:

- актуальність теми, реальність її виконання, практична (професійна) спрямованість і значимість для майбутньої професійної або соціальної діяльності;
- обсяг і повнота розробок, закінченість, самостійність учасників;
- рівень творчості, оригінальність розкриття теми, підходів, передбачаємих рішень;
- аргументованість передбачаємих рішень, підходів, висновків, повнота бібліографії, посилання на авторів інформаційних джерел;
- якість оформлення (презентаційність), відповідність до вимог стандартів (норм), структурування тексту, якість графіки, якість та повнота рецензій.

2. Критерії оцінки захисту проєкту:

- якість доповіді (презентації), повнота виконаної роботи, аргументованість висновків, їх переконливість;
- обсяг та глибина знань за досліджуваною проблемою, ерудиція, наявність міжпредметних зв'язків;
- якість відповідей на запитання: повнота, аргументованість та переконливість, суттєвість;
- ділові та волеві якості захисника проєкту: готовність до дискусії, комунікабельність, тактовність.

Проектний зміст діяльності змінює освітню практику, надаючи учням можливість виявити особисті ініціативи та ідеї і успішно їх реалізовувати в процесі проектної діяльності. Компетенції, які формуються в учнів через практику проектної діяльності, принципово відрізняються від тих, що формуються в умовах традиційної моделі навчання, тому що розвиваються поступово і відображають: залучення до процесу формування проектних ініціатив; залучення до процесу розробки і реалізації проєкту; залучення до організації рефлексії й побудови проектної діяльності.

Таблиця 4.3.2

Етапи виконання проєкту

Етапи проєкту	Діяльність учасників проєкту
<i>Підготовчий етап (організаційний)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • вибір теми проєкту (формулювання проблеми); • вибір та обґрунтування типу і виду проєкту.
<i>Плануючий етап</i>	<ul style="list-style-type: none"> • визначення цілей та задач проєкту; • визначення теоретичної або практичної значущості проєкту (актуальність проблеми); • встановлення міжпредметних зв'язків за темою проєкту; • визначення форм і методів проведення досліджень; • складання плану проєкту та плану діяльності

	<p>учасників на кожному етапі проекту;</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначення очікуваних результатів.
<i>Формуючий етап</i>	<ul style="list-style-type: none"> • вивчення інформаційних джерел за темою проекту, аналіз, систематизація та узагальнення отриманої інформації; • проведення емпіричних досліджень за допомогою визначених методик (спостереження, анкетування, тестування, інтерв'ювання тощо); • проведення практичної діяльності для отримання продуктивного результату; • проведення консультацій із керівником проекту.
<i>Констатуючий етап</i>	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз, структурування та узагальнення емпіричних або практичних досліджень; • обробка отриманих результатів; • оформлення проекту.
<i>Захист проекту</i>	<ul style="list-style-type: none"> • представлення результатів проекту: презентація, доповідь, публікація, альбом тощо; • обговорення представлених результатів всіма учасниками проекту; • оцінювання результатів проекту та прогнозування подальшої дослідницької діяльності.

Проектна діяльність – одна з найперспективніших складових освітнього процесу. Самостійне набуття здобувачами освіти професійних знань, їх систематизація, можливість орієнтуватися в інформаційному просторі, бачити проблему і приймати рішення відбувається саме завдяки впровадженню в освітній процес закладів професійної освіти проектної технології навчання. Найперспективнішими видами проектної діяльності при підготовці кваліфікованих фахівців, з огляду на її потенціальні психолого-педагогічні характеристики, є колективні міжпредметні чи надпредметні проекти, які не тільки виступають як інтегруючий фактор і фактор сучасної освіти, не тільки систематизують знання, а й забезпечують максимальне наближення навчального проекту до реальних потреб життя, творчої самореалізації, саморозвитку і конструктивної соціалізації особистості.

4.4. КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЯ

Квест-технологія порівняно не нова. Ще наприкінці ХХ-го сторіччя, у 1995 році фахівцями у сфері освітніх технологій професорами Каліфорнійського університету у Сан-Дієго (США) Берні Доджем і Томом Марчем було сформульовано визначення *освітньому квесту*: «квест» (*трансліт. англ. quest -*

пошук) — це пошукова діяльність, яка є основою дослідного навчання. Основою освітнього квесту є проблемне завдання з елементами рольової гри. Така організована пригода несе в собі й психологічний аспект: розвиток упевненості у собі, уміння спілкуватися, співпрацювати, працювати у команді, конструктивно відстоювати свою точку зору, ставити і досягати цілі, творчо підходити до вирішення різномірних задач, гнучкість у поведінці.

Іншими словами, **освітній квест** – це педагогічна технологія, яка реалізує освітні задачі, які відрізняються від навчальної проблеми елементами сюжету рольової гри, пов'язана з пошуком і знаходженням місць, об'єктів, людей, інформації, для рішення якої використовуються, перш за все, інформаційні ресурси або ресурси будь якої галузі науки, сфери виробництва, регіону [1].

Освітні квести можуть бути організовані у різних середовищах як освітньої організації, так і поза неї. Наприклад, квести у замкнутому приміщенні, в аудиторії; квести в музеях, у парках; квести у місті (орієнтування - «біжуче місто»); квести на місцевості з пошуком тайників (геокешинг) та елементами орієнтування (у т.ч. GPS) і краєзнавства; змішані варіанти, у яких сполучаються і переміщення учасників, і пошук, і використання інформаційних технологій, і сюжет, і випереджуваче завдання - легенда.

Аналіз теоретичних джерел і практичного педагогічного досвіду реалізації освітньої квест-технології дає привід зробити визначені висновки щодо **сутності** даної технології навчання [10]:

- ❖ освітній квест – інтегрована технологія, яка поєднує ідеї проектного, проблемного та ігрового навчання з використанням інформаційно-комунікативних технологій; поєднує цілеспрямований пошук при вирішенні проблемного завдання з пригодою та грою визначеного сюжету;
- ❖ алгоритм квесту будується за логікою проблемного навчання – від постановки проблеми до способів її вирішення, представлення результатів й рефлексії;
- ❖ інтрига і сюжет, які супроводжують цю технологію, є елементами ігрового навчання - ролевої, ділової або пригодницької гри;
- ❖ використання спеціальних комп'ютерних програм і можливостей мережі Інтернет характеризує цю технологію як ІКТ-технологію;
- ❖ освітній «продукт», отриманий у результаті проходження квесту, може бути різним: у вигляді відповіді на проблемну ситуацію до створення мультимедійних презентацій, відеороликів, сайтів, буклетів тощо.

Завдання освітньої квест-технології:

- розвиток логічного мислення здобувачів освіти, їх спроможності до інтелектуального експерименту;

- розвиток креативного мислення та творчого потенціалу учнів (студентів);
- стимулювання пізнавальної мотивації у процесі навчання;
- розширення можливостей вивчення навчальних дисциплін у новому освітньому форматі при широкому використанні міжпредметних зв'язків;
- можливість урахування індивідуальних особливостей, особистістних характеристик здобувачів освіти, що можуть бути використані не тільки в процесі навчання, але й на практиці у житті або у сфері того іншого виду діяльності;
- удосконалення й розповсюдження сучасних інформаційно-комунікативних технологій у педагогічній практиці.

Види освітніх квестів [10]:

- *за формою проведення:* комп'ютерні ігри, веб-квести, QR-квести («Quick Response – «швидкий пошук»), медіа-квести квести на природі, комбіновані;
- *за режимом проведення:* у реальному режимі, у віртуальному режимі, у комбінованому режимі;
- *за тривалістю реалізації:* короткострокові, довгострокові;
- *за домінуючою діяльністю учнів:* творчі, дослідні, рольові, інформаційні;
- *за формою організації учнів:* групові, змішані, індивідуальні;
- *за предметним змістом:* моно-квести, міжпредметні квести;
- *за структурою сюжету:* лінійні (завдання виконуються за ланцюжковим алгоритмом проходження маршруту), *штурмові* (де всі гравці отримують основне завдання, проте самостійно обирають шляхи рішення), *кільцеві* (той же лінійний, що створює замкнуте коло. Гравці стартують з різних точок, які будуть для них і фінішними).

Види квест-завдань:

- ❖ *Завдання із підбору даних:* найпростіший квест, мета якого – ознайомитися із конкретними ресурсами і підібрати необхідну інформацію за темою заняття.
- ❖ *Завдання на переказ:* форма переказу відібраної інформації не повинна бути копіюванням, а відрізнятися від оригіналу власною логікою за результатами її аналізу.
- ❖ *Компіляційне завдання,* у якому інформація, знайдена з різних джерел, презентується у єдиному форматі (*реферат, публікація, схема, опорний конспект*).
- ❖ *Завдання-загадка* – потребує синтезу інформації із набору джерел і створення головоломки, яку неможливо вирішити простим пошуком відповіді у системі Інтернет. Її вирішення потребує об'єднання

різномірної інформації в єдине ціле з виключенням помилкових варіантів, вибору оптимального рішення.

- ❖ *Журналістське розслідування* – збір інформації про об'єкт дослідження і представлення результату у вигляді слайд-шоу, статті або репортажу.

Структура освітнього квесту:

- *вступ*, де чітко описані головні ролі учасників або сценарій, попередній план роботи, огляд усього квесту;
- *центральне завдання*, яке зрозуміло, цікаве і відповідає віковим особливостям здобувачів освіти;
- *список інформаційних ресурсів* (в електронному вигляді – на компакт-дисках, відео та аудіо носіях, у паперовому вигляді – посилання на ресурси в Інтернет, адреси веб-сайтів по темі), необхідних для виконання завдання. Цей список повинен бути анотований;
- *опис процедури роботи*, яку необхідно виконати кожному учаснику квесту при самостійному виконанні завдання;
- *опис критеріїв та параметрів оцінки виконання квест-завдання*. Критерії оцінки залежать від типу навчальних завдань, які вирішуються в освітньому квесті;
- *керівництво до дій*, яке може бути представлене у вигляді спрямовуючих запитань, які організують навчальну роботу;
- *висновок*, де підсумовується досвід, який буде отриманий учасниками під час самостійної роботи над квест-завданням. Іноді наприкінці корисно включити риторичні запитання, що стимулюють активність здобувачів освіти до продовження своїх досліджень у подальшому.

Критерії оцінювання результату проходження освітнього квесту

- ❖ Розуміння учасниками квесту проблеми і сутності завдань для її рішення.
- ❖ Вибір стратегії рішення проблеми квесту.
- ❖ Логіка пошуку і викладення навчального матеріалу за сценарієм квесту.
- ❖ Авторська оригінальність рішення проблеми.
- ❖ Рівень самостійності діяльності учнівської групи і кожного її учасника.
- ❖ Якість, достовірність, грамотність і презентабельність оформлення результатів виконання завдань квесту.
- ❖ Якість захисту результатів проходження квесту.
- ❖ Досягнутий рівень обсягу і глибини знань учасників після проходження квесту.

4.5. ТЕХНОЛОГІЯ WEB-КВЕСТ ЯК РІЗНОВИД ОСВІТНЬОГО КВЕСТУ

Дослідження наявності web-квестів з навчальних дисциплін у глобальній мережі Інтернет за допомогою пошукових систем дало можливість встановити, що для педагогів професійної освіти України це є нова технологія навчання, яка потребує детального вивчення, зокрема, можливість їх залучення до проведення елективних курсів з різних навчальних дисциплін. Вже вище згаданими Берні Доджем і Томом Марчем (США) у 1995 році було розроблено етапи роботи з web-квестом, їх види та структура.

Технологія web-квест – це сукупність методів та прийомів організації дослідницької діяльності, для виконання якої здобувачі освіти здійснюють пошук інформації, використовуючи Інтернет-ресурси з практичною метою. Така технологія дозволяє учням (студентам) працювати індивідуально і малими групами, розвиває конкурентність та лідерські якості. Цю технологію, яка не тільки підвищує мотивацію до процесу здобування знань, відповідальність за результати діяльності та їх презентацію, можна використовувати незалежно від навчальної дисципліни, головне – мати вихід в Internet.

Web-квест – це сучасна технологія, яка основана на елементах проектної технології навчання і орієнтована на пошукову діяльність учнів з чіткими вказівками педагога із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних засобів.

У класичному розумінні web-quest - це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються Інтернет-ресурси. Як зазначає В. В. Шмідт, веб-квести – це міні-проекти, засновані на пошуку інформації в Інтернеті. Web-квест – це захоплююча подорож в мережі Інтернет, яка передбачає запити в різних пошукових системах, отримання досить великого об'єму інформації, її аналіз, систематизацію і подальшу презентацію. Фактично, веб-квест є дидактичною структурою, в рамках якої гтlfuju формує пошукову діяльність учнів (студентів), задає параметри цієї діяльності і визначає її часові межі. При цьому педагог перестає бути «джерелом знань», створює необхідні умови для пошуку інформації, а учні перетворюються з пасивних об'єктів навчальної діяльності в її активних суб'єктів. По суті, веб-квест є інтерактивним процесом, у ході якого учні самостійно здобувають необхідні знання [14].

Отже, *освітній web-квест*:

- ❖ це сайт в Інтернеті, з яким працюють учні (студенти), виконуючи ту чи іншу навчальну задачу. Розробляються такі веб-квести для максимальної

- інтеграції Інтернету з метою вивчення навчальної дисципліни чи групи споріднених предметів. Вони охоплюють окрему проблему, навчальний предмет, тему, можуть бути і між предметними. Тематика веб-квестів може бути найрізноманітнішою, проблемні завдання можуть відрізнятися мірою складності. В основі веб-квесту лежить індивідуальна або групова робота здобувачів освіти (з розподілом ролей) за рішенням заданої проблеми з використанням інтернет-ресурсів, підготовлених педагогом;
- ❖ це *проблемне завдання* з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. Освітній веб-квест, присвячується певній темі і складається з кількох, пов'язаних єдиною сюжетною лінією розділів, насичених посиланнями на інші ресурси глобальної мережі;
 - ❖ це *міні-проекти*, засновані на пошуку інформації в Інтернеті;
 - ❖ це *формат уроку (заняття)*, орієнтований на розвиток пізнавальної, пошукової діяльності учнів, на якому значна частина інформації здобувається через ресурси Інтернету

Види освітніх веб-квестів

Класифікація видів освітніх веб-квестів заснована на дванадцяти **типових завданнях** [14] :

1. *Compilation tasks* – завдання зі збирання даних – це самий простий веб-квест, оскільки мета студентів полягає в тому, щоб продивитися певні ресурси в мережі Internet і вибрати необхідну інформацію для будь-якої компіляції (кулінарна книга, словник та ін.).
2. *Judgment tasks* – завдання на власну думку, власний погляд – мета веб-квеста полягає у збиранні даних щодо подій з метою подальшої презентації думки про це.
3. *Retelling tasks* – завдання на переказ – завдання спрямоване на пошук інформації з метою її подальшого переказу. Наприклад, виконуючи веб-квест про культуру Великобританії, студент збирає та підсумовує інформацію про географічне положення, етнічне походження, культуру, історичні періоди розвитку окремих земель, специфіку мови та звичаїв та ін. Підсумком такої роботи може стати презентація цієї країни, її культури.
4. *Persuasion tasks* – завдання на переконливість – на відміну від завдання на переказ, у цьому випадку студенти одержують уявну ситуацію, після вивчення якої, вони мають скласти переконливу розповідь для своєї аудиторії.

5. *Mystery tasks – детективне завдання* – виконуючи детективне завдання, студенти зіштовхуються з певною проблемою, таємничою історією або загадкою, що мають розв’язати. Для того, щоб знайти розгадку, студенти мають узяти участь у розслідуванні, виконуючи різні ролі, навчатися аналізувати інформацію з різних точок зору. За підсумками такої роботи студенти мають написати переконливий виступ із захистом своєї точки зору.
6. *Creative tasks – творчі завдання* – їх мета полягає в створенні кінцевого предмету специфічного формату (твір, малюнок, діаграма та ін.).
7. *Journalistic tasks – журналістське розслідування* – виконуючи подібного роду web-квест, студенти можуть відчувати себе журналістом, збирати інформацію, підсумувати її, представляти у вигляді або репортажу.
8. *Design tasks – дизайн завдання* – спрямовані на створення певного, вже затвердженого продукту. Прикладом дизайн-завдання може бути створення брошури для туристичного агентства, що допоможе туристам спланувати свій відпочинок.
9. *Analytical tasks – аналітичне завдання* – студентом необхідно здійснити аналіз будь-якого явища (може бути реальним або уявним, фізичним або абстрактним) з метою встановлення причинно-наслідкових відношень.
10. *Self-knowledge tasks – завдання на самопізнання* – найменш популярний вид web-квесту в зв’язку з тим, що він спрямований на саморозвиток через логіку, здогадку, внутрішні людські ресурси.
11. *Consensus tasks – завдання на згоду або формування єдиної згоди* – є, наприклад, певні соціальні теми, які суперечливі за своєю суттю: евтаназія, легалізація легких наркотиків, жіноча армія та ін. Обговорення подібних тем сприяє висвітленню всіх точок зору, «за» і «проти». Лише тільки після ґрунтовного обговорення може бути досягнення консенсусу.
12. *Scientist tasks – наукові завдання* – подібні завдання можуть ґрунтуватися на уявних та реальних фактах. Ці завдання показують, як насправді «працює» наука, студент має змогу бачити структуру наукових завдань, висувати гіпотезу, здійснювати перевірку і порівняння кінцевого результату відповідно до заявлених результатів.

При підготовці та проведенні заняття з використанням технології веб-квест важливо чітко усвідомити роль кожного учасника освітнього процесу та розподілити їх обов’язки для досягнення максимальної ефективності.

Учень (студент) повинен:

- сформулювати відомі умови завдання;
- визначити необхідні, але невідомі відомості, знайти їх;

- проаналізувати, обробити, узагальнити й обговорити виявлену інформацію; вирішити, наскільки з урахуванням знайдених відомостей поле завдання втратило (чи придбало) проблемний характер;
- узагальнити відшукану інформацію;
- оформити результати роботи.

Педагог повинен:;

- надати декілька посилань на бажані Internet - ресурси, які зададуть інтонацію, акценти пошуку;
- навести декілька зразків, які служать орієнтиром для порівняння та можуть показувати спектр думок з проблеми;
- розробити бланки з чітким формулюванням критеріїв оцінювання;
- контролювати процес пошуку.

Рекомендації, що знадобляться педагогу для проведення web-квесту:

- визначити ключові слова для пошуку (чи слід їх змінювати на різних етапах розв'язання);
- знайти необхідну інформацію в мережі Internet;
- проаналізувати й обговорити знайдену інформацію;
- при необхідності – відкоригувати ключові слова та повторити пошук;
- сформулювати висновок і обговорити його (чи відповіли Ви на всі підпитання? Якщо ні – повторіть ще один цикл пошуку й обробки інформації).

Алгоритм розробки освітнього веб-квесту

- аналіз змісту навчального предмету в межах обраного профілю;
- встановлення можливих відмінностей змісту елективного курсу від базового або профільного;
- з'ясування можливостей глобальної мережі Інтернет в інформаційному забезпеченні питань, пов'язаних з вивченням тем програми курсу (наявність веб-сайтів та медіа сховищ з обраної теми);
- поділ на блоки, розділи, теми змісту програми, розробка погодинного планування та проекту веб-квесту;
- визначення мети, цілі та функцій запропонованого елективного курсу;
- підбір проблемних завдань для учнів та визначення можливих етапів їх розв'язання;
- визначення, через які форми роботи можна найповніше реалізувати завдання профільної підготовки: індивідуальної, парної чи роботи у міні-групі;
- ознайомлення учнів (студентів) зі списком електронних адрес веб-сторінок, що можуть стати корисними;

- визначення критеріїв оцінювання знань і вмінь з програми курсу.

Для полегшення роботи педагогу із створення веб-квесту розроблено спеціальні шаблони, які можуть бути реалізовані у режимі он-лайн та автономному режимі у вигляді веб-сторінки або веб-сайту.

При створенні веб-квесту в режимі он-лайн необхідна інформація вводиться у шаблон на будь-якому освітньому порталі. Створені таким чином веб-квести можуть або відразу розміщуватися на сервері даного освітнього порталу, або зберігатися у вигляді файлів і потім використовуватися в електронному чи друкованому вигляді та розміщуватися на будь-якому іншому сервері і в локальній мережі. Електронні адреси, за якими можна знайти он-лайн оболонки для створення веб-квесту:

- <http://www.kn.sbc.com/wired/fil>; <http://www.aula21.net/Wqfacil/intro.htm>;
- http://www.teach-nology.com/web_tools/web_quest та інші.

Web-квести є чудовим засобом для створення міжнародних проектів, розвитку міжкультурних комунікацій і порозуміння між націями. Граючи, учні навчальних закладів із різних країн можуть знайти розв'язки та рішення багатьох проблем реального світу.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ WEB-КВЕСТ

За основу проведення занять web-квест взято методику улюбленої молоддю комп'ютерної гри «бродилки» та «стрілялки» (*транслит. 44нгл. Quest — пошук, Adventure — пригода*) – це один з основних жанрів ігор, які потребують від учасника рішення інтелектуальних задач для просунення по сюжету. Сюжет може бути чітко визначеним або ж давати множину результатів, вибір яких буде залежати від дій гравця.

До освітніх квестів можна віднести проектну діяльність. Слушним буде використання на заняттях квест-проектної діяльності, яка базується на синтезі проектного методу та ігрових технологій. Дана методика полягає у тривалому і цілеспрямованому пошуку, пов'язаному з пригодами або грою. Вона може мати різні форми реалізації: освітні веб-квести; пригодницькі, ігрові квести; «живі» квести.

Особливий інтерес представляють «живі» квести, спрямовані на виконання визначеного проблемного завдання, яке реалізує навчально-виховні цілі, з елементами сюжету и рольової гри. При цьому для досягнення мети можуть бути використані ресурси території, в межах якої проходить переміщення гравців, інформаційні ресурси.

Цілі квест-уроку:

- ❖ *Навчальна мета:* формування умінь і навичок здобувачів освіти з пошуку необхідної інформації, її самостійне вивчення, зберігання, переформатування і передачі; приймати виважені рішення; умінь презентувати і захищати результати квесту.
- ❖ *Розвиваюча мета:* формування умінь учнів аналізувати, узагальнювати, порівнювати, синтезувати нову навчальну інформацію, критично мислити; формування і розвиток рівня пошукової і дослідної діяльності учнів, розкриття їх творчого потенціалу.
- ❖ *Виховна мета:* формування умінь працювати індивідуально і в команді; самостійності у вивченні навколишнього середовища; почуття відповідальності за виконання дорученого завдання; необхідність самоудосконалення та саморозвитку; виховання поваги до культурних традицій та історії держави.

Практична значимість організації і проведення квест-занять

- ***Актуальність методики квест-уроків*** пов'язана з іноваційними напрямками у сучасній освіті, у яких ІКТ виступають у якості науково-дослідної основи проведення заняття. Технологія квест дозволяє повною мірою реалізувати наочність, мультимедійність та інтерактивність процесу навчання.
- ***Наочність*** включає різні види демонстрацій, презентацій, відео, показ графічного матеріалу у будь-якій кількості.
- ***Мультимедійність*** додає традиційним методам навчання можливість використання звукових, відео – та анімаційних ефектів.
- ***Інтерактивність*** поєднує все вище назване і дозволяє впливати на віртуальні об'єкти інформаційного середовища, допомагає внести елементи особистісно-орієнтованого навчання, дає можливість здобувачам освіти більш повно розкрити свої здібності.
- Квест побудовано на ***комунікативній взаємодії*** між учасниками., адже не контактуючи з іншими гравцями неможливо досягти індивідуальних цілей. Саме комунікація стимулює спілкування і є позитивним способом об'єднати зусилля всіх учасників команди.
- Квести несуть у собі ***елемент змагання***, стимулюючи розвиток аналітичних здібностей. Використання квестів розширює рамки освітнього простору, розвиває інтелектуальні здібності здобувачів освіти.

4.6. ІМІТАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Імітаційні технології навчання включають широкий спектр можливостей розвитку сучасної освітньої системи шляхом створення особистісно-орієнтованого підходу навчання у різних ситуаціях. Їх **сутність** - *моделювання в освітньому процесі взаємин і умов реального життя або виробництва*. Імітаційні технології є синтезом релаксопедагогічних підходів (зняття бар'єрів, психологічної скутості) та імітаційних проблемних ситуацій, зокрема конфліктних, у яких учасники виконують відведені їм професійні або соціальні ролі відповідно до поставленої дидактичної мети.

За допомогою імітаційних освітніх технологій можлива компенсація наступних *недоліків традиційного навчання*. Для традиційного навчання, перш за все, властивим є пасивний характер засвоєння знань більшістю учнів (студентів), адже педагог виконує роль джерела інформації. Це веде до формального засвоєння знань і не дає розвиваючого результату. Крім того, засвоєння готових істин і розпоряджень формує тип особистості, яка звикає підкорятися, а не тип вільної особистості, яка усвідомлює відповідальність за свій вибір, свої дії.

Другою особливістю традиційного навчання є переважно вербальний характер, тому воно ефективно лише для тих здобувачів освіти, у яких розвинуте абстрактне мислення. Учні (студенти) з наочно-образним і наочно-дієвим мисленням відчують великі труднощі у навчанні. До того ж вербальний характер навчання недостатньо розвиває емоційну сферу, почуття здобувачів освіти. Але ж відомо – інформація, яка не зачепила почуттів, не стає переконанням, не проявляється ні в поведінці, ні в професійній діяльності.

Третя особливість традиційного навчання – масовість. Педагог працює з усіма студентами (з масою) і з кожним, але при цьому рідко використовується колектив (гуманне співтовариство) як засіб розвитку особистості. Однак, справжній цілісний розвиток індивідуальності можливий лише у спільності людей – колективі. Його гуманність і організованість забезпечує кращі умови для розвитку кожної особистості.

Завдяки імітаційним технологіям вдається уникнути вказаних недоліків традиційного навчання. Це забезпечують такі особливості цих технологій як навчання в діяльності (замість вербального навчання), організація колективної діяльності мислення та використання навчальної групи як засобу розвитку індивідуальності. Спеціально організована пізнавальна діяльність розвиває в учнів (студентів) вміння спілкуватися, мислити, розуміти явища, здатність до рефлексії й практичної дії. За допомогою рефлексії знання краще

узагальнюються, закріплюються в схемах і знакових формах, переходять із зовнішнього плану у внутрішній план дії здобувачів освіти. Використання навчальної групи (колектив є вищою формою розвитку групи) як засобу розвитку учня (студента) вимагає від педагога знання законів колективної діяльності, механізмів формування групи (команди), принципів вияву лідерів, траєкторій життєдіяльності референтних груп, наукових основ гармонізації групових і індивідуальних інтересів тощо.

До імітаційних технологій відносять: ігрові технології, соціально-психологічні і професійні тренінги, дискусійні технології, навчання у співробітництві, технологія моделювання професійної діяльності та інші..

Особливості імітаційних технологій [24]:

- учні (студенти) – не пасивні об’єкти освітнього процесу, а суб’єкти своєї професійної або соціальної діяльності;
- здобувачі освіти мають змогу бачити перспективи свого професійного і життєвого шляху, свідомо розвивати свої професійні та особистісні здібності;
- розвиток в учнів (студентів) ціннісних орієнтацій, взаємин, культури спілкування, культури мислення, методів діяльності (планування, прогноз, аналіз, рефлексія);
- організація такої діяльності навчальних груп (колективів), у процесі якої відбувається засвоєння професійних знань, набуття практичних умінь і навичок, розвиток кожної особистості і групи в цілому.

Організація ефективного навчання за умов впровадження імітаційних технологій, передбачає дотримання наступних ***принципів***:

- проблемності;
- особистісної взаємодії;
- єдності розвитку кожного учня і групи;
- самонавчання на основі рефлексії.

Принцип проблемності означає побудову навчання не на готових рішеннях, а групове (колективне) вирішення навчальних проблем. Саме в їх обговоренні, тобто в ситуації колективної діяльності, педагог і учні залучаються до навчальної діяльності, для них вона стає особистісно значущою і розвиваючою.

Принцип особистісної взаємодії у навчанні за вказаними технологіями вимагає залучення учасників навчального процесу в спільне «проживання» навчально-пізнавальних і емоційно-моральних ситуацій на основі особистих позицій кожного суб’єкта навчання. Особистісний і професійний розвиток учнів забезпечується за умови дотримання наступних ***вимог*** до учасників спілкування:

- доброзичливість – відсутність агресивності у пропозиціях, звертаннях тощо;
- можливість вільного вияву почуттів, що значно підвищує здатність учнів до творчості;
- розвиток емпатії – уміння відчувати психологічний стан іншої людини, уміння співпереживати, співчувати;
- розвиток уміння сприймати ситуації не як добрі чи погані, а як ситуації, що вимагають міркування, аналізу, вирішення, тобто сприймати їх як проблемні.

Принцип єдності розвитку кожного учня і групи (створення колективу) ґрунтується на тому, що повноцінний розвиток кожного учня здійснюється не тільки в процесі взаємодії з педагогом, а й у ході спілкування з іншими учнями.

Принцип самонавчання на основі рефлексії означає орієнтацію технології на індивідуалізацію діяльності кожного учасника навчального процесу на основі оперативної регулярної самооцінки, самоконтролю, тому що колективне мислення надає можливість кожному учню брати участь в обговоренні, у тій ролі, у якій дозволяє рівень його особистих якостей. Це може бути позиція лідера, «генератора ідей», опонента, консультанта, слухача тощо.

В свою чергу імітаційні технології навчання поділяють на неігрові та ігрові.

Неігрові імітаційні методи навчання

До імітаційних неігрових методів навчання відносяться:

- аналіз конкретних ситуацій,
- розігрування ролей,
- імітаційний тренінг (імітаційні вправи),
- стажування з виконання посадової ролі та інші.

Аналіз конкретних ситуацій. Перші приклади використання цього методу можна знайти ще у педагогів стародавнього Риму. Наприклад, від учнів, які вивчали право, вимагали доведення особистих поглядів на основі аналізу автентичних судових прикладів.

Методична цінність цього методу полягає в тому, що він передбачає оволодіння професійними знаннями шляхом самостійного вирішення проблем, які містять дидактично обґрунтовані та відповідно підібрані ситуації, а не пасивним прослуховуванням інформації. Він також цікавий тим, що забезпечує розвиток абстрактного і творчого мислення, яке сприяє підготовці та ухваленню рішень у складних ситуаціях і формуванню вміння використовувати набуті теоретичні знання.

Аналіз конкретної ситуації, в основі якої лежить певна проблема, відрізняється від традиційних методів навчання тим, що практичних навичок

здобувачі освіти набувають за допомогою реальних прикладів із життя країни, навчального закладу, із певної професійної діяльності. На основі цього відбувається дискусія, що сприяє вирішенню суттєвої ситуаційної проблеми.

Характерна особливість цього методу – отримання учнями (студентами) більш чи менш складної ситуації, для вирішення якої немає повного обсягу інформації, але водночас воно є для них обов'язковим. Спираючись на індуктивний і дедуктивний методи розв'язання різноманітних складних ситуацій, означений метод створює вигідні умови для набуття і розвитку вмінь аналізувати та ухвалювати обгрунтовані рішення в різних сферах діяльності.

Ефективності цього методу сприяє тісний зв'язок теорії з практикою з урахуванням досвіду учнів (студентів) – обговорення ними реальних ситуацій, що мали місце в їхній практичній діяльності. Завдяки цьому виникають сприятливі умови для розгляду в широкому обсязі і за короткий час різноманітних, інколи дуже важких і складних, проблем практичного характеру.

Розігрування ролей – інтерактивний прийом, який може бути застосовано на будь-якому структурному елементі уроку теоретичного чи виробничого навчання. *Сутність* цього прийому у тому, що учні (студенти) отримують від педагога вихідні дані щодо конкретної або проблемної виробничої ситуації, а потім беруть на себе виконання певних ролей, продиктованих ситуацією. Використання даного прийому може бути: у процесі вивчення нової інформації (учні розігрують ролі в процесі презентації нового матеріалу, опанованого у процесі попередньої самостійної роботи); у процесі закріплення та удосконалення професійних знань, умінь і навичок (учні у тих чи інших професійних ролях відпрацьовують практичні уміння та навички з виконання завдань виробничого характеру); у процесі перевірки та контролю рівня набутих знань, умінь і навичок (імітаційний аналіз конкретних ситуацій). Мета застосування даного прийому: мотивування інтересу здобувачів професійної освіти до вивчення нової теми; ефективне формування і закріплення нової інформації теоретичного, інструктивного чи практичного характеру; інтерактивне узагальнення та систематизація знань, умінь і навичок за темою програми, розвиток творчості; виявлення недоліків у знаннях, уміннях і навичках здобувачів освіти та їх причин, отримання даних для атестації.

Імітаційний тренінг – це інтерактивний метод навчання, який представляє собою сукупність практичних вправ з моделювання реальних або вигаданих виробничих, суспільних або побутових ситуацій і дозволяє його учасникам за короткий час не лише набути нових знань, сформувати нові уміння і

навички інтелектуальної діяльності, змінити ставлення до певних стереотипів, що склалися у навчальному чи виробничому процесах, а й закласти нові підходи до розв'язання конкретних або проблемних ситуацій професійного характеру [24]. Приймаючи участь у тренінгу, здобувачі освіти мають можливість закріпити і розвинути рівень своїх навчальних досягнень, змінити своє відношення до власного загальнолюдського або професійного досвіду. При проведенні тренінгів можуть широко використовуватися елементи інших інтерактивних методів: аналіз конкретних ситуацій, мозкові атаки, опитування експертів, дискусії тощо.

Тренінг не є суто педагогічним методом. Він використовується і в андрогогії (при навчанні дорослих), і в системі заходів мотивації персоналу підприємства, і при формуванні групи багаторівневого мережевого маркетингу тощо.

Великою популярністю, наприклад, серед менеджерів користується проведення таких тренінгів: тренінг навичок ведення переговорів, тренінг навичок проведення презентацій, тренінги лідерських навичок. В ході таких тренінгів учасники опановують різні аспекти практичної діяльності: мотивація персоналу підприємства, методика прийняття рішень, організація роботи в командах тощо.

Проведенню заняття-тренінгу повинна передувати ґрунтовна підготовка педагога, тому що, як правило, таке заняття складається із декількох *різнопланових етапів*: семінару, практикуму, дискурсу (поетапного рішення окремих завдань-кроків проблеми), інтерактивної вправи, рефлексії, дебрифінгу. Методика інтерактивного тренінгу має комплексний характер через поєднання декількох інтерактивних методів: аналіз конкретних (проблемних) ситуацій, пошуковий метод, методи кооперативного навчання, розігрування ролей, «мозковий штурм» тощо. Може широко використовуватися на будь-якому етапі професійної підготовки.

Стажування з виконання посадової ролі – це різновид імітаційного тренінгу в умовах, наближених до умов діяльності конкретного виробництва, сфери послуг, установи. Такий вид тренінгу використовується в процесі виробничої практики випускників закладів професійної освіти, або в процесі професійної підготовки у навчально-тренувальних фірмах, у яких ефективно впроваджуються елементи дуальної форми навчання.

Ігрові технології навчання

В освітній практиці широко використовуються пізнавальні імітаційні ігри та ігри пошукового характеру, результатом яких повинні бути реальні проекти перетворень, дослідження і висновки із досліджуваних проблем.

Гра – це вид діяльності в умовах штучно створених ситуацій, спрямованих на відтворення та засвоєння суспільного або професійного досвіду, у якому формується та удосконалюється життєва або професійна позиція [24].

Всім різновидам ігор характерні наступні **важливі ознаки**:

- ❖ наявність проблеми та моделювання професійної або соціальної діяльності учасників гри;
- ❖ наявність спільних цілей ігрових колективів;
- ❖ наявність професійних або соціальних ролей;
- ❖ прийняття і реалізація в процесі гри визначеної послідовності рішень;
- ❖ наявність достатньо потужної системи стимулювання, яка реалізує три основні функції:
 - спонукати кожного із учасників гри діяти як у реальній виробничій або життєвій ситуації;
 - підкорити у випадку необхідності інтереси того чи іншого учасника загальній меті колективу;
 - забезпечити об'єктивну оцінку особистого внеску кожного учасника гри в досягненні спільної мети, спільного результату діяльності ігрового колективу;
- ❖ об'єктивність оцінки результатів ігрової діяльності шляхом реалізації системи стимулювання, колегіальністю оцінки або іншими засобами.

Тільки за умови наявності всіх цих ознак заняття може бути визначено ігровим. Відсутність хоча б однієї із вищезазначених ознак не дозволяє вважати заняття грою, а потребує віднести його до одного із інших методів активного навчання.

У навчальному процесі застосовуються декілька різновидів ігор.

Організаційно-діяльнісна гра передбачає організацію педагогом колективної діяльності навчальної групи на основі моделювання змісту навчання у вигляді системи проблемних ситуацій і взаємодії всіх суб'єктів навчання в процесі аналізу і вирішення даних ситуацій. Завдання керівника гри – зробити учнівську групу творчою одиницею освітнього процесу, але за умови збереження особистої позиції кожного його учасника..

Ділові ігри є моделюванням реальних механізмів і процесів професійної діяльності. *Ділова гра – це форма відтворення предметного і соціального змісту професійної діяльності майбутнього спеціаліста, моделювання відносин, характерних для цієї діяльності. У грі за допомогою знакових засобів (мова, мовлення, документація, таблиці, граfi тощо) відтворюється професійна обстановка, подібна за сутнісними характеристиками до реальної.*

Рольові ігри характеризуються наявністю складного завдання чи проблеми, спонтанного, соціального або життєвого характеру, не пов'язані з майбутньою професійною діяльністю учнів (студентів), і розподілом ролей між учасниками гри для вирішення завдань.

Цілями рольових ігор можуть бути:

- вироблення стратегії дій у конфліктних або стресових ситуаціях;
- розвиток цільових поведінкових настанов;
- розвиток комунікативних навичок;
- ілюстрація емоційного аспекту діяльності.

Організація та проведення ігрового заняття мають відповідні етапи, послідовність яких наведено в таблиці 4.6.1.

Таблиця 4.6.1.

Етапи проведення ігрового заняття

Етапи		Діяльність учасників
Етап підготовки	Розробка сценарію (автори-розробники)	<ul style="list-style-type: none"> - розробка сценарію (проспекту); - розробка плану гри; - загальний опис гри; - зміст інструктажу для учасників; - підготовка дидактичного і матеріально-технічного забезпечення.
	Введення до гри (керівник)	<ul style="list-style-type: none"> - «розігриваючі» ігрові епізоди; - формулювання проблеми, цілей ігри; - умови гри, інструктаж; - регламент, правила гри; - запланований результат; - розподіл ролей; - формування ігрових колективів; - консультації.
Етап проведення	Групова робота над завданнями (тренери, координатори)	<ul style="list-style-type: none"> - робота з інформаційними джерелами; - тренінг; - мозковий штурм; - робота з ігротехніком; - активізація індивідуальних і

		групових ролей.
	Міжгрупова дискусія (координатори, аналітики)	- виступ ігрових команд; - презентація і захист результатів; - правила дискусії.
Етап аналізу і узагальнення	Робота експертів	- вихід із гри; - аналіз, рефлексія; - оцінка та самооцінка роботи; - висновки та узагальнення; - рекомендації.

4.7. ГЕЙМІФІКАЦІЯ В ОСВІТІ

Нагальна потреба пошуку шляхів підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах України диктує подальше вдосконалення підходів та методів комп'ютерно-опосередкованого спілкування, включаючи дистанційне та електронне навчання як його різновиди. Тому дискусії навколо підвищення рівня цифрової компетентності педагогічних працівників закладів вищої освіти, їх дидактичного знання й нових підходів до створення контенту у форматі електронного навчання, заохочення викладачів до розвитку культури співпраці та обміну досвідом використання новітніх цифрових платформ та навчальних інструментів продовжують набирати обертів як на зарубіжних, так і на вітчизняних наукових теренах. При цьому в наявній ситуації з COVID-19 у світі загалом і в Україні зокрема, коли робота в аудиторіях стала обмеженою, коли довелося переходити від особистого до віртуального навчання, перед викладачами вищої школи постає дуже складне завдання, пов'язане з необхідністю пристосування до нових умов викладання в дистанційному форматі.

Якщо враховувати, що теперішній студент – це людина, яка виросла поряд із сучасними цифровими технологіями, в мережевому інтерактивному медіасередовищі, серед графічних зображень та багатозадачності, освітній процес сучасного студента, питання його мотивації та зацікавленості в навчанні потребують використання різноманітних ігор, спеціальних програм або гейміфікованих засобів.

Появу терміна «гейміфікація» пов'язують з іменем британського розробника відеоігор Ніка Пеллінга (Nick Pelling), який ще у 2002 р. вжив його у власних розробках. Водночас залучення елементів гри до складу освітніх

технологій у західних вишах розпочалося у 2008 р., набравши широкої популярності із 2010 р. Гейміфікація поширюється в усіх сферах життя – від професійної діяльності до системи освіти.

Незважаючи на значний інтерес дослідників до питання гейміфікації освітнього процесу, питання про її ефективне застосування на заняттях з іноземної мови вимагає поглибленого вивчення, яке триває і досі, але вже багато сучасних закордонних та вітчизняних фахівців пропонують свої визначення, погляди і думки стосовно гейміфікації, її засобів та ефективності використання в освітньому процесі.

Так, серед закордонних фахівців, які зробили вагомий внесок у дослідження, передусім можна виділити роботи М. Барбера, К. Вербаха, С. Детердінга, Д. Кларка, Е. Корноран, Дж. Макгонігел, Л. Шелдон. Значний внесок в обґрунтування та розвиток основних положень гейміфікації зробили представники вітчизняної науки – Ю.А. Гапон, Л.Б. Котлярова, Т.В. Паньків, Є.І. Пассов, Т. Свиридюк та інші. Науковці єдині в тому, що ігри – це потужний інструмент, який дає змогу ефективно опановувати новий матеріал або тренувати та закріплювати навички та вміння, що вже є.

Сучасний мережевий інтерактивний медіасвіт завдяки миттєвому доступу до інформації постійно рухається у напрямі розвитку та вдосконалення. Цей процес є неминучим, він зумовлює зміни не лише у побуті, а й в освіті. Розглядаючи далекосяжні перспективи, сучасні розробники освітніх стратегій підходять до навчання як до безперервного, цілісного досвіду, що спирається на дослідні, проєктні, проблемні, феноменологічні персоніфіковані методи навчання, які доповнюються й оптимізуються технологією. Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та «цифровізація» освіти розглядаються як важливі елементи сучасного освітнього процесу. Це призводить до переоцінки навчального процесу з позиції того, як ефективно навчати з використанням сучасних цифрових інструментів, включаючи ігрові технології, які активно впроваджуються в освітній процес.

У загальному розумінні *«гейміфікація»* (або *«ігрофікація»*) – це використання ігрових підходів для неігрових процесів, коли ігрові елементи (присудження балів, значки, рахунок, конкуренція, досягнення) застосовують у неігрових ситуаціях із метою зробити виконання рутинних завдань більш цікавішим досвідом [22].

За Саленом і Циммерманом [28], *гра* — це система, в якій гравці задіяні у вирішення штучного конфлікту, що визначається правилами та має вираження у кількісному результаті. Від інших ігрових форматів *гейміфікація* відрізняється тим, що її учасники орієнтовані на ціль своєї реальної

діяльності, а не на гру як таку. Ігрові елементи інтегруються до реальних ситуацій для мотивації конкретних форм поведінки у заданих умовах.

Структурні елементи гейміфікації можуть бути представлені у вигляді піраміди за такими **рівнями** [7]:

- 1) компоненти гейміфікації (зовнішні атрибути: нагороди, значки, символи тощо);
- 2) принципи роботи (змагання і взаємодія з учасниками гри, очікування перемоги, зворотний зв'язок);
- 3) динаміка гри (прогрес гравця, стосунки між учасниками гри, емоції).

Елементи гейміфікації можна застосувати на різних етапах освітньої діяльності як:

- цілісний урок;
- структурний елемент уроку;
- багаторазове використання.

Відмінною особливістю гейміфікації є дозвіл на помилки. Отже, учні можуть не боятися осуду та покарання за помилки, почувати себе вільно, тобто зникає страх перед неправильними діями, а на зміну йому приходить ініціативність і впевненість. Учні можуть самостійно обирати варіанти дій, що заохочує їх до активної діяльності та формує почуття відповідальності за власні вчинки.

Для успішного впровадження гейміфікації можна запропонувати до використання *інструкцію з побудови ігрової системи* одного із провідних експертів в області гейміфікації Кевіна Вербаха. У публікації «For the Win: How Game Thinking Can Revolutionize Your Business» Кевін Вербах разом зі співавтором Деном Хантером подає **шість кроків з упровадження гейміфікації**. Розглянемо більш ґрунтовно ігрові механізми запропонованих кроків.

1-й крок: встановлення цілей гейміфікації. Мета має відповідати аббревіатурі SMART (Specific Measurable Achievable Relevant Time-bound).

Цілі мають бути:

- конкретними (specific);
- вимірюваними (measurable);
- досяжними (achievable);
- актуальними (relevant);
- обмеженими в часі (мати термін досягнення (time-bound)).

Завдання гейміфікації повинні містити зазначені характеристики та керуватися поставленими цілями відповідно до кожного елемента системи.

2-й крок: визначення цільової поведінки гравців. Поведінка повинна бути продуманою для кожного з учасників системи гейміфікації. Необхідно

виконати опис всіх ланцюжків дій кожного із гравців, що в подальшому становитиме основу проєктування системи. На цьому етапі організатору слід відповісти для себе на такі *запитання*:

- Що повинні зробити гравці (учні, студенти)?
- Як це виміряти?
- Як це сприяє досягненню мети?
- Як діє зворотний зв'язок?

3-й крок: виконання опису гравців. Образи гравців мають бути чітко визначеними: опис різних типів гравців; обдумана мотивація щодо виконання дій, визначених на кожному з етапів.

4-й крок: розробка структури системи гейміфікації. Структура ігрової системи має такі рівні:

➤ *мікрорівень – цикли залучення.* Це ланцюжки «мотивація до дії – дія – зворотний зв'язок». Мотивація гравця до дії, виконання дії, отримання зворотнього зв'язку від системи (у вигляді нагород або інших подій, які є реакцією системи на дії гравця). На етапі зворотного зв'язку заохочення учня (студента) до здійснення наступної дії (наприклад, за допомогою закликів до дії, прийомів управління мотивацією);

➤ *макрорівень – «подорож гравця».* Подання захоплюючої історії (проблеми, ситуації), на якій заснована система гейміфікації. Поетапність завдань із безлічі циклів залучення за наперед розробленим сценарієм.

5-й крок: упровадження механізмів гейміфікації та забезпечення гравцям відчуття успіху та задоволення. Ігрова діяльність учнів (студентів) має приносити відчуття радості, задоволення. Сам процес гри має бути приємним заняттям пошукового або дослідного характеру.

6-й крок: обрання інструментів. Використання інформаційних технологій для роботи ігрової системи, реалізації процесу гейміфікації, задіяння хмарних технологій, гаджетів, мобільних застосунків, електронно-цифрових пристроїв, підготовлених на попередніх етапах.

Гейміфікація є методом підвищення ефективності навчання або роботи. Коли ми при звичаємося до повторюваної діяльності, вона стає автоматичною: ми перестаємо думати про якість результату і свій внесок у нього. Рутинізація знижує мотивацію і розсіює увагу. Протилежністю до цього є стан потоку — висока зосередженість на справі. У цьому стані ми не помічаємо плину часу і досягаємо максимальної концентрації та ефективності. Психометричний аналіз свідчить про значну залежність між складовими гейміфікованого процесу та станом потоку. Для них обох характерні однакові умови (чітке усвідомлення цілей, баланс умінь та викликів,

контроль і зворотній зв'язок), а також можливі результати (злиття дії й усвідомлення, концентрація, втрата відчуття часу і втрата самоусвідомлення).

Гейміфікація може спрямовувати людську поведінку. Цим вона схожа на *технології переконування*, розроблені для впливу на поведінку без надмірного примусу до змін. Схвалення через нарахування балів та просування у рейтингу може працювати як стимул діяти у схвалюваний спосіб. Для досягнення мети люди змінюють небажані моделі поведінки на користь більш ефективних [2].

Гейміфікація впливає на різні сфери життя людини, оскільки ігрові моменти присутні не лише в освітньому процесі. Численні акції, бонуси та програми лояльності є прикладом гейміфікації у звичайному побутовому житті людини. Вона допомагає швидко долучити до участі сучасну молодь, яка має досвідченість у використанні комп'ютерних ігор та спілкуванні в соціальних мережах. Та найбільш цінною, як було зазначено вище, гейміфікація є в освіті.

Вивчення гейміфікованих засобів навчання доводить, що останні мають потенціал збільшувати мотивацію студентів, забезпечувати автентичний освітній досвід, навчати системного підходу до опанування матеріалу та сприяти груповій динаміці і навчанню в колективі.

Спираючись на дослідження В. Аллен та Е. Ерсоз, можливе виокремлення деяких *переваг використання гейміфікованих засобів навчання* [22]:

- використання сучасних цифрових технологій;
- індивідуальне або групове використання ігор, що сприяє росту навичок роботи в суспільстві;
- зручність використання у грі вивчених граматичних та лексичних структур; автономія в навчанні; підвищення мотивації.

В той же час до *основних недоліків* гейміфікації зараховують:

- надмірне використання ігор під час освітнього процесу замість подачі основного матеріалу або його пояснення;
- можливе легковажне ставлення до вивчення дисципліни при надлишковому використанні гейміфікації;
- труднощі із залученням студентів різних рівнів володіння мовою до процесу гри; зростання часу, проведеного перед комп'ютером.

Наведені порівняння дають нам змогу зазначити перевагу гейміфікованого навчання, яка проявляється у трьох основних формах: змагання, гра без переможця та візуалізація цілей.

Питання використання ігрових технологій набули особливого значення у процесі професійної підготовки кваліфікованих фахівців. Викладання студентам матеріалу з використанням елементів гри виявилось потужним засобом, що допомагає створити унікальне й безпечне навчальне середовище з

широким спектром допоміжних опцій, значно сприяє запам'ятовуванню цільового матеріалу, розкриттю прихованих здібностей тих, хто навчається, за рахунок ігрових моментів.

Гейміфікація не пропонує універсальних інструментів, які можуть покращити будь-який процес. Існують чіткі вимоги як до впровадження ігрових технік, так і до самого об'єкту гейміфікації.

Ігрові елементи можуть покращити процес або звести його нанівець. Використання ігор не створить залучення з нуля. Гейміфікація не здатна виправити помилки, допущені на рівні планування та менеджменту, але може посилити вже створену та добре налагоджену модель і підвищити мотивацію.

Гейміфікація не дає прямих відповідей на питання, але пропонує простір для спільного пошуку. З огляду на потенціал та обмеження, які вона несе, гейміфікація — це заклик до експериментів і дискусій. Тому аналіз і систематизація гейміфікованих інструментів навчання та ситуацій їх ефективного використання є подальшим шляхом до розвитку необхідних педагогічних навичок та знання для формування у студентів цифрової компетентності, підвищення їх мотивації, залученості до освітнього процесу та досягнення конкретного навчального результату.

4.8. ІНТЕГРАТИВНО-МОДУЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ

Однією із сучасних освітніх технологій є інтегративно-модульна технологія навчання (ІМТН), яка, будучи за своєю сутністю особистісно-орієнтованою, дозволяє одночасно оптимізувати освітній процес і забезпечити його цілісність. Свою назву модульне навчання отримала від терміна «модуль» (латинське – *modulus*). Кожен модуль являє собою закінчений блок навчальної інформації і містить: програму дій з його вивчення, банк необхідної інформації та методичне керування щодо досягнення сформульованих цілей.

Інтерес до модульної технології підвищився у зв'язку із Болонським процесом та входженням України у єдиний європейський освітній простір. Для забезпечення мобільності здобувачів освіти і педагогів необхідне суміщення змісту освіти і якісних показників оцінювання навчальної діяльності учнів (студентів). Таке суміщення може бути досягнуто саме за рахунок кредитно-модульної побудови освітнього процесу, прийнятого у більшості університетів європейських держав – учасників Болонського процесу.

Модульна система навчання – сучасна педагогічна технологія, що базується на блочній (модульній) побудові навчального матеріалу, який засвоюється послідовно й оцінюється шляхом накопичення балів за знання й самостійну практичну пізнавальну діяльність здобувачів освіти [8].

Інтегративно-модульна технологія навчання суттєво відрізняється від інших освітніх систем і реалізує на практиці наступні **ідеї, принципи, правила**:

- зміст навчання представляється у вигляді *завершених самостійних блоків* разом із завданнями та рекомендаціями з вивчення навчального матеріалу відповідно до рівнів підготовленості здобувачів освіти;
- педагог взаємодіє індивідуально із кожним учнем (студентом) як *безпосередньо* (у прямому контакті), так і *опосередковано* (через рекомендації у навчальних модулях);
- кожен студент (учень) більшу частину часу працює *самостійно* у зручному для нього темпі навчальної діяльності;
- керування процесом навчальної діяльності здобувачів освіти відбувається через *програму дій* (послідовних завдань й етапів навчальної діяльності) та *алгоритмів* навчальної діяльності;
- методичний супровід педагога щодо вивчення навчальних модулів є *відкритою системою* для здобувачів освіти;
- для кожного здобувача освіти (учня, студента) існує *можливість вибору* найбільш прийняттого для нього рівня засвоєння, форми, темпу і навіть порядку вивчення навчального матеріалу;
- застосування інтегративно-модульної технології передбачає перспективне націлювання студента (учня) на обрані *критерії і зміст контролю*;
- забезпечується *участь студентів* (учнів) в *процесі оцінювання* ефективності освітнього процесу і можливість самооцінки результатів їх особистісної діяльності;
- відбувається *зміна функцій педагога* в освітньому процесі – відсутність опіки і трансформація його основної ролі у вигляді «педагог-консультант»;
- відбувається високий рівень концентрованості та інтенсивності навчального матеріалу, що забезпечує ефективність його засвоєння здобувачами освіти.

Головний принцип інтегративно-модульної технології навчання - **принцип модульності**: навчальний матеріал потрібно формувати із відносно укрупнених фрагментів, кожен із яких повинен мати змістовну, логічну, смислову та методичну цілісність, і моделювати (описувати) певну предметну область поля професійної діяльності, а також визначати алгоритми навчальної діяльності.

Отже, основним засобом реалізації модульної системи у професійній підготовці кваліфікованих фахівців є модуль – набір навчальних елементів, які потребують при їх вивченні високого рівня самостійності і визначених умінь (гностичних, психомоторних та інших).

Дидактичний модуль (ДМ) – це логічно завершена частина програми навчального курсу, навчальної дисципліни, яка складається із системи модульних елементів, які поєднані за ознакою відповідності певному виду діяльності за фахом або певному навчальному об'єктові, та реалізується відповідними формами освітнього процесу. Модулі можуть бути нормативними (обов'язковими) та вибірковими. Дидактичний модуль обов'язково супроводжується контролем рівня знань і сформованих умінь і навичок здобувачів освіти [17].

Дидактичний модуль поділяється, у свою чергу, на модульні одиниці.

❖ *Модульна одиниця (МО)* - блок логічно структурованого змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників до певного виду робіт, який входить до складу визначеного виду діяльності або змісту професійно-теоретичної підготовки, необхідний для оволодіння певним видом діяльності. До складу модульної одиниці входять модульні елементи різних видів.

❖ *Модульний елемент (МЕ)* — це цілісний фрагмент навчального матеріалу, який складається із визначених дидактичних цілей, опису матеріально-технічного і дидактичного забезпечення, змісту навчання із необхідними ілюстраціями, схемами, таблицями, формулами, а також із методичного інструментарію.

Навчальна інформація є теоретичною складовою модульного елемента і складається із вербального тексту, ілюстрацій, графіків, таблиць, формул та інших моделей її подання інформації. Вона може бути представлена як фундаментальна навчальна інформація (закони, принципи, теорії), так і науково-технічна прикладного характеру.

Методичний інструментарій включає: навчальні, практичні, тренувальні та контрольні завдання; інструкції з безпечного виконання робіт; алгоритми навчально-виробничої та навчально-пізнавальної діяльності учнів; запитання самоконтролю; завдання тестів для перевірки теоретичних знань і практичних умінь; список рекомендованої літератури; рекомендації викладачам (майстрам) щодо реалізації технології навчання.

Основою для формування дидактичних модулів є **інтегрована програма навчальних дисциплін професійно-теоретичної підготовки і програми професійно-практичної підготовки** для визначеної професії (спеціальності) конкретного компетентнісного (кваліфікаційного) рівня. Дидактичний модуль може співпадати з темою навчальної дисципліни або блоком взаємопов'язаних (інтегрованих) дисциплін. В модулі чітко визначені цілі навчання, задачі й рівні вивчення даного матеріалу, уміння і навички, якими повинен оволодіти здобувач освіти. В модульному навчанні все зарані запрограмовано: послідовність вивчення навчального матеріалу, перелік основних понять, рівень

засвоєння і контроль якості засвоєння. Кількість дидактичних модулів залежить як від особливості і складності навчальної дисципліни, так і від бажаної частоти контролю навчання.

Кожен дидактичний модуль складається з двох частин – *пізнавальної і навчально-професійної*. Перша призначена для формування теоретичних знань, друга – для формування професійних умінь і навичок. Для ефективного вирішення задач з вивчення конкретного дидактичного модуля, співвідношення теоретичної і практичної частин повинно бути оптимальним. Для забезпечення цієї умови від педагога потребується високий рівень професійної компетентності.

Методика інтегрування змісту навчальних дисциплін

Під *інтегруванням змісту* розуміють об'єднання тем програм окремих навчальних дисциплін і виробничого навчання в одну з метою розробки програми спеціального курсу для реалізації процесу модульного навчання професії. Така програма має назву *інтегрованої*, а спеціальний курс – *інтегрованого спеціального курсу* [17].

Для інтегрування обирають навчальні дисципліни, близькі за змістом або такі, що мають міцні міжпредметні зв'язки. Після визначення переліку предметів, які доцільно інтегрувати, проводять їх *оцінку з метою встановлення*:

- глибини інтегрування - визначають перелік тем, які можливо і необхідно інтегрувати, і тем, зміст яких залишається без зміни;
- перелік тем інших предметів чи інформації (загальноосвітніх, загально-технічних, інформації про науково-технічний прогрес у даній галузі, опис винаходів тощо), які необхідно включити у програму інтегрованого спеціального курсу;
- схеми інтегрування - порядок записів тем для зручності аналізу їх змісту і виконання операцій інтегрування;
- перелік тем чи їх частин, які доцільно вилучити з базових програм дублюючої інформації.

Рекомендована раціональна кількість вибраних для інтегрування предметів, знаходиться в межах від 2 до 5.

Схема інтегрування програм навчальних дисциплін і виробничого навчання представлена таблицею 4.8.1.

Схема інтегрування змісту програм навчальних дисциплін

<i>Програма предмету 1</i>	<i>Програма предмету 2</i>	<i>Програма виробничого навчання</i>	<i>Програма інтегрованого спеціального курсу</i>
Номер, зміст теми і кількість годин на її вивчення	Номер, зміст теми і кількість годин на її вивчення	Номер, зміст теми і кількість годин на її вивчення	Номер, зміст теми і кількість годин на її вивчення

При інтегруванні програм навчальних дисциплін і виробничого навчання ставляться такі *задачі*:

- змістовно-логічний аналіз змісту програм;
- систематизація змісту програм з урахуванням рівня підготовленості учнів;
- врахування стану та перспектив технологічного розвитку галузі;
- єдина наскрізна розмірність одиниць виміру.

Теми програм предметів, які інтегруються, аналізують по-горизонталі, залишаючи тільки в одній із них інформацію дублюючого характеру, скорочуючи надлишкову інформацію, вилучаючи ту інформацію, яка не має суттєвого значення для опанування професії.

Залишений після аналізу, скорочення і вилучення зміст програм у логічній послідовності представляється у графі «Програма інтегрованого спеціального курсу», доповнюється сучасною інформацією з НТП галузі (нові технології, обладнання, інструменти, пристрої, передові методи та способи роботи тощо). За необхідністю в інтегровану програму можуть бути включені окремі теми за бажанням замовника кваліфікованих робочих кадрів.

Основою модульної інтерпретації навчального курсу є **принцип системності**, який передбачає (рис. 4.8.1.) [7]:

- *системність змісту* – необхідна і достатня інформація (тезаурус), без наявності якого ні дисципліні вцілому, ні будь-який з її модулів не можуть існувати;
- *чередування теоретичної і практичної частин* модуля що забезпечує можливість виконання алгоритму формування у здобувачів освіти пізнавально-професійних умінь і навичок;
- *системність контролю*, який логічно завершує кожний модуль, що забезпечує формування здібностей учнів (студентів) трансформувати набуті знання, уміння і навички у майбутній професійній діяльності.

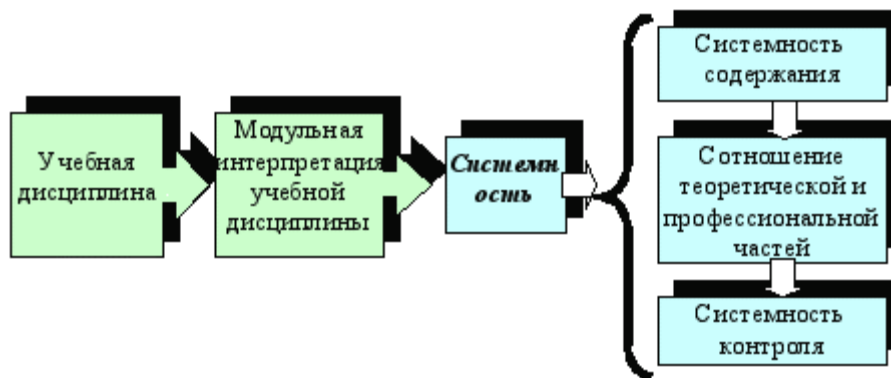

Рис.4.8.1. Системність модульної інтерпретації навчального курсу

При модульній інтерпретації навчального курсу слід встановити кількість і наповненість дидактичних модулів, співвідношення теоретичної і практичної частин у кожному з них, їх черговість, зміст і форми модульного підсумкового контролю. При цьому з'являється можливість диверсифікації структури і порядку вивчення навчального курсу в залежності від можливостей і спроможностей учнів (студентів) та рівня їх загальної підготовленості. Іншими словами, поряд із традиційною лінійною схемою послідовного вивчення навчального матеріалу стає можливим також представлення структури інтегрованого спецкурсу і порядок його вивчення у вигляді послідовно-паралельного набору дидактичних модулів.

Модульне навчання нерозривно пов'язане з **рейтинговою системою контролю**. В сучасній освітній практиці під *рейтингом* розуміється деякий числовий показник, виражений, як правило, за багатобальною (12-ти бальною або 100-бальною) шкалою, яка інтегрально характеризує успішність навчальної діяльності здобувача освіти. При цьому здійснюються всі форми педагогічного контролю: поточний, тематичний, підсумковий і заключний. Контроль з вивчення дидактичних модулів може бути *змістовим* або *діяльнісним* в залежності від того, на перевірку якого виду діяльності здобувача освіти він спрямований.

Ключовою характеристикою інтегративно-модульної технології навчання є її орієнтованість на здобувача освіти, який виступає у цьому випадку активним суб'єктом освітнього процесу. Саме в цьому виявляються переваги і можливості даної технології у реалізації суттєвих ознак особистісно-орієнтованого навчання. При реалізації модульної технології учень (студент) за допомогою використання програми інтегрованого спецкурсу постійно є включеним в активний процес самоосвіти і самоуправління. Педагог отримує реальну можливість здійснювати індивідуальний, особистісний підхід до кожного учня (студента), організувати взаємодію і взаємодопомогу здобувачів освіти.

Модульне навчання потребує великих зусиль, високого рівня професійної компетентності педагога і високого рівня психофізіологічного функціонування здобувача освіти, адже для засвоєння змісту кожного дидактичного модуля педагогу необхідно сформувати у студента (учня) знання, уміння і навички володіння різними засобами оперування навчальним матеріалом. Переваги, закладені у модульних програмах, самі собою не проявляються, а потребують від їх користувачів - здобувачів освіти – визначеної соціальної зрілості.

4.9. ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Технологія проблемного навчання базується на створенні *мотивації особливого виду – проблемної мотивації*, тому потребує відбору адекватного змісту навчального матеріалу, який повинен бути представлений (сконструйований) як ланцюг проблемних ситуацій.

Сутність технології проблемного навчання полягає у загостренні діалектичного протиріччя між тим, що знає та вміє людина (учень) і неможливістю прямого застосування цих знань чи вмінь у нестандартних або критичних ситуаціях. *Метою* застосування технології проблемного навчання у навчально-виробничому процесі є формування і розвиток в учнів *критичного мислення* – спроможності обирати оптимальне рішення у критичних ситуаціях.

Проблемна ситуація відрізняється від звичайної (традиційної навчальної) тим, що традиційна має відоме учням рішення (або варіанти рішень). При вирішенні проблемної ситуації необхідно висунути ряд *гіпотез* її вирішення і шляхом аналізу кожної обрати оптимальний варіант вирішення стосовно конкретної ситуації.

Проблемні ситуації можуть бути різними за характером невідомого, за цікавістю змісту, за рівнем проблемності тощо (таблиця 4.9.1.).

Для успішної реалізації технології проблемного навчання необхідна наявність наступних **складових**:

- наявність оптимальної системи проблемних ситуацій та засобів їх створення (усного або письмового слова, відео- або мультимедійної демонстрації, наявність конфлікту тощо);
- відбір та використання найбільш актуальних, суттєвих професійних або соціальних задач (проблем);
- урахування особливостей проблемних ситуацій у різні періоди навчання або у різних видах учнівської діяльності;
- особистісний підхід та майстерність педагога для активізації пізнавально-творчої та пошукової діяльності учнів.

Окрім проблемних ситуацій існує така категорія проблемного навчання, як **проблемне питання**, особливістю якого є відсутність у учнів можливості дати на нього пряму однозначну відповідь. Проблемне питання містить сховане протиріччя і дає можливість учням дати нетипову, неоднозначну відповідь, оскільки в їх попередньому досвіді немає готової схеми рішення даної проблеми. Проблемне питання повинне містити пізнавальні утруднення і викликати інтерес учнів. Правильно сформульоване проблемне запитання повинне сприяти появі в учнів додаткових запитань, при цьому мислення учнів являє собою процес суб'єктивного відкриття невідомого: від досягнутого рівня знань до наступного, який приводить до логічного розв'язання ним сформульованої проблеми.

Таблиця 4.9.1.

Класифікація проблемних ситуацій

Типи проблемних ситуацій	Види проблемних ситуацій
<i>За цікавістю (мотивацією) змісту</i>	<ul style="list-style-type: none"> • новий зміст; незвичність погляду на звичне, знайоме; • зв'язок з практичною (професійною діяльністю); • зв'язок із життям, сучасністю, історією, майбутнім;
<i>За характером невідомого X</i>	<ul style="list-style-type: none"> • X – мета; X – об'єкт діяльності; X – спосіб діяльності; X – умови виконання діяльності;
<i>За рівнем проблемності</i>	<ul style="list-style-type: none"> • монолог-проблема (педагог сам формулює і сам вирішує проблему); • діалог-проблема (педагог формулює проблему, а вирішує її разом з учнями); • евристика (педагог формулює проблему, а учні вирішують її самостійно); • творчість (самостійне формулювання та вирішення проблеми учнями);
<i>За видом розумової інформації</i>	<ul style="list-style-type: none"> • несподівані; конфліктні; припустимі; заперечувальні (спростовні); невідповідні; невизначені;
<i>За методичними особливостями</i>	<ul style="list-style-type: none"> • ненавмисні; цільові; проблемне викладання; проблемна демонстрація; евристична бесіда; проблемний фронтальний експеримент; проблемні завдання; ігрові проблемні ситуації;
<i>За типом дій учнів при вирішенні проблемної ситуації</i>	<ul style="list-style-type: none"> • порівняння, співставлення; усунення неузгодженостей; проведення пробного експерименту; вибір оптимального рішення; встановлення зв'язків; зміна погляду на об'єкт або явище; пошук, дослідження; прийняття рішень.

Для правильного формулювання проблемних запитань можна рекомендувати наступні ключові слова:

- «Чим довести, що...?»;
- «Яке значення буде мати...?»;
- «Як переконатися, що саме цей спосіб раціональний?»;
- «Які умови необхідні для здійснення...?»;
- «Як необхідно змінити послідовність операцій, щоб...?»;
- «Як здійснити на практиці...?»;
- «Що відбудеться у випадку...?» тощо

В процесі реалізації технології проблемного навчання найчастіше використовуються наступні **проблемно-розвиваючі методи**.

Частково-пошукові методи поступово залучають учнів до самостійного вирішення проблем в процесі проведення проблемних семінарів та дискусій, практично-лабораторних занять, евристичних бесід. Педагог розроблює систему проблемних питань або ситуацій, відповіді та рішення на які опираються на вже сформовану базу знань учнів, але при цьому не містяться у попередніх знаннях. Таким чином проблемні запитання та ситуації викликають в учнів інтелектуальні утруднення і сприяють цілеспрямованій розумовій діяльності. В процесі вирішення учнями проблеми педагог придумує всілякі «підказки» та навідні питання, підсумовує головне, стимулює розумову творчість учнів.

Методи навчального дослідження (дослідницькі методи) забезпечують творчість, продуктивну діяльність та формування найбільш ефективних та міцних знань («знання-трансформації»). Ці методи передбачають самостійне формулювання та рішення учнями проблеми в процесі виконання творчих проектів, навчальної дослідницької діяльності, підготовки публікацій, доповідей тощо. При цьому контроль з боку педагога – мінімальний.

Евристичні методи приділяють увагу стимулюванню в учнів таких процедур розумової діяльності як абстрактне мислення, фантазія, генерація ідей, творча рефлексія тощо. При цьому звертається увага на розвиток в учнів спроможності аналізувати, прогнозувати та оцінювати явища, приймати оригінальні рішення, критично мислити.

Проблемна дискусія як метод навчання може бути визначена як:

- обговорення – суперечка, зіткнення різних точок зору, позицій, підходів;
- полеміка, цілеспрямоване, емоційне, пристрасне відстоювання своєї вже сформованої і незмінної позиції;

- навчальна діяльність групи учнів, які виконують ролі ведучих та учасників;
- процес спілкування, взаємодія учасників, спрямована на досягнення навчальних цілей, що має відповідну організацію місця і часу роботи;
- жвавий навчальний діалог;
- цілеспрямований і упорядкований обмін ідеями, судженнями, думками заради пошуку істини.

Керування ходом дискусії з боку педагога реалізується не через постійні директивні репліки чи констатацію власної позиції з кожного обговорюваного питання. Основним знаряддям педагога-керівника є проблемні запитання або формулювання проблемних ситуацій. Однією із найскладніших проблем, що постають перед педагогом – це його реакція на помилки учнів. Безумовне правило ведення дискусії – утримуватися від будь-якого (закритого чи відкритого) схвалення чи критики. У той же час педагог не повинен залишати без уваги нелогічність міркувань учнів, явні протиріччя, не обґрунтовані вислови. Загальним підсумком дискусії є не лише завершення роздумів над проблемою, а й орієнтиром на подальші роздуми, можливим відправним моментом для переходу до вивчення нової теми.

5. ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Інформаційне суспільство – це глобальне суспільство, в якому обмін інформацією не має ні часових, ні просторових, ні політичних кордонів, де відбувається взаємопроникнення культур, де кожному співтовариству відкриваються нові можливості для самоідентифікації й розвитку власної унікальної культури, а кожній особі – створюються сприятливі умови для всебічного розвитку. Воно передбачає, з одного боку, різке зростання ролі знань та інформації, які стають важливим стратегічним ресурсом суспільства, забезпечують адекватний сьогоднішньому розвиток особистості та фахівця, прискорений розвиток високотехнологічних галузей економіки, розбудову нашого життя, роботи і дозвілля, можливості організації всіх видів освіти, у тому числі й професійно-технічної, а з іншого – широкий доступ громадян до інформації, освіти, культурних надбань, сприятливі умови створення інформації і знань для кожного, доступ до них, користування й обмін ними, створення нових можливостей роботи й спілкування завдяки бурхливому розвитку і широкомасштабному впровадженню інформаційно-комунікативних технологій у всі сфери буття особи.

В інформаційному суспільстві головним джерелом існування, функціонування і розвитку, основною рушійною силою прогресивних перетворень стануть знання та інформація, які накопичило і продовжуватиме здобувати і накопичувати людство та які будуть ефективно використовуватись практично всіма підсистемами суспільства для розв'язування своїх повсякденних і перспективних завдань і проблем. Одним із суб'єктів вирішення цієї проблеми є система професійно-технічної освіти, яка має створювати оптимальні умови для всебічного забезпечення інформаційних потреб і вдосконалення реалізації прав українських громадян у професійних і фахових знаннях та інформації.

Головна мета системи професійно-технічної освіти в інформаційному суспільстві є багатофакторною і включає низку цілей, однією з яких є підготовка учнів системи професійно-технічної освіти в дистанційній формі навчання.

Основні завдання системи ПТО в інформаційному суспільстві щодо дистанційного навчання фахівців такі [14]:

- ❖ наукове обґрунтування методології інформатизації системи професійно-технічної освіти в умовах інформаційного суспільства;
- ❖ забезпечення дистанційного навчання, виховання, фахової підготовки особи в системі професійно-технічної освіти для роботи в інформаційному суспільстві;
- ❖ дистанційна підготовка кадрів, здатних досягати поставлених масштабних цілей;
- ❖ покращення якості дистанційної освіти на основі широкого ефективного застосування сучасних і перспективних ІКТ;
- ❖ обґрунтування доцільного використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці фахівців та розробка таких методик;
- ❖ розробка комп'ютерних навчальних систем для системи професійно-технічної освіти в дистанційній формі навчання;
- ❖ створення системи стандартів інформаційно-комунікаційних технологій, розробка методик сертифікації програмних і технічних засобів для дистанційної форми навчання;
- ❖ розвиток єдиної системи баз даних та інформаційних ресурсів у системі професійно-технічної освіти, забезпечення масового доступу до цієї системи усіх категорій користувачів.

Для цього необхідно в **організаційному, методичному, науковому та управлінському аспектах вирішити такі завдання:**

- організаційно, функціонально і структурно перебудувати систему професійно-технічної освіти;

- опрацювати методи, засоби і технології оцінювання рівнів навчальних досягнень і професійної компетентності випускників закладів професійної освіти у дистанційній формі навчання;
- розробити концептуальні, теоретичні та методичні основи професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників дистанційній формі навчання;
- забезпечувати впродовж життя освіти різним категоріям дорослого населення у різній формі навчання, у тому числі і в дистанційній;
- обґрунтувати методи, засоби і технології підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів ПТО в дистанційній формі навчання;
- створити комп'ютерні мережі навчальних закладів, наукових установ і органів управління ПТО;
- створити бази освітніх і наукових даних, забезпечувати захист і рівний доступ до ресурсів цих баз, інтегрувати бази даних до єдиного інформаційного освітнього простору;
- здійснити інформатизацію бібліотечної справи;
- створити системи мас-медіа, що пропонують освітні й науково-популярні програми;
- затвердити економічні механізми і процеси господарювання, функціонування і розвитку ПТО в дистанційній формі навчання та інше.

5.1. Методологічні засади дистанційної форми навчання у системі ПТО

Результати аналізу наукової літератури і дисертаційних досліджень з проблеми організації дистанційного навчання в системі освіти показують, що науковці суттєву увагу зосереджують на застосуванні дистанційного навчання в різних ланках освіти, у т. ч. і професійній.

Водночас у наукових напрацюваннях дослідників виокремлюється низка аспектів дистанційного навчання та його технологій, які характеризуються модульністю, гнучкістю, асинхронністю, далекодійністю, паралельністю, економічністю, інтернаціональністю, достатньою якістю, різно- і багатоманітністю джерел навчальної інформації.

Для актуалізації цих позитивних аспектів дистанційного навчання і творчого використання ІКТ у системі професійної освіти необхідно виконати мінімум одну методологічну умову – актуалізувати суб'єктний потенціал як педагогів, так і слухачів, і забезпечувати їх суб'єктну поведінку як суб'єктів педагогічної та навчальної діяльності. Педагог займає, на думку науковців, місце наставника-консультанта, який координує навчальну діяльність учнів, а учень стає самостійним, автономним і відповідальним суб'єктом навчальної

діяльності. Тут насамперед складніше із навчальною суб'єктністю учня, який має проявляти свою суб'єктну поведінку та бути справжнім суб'єктом як навчальної, так і майбутньої професійної діяльності, оскільки наша система освіти не завжди «хоче мати справу із суб'єктами», оскільки вони, як правило, не «зручні» для педагогів, яким легше і простіше мати справу з об'єктною поведінкою тих, хто набуває певну освіту. У зв'язку з цим інколи треба стимулювати учнів щодо їх суб'єктного ставлення до набуття професійної освіти, продемонструвати їм необхідність суб'єктного буття у всіх сферах – повсякденній як громадянина України, професійній як фахівця, навчальній як учня.

Науковці слушно зауважують, що свідомо активність людини спрямована, як правило, на пізнання та перетворення внутрішнього і зовнішнього світу в ідеальній і предметно-практичній діяльності: «суттєвим аспектом є те, що суб'єкт повністю володіє структурою діяльності, в якій бере участь, розпочинаючи від усвідомлення її мотивів і цілі – до отримання запланованого результату, здатності адекватно її оцінювати, творчо рефлексувати та своєчасно відкоригувати.

Для формування суб'єктності учня у навчальній діяльності в процесі набуття професійної освіти слід спиратися на такі теорії та концепції [4]:

- освіти особи протягом усього життя;
- інформатизації усіх сфер людського буття, у т. ч. і професійно технічної освіти та професійної діяльності;
- формування інформаційного освітнього простору як всієї держави, так і окремих її сегментів, наприклад професійно-технічній;
- формування і розвиток інформаційної культури кожного учня як громадянина та майбутнього професіонала;
- кожна особа та особистість – найвища цінність українського суспільства взагалі та професійно-технічної освіти зокрема;
- сучасні концепції навчання, насамперед такі, як компетентнісна, проблемна, контекстна, співробітництва складають теоретичну основу дистанційного навчання в системі професійно-технічної освіти;
- дистанційного навчання та інформатизації професійно-технічної освіти тощо.

Обмеженість використання наявних педагогічних технологій, програмних засобів, скутість у застарілих організаційно-педагогічних умовах навчальної діяльності учнів створює вагомі завади для впровадження процесу дистанційної освіти в навчальному процесі системи професійно-технічної освіти України.

Для актуалізації, удосконалення, процесу дистанційного навчання наразі є низка пропозицій вирішення вищезазначених методологічних засад

навчального процесу у системі професійно-технічної освіти в дистанційній формі навчання.

Важливим організаційним елементом умов педагогічного процесу системи дистанційного навчання є контроль інформаційного поля суб'єкта навчальної діяльності.

Особливої уваги потребує процес підбору рекомендованих ресурсів вузької тематики навчального матеріалу, відповідної адаптації під особливості сприйняття інформації суб'єктом навчального процесу разом уже з наявними курсами, для моделювання організації навчального процесу, на відкритих і комерційних навчально-інформаційних платформах мережі Інтернет.

Основними принципами забезпечення організаційно-педагогічних і педагогічно-психологічних умов впровадження технологій дистанційного навчання у системі професійно-технічної освіти є такі [4]:

- ❖ можливість хронологічного відслідковування досягнутих результатів та опрацьованого матеріалу учнями;
- ❖ алгоритмізація навчального процесу як оптимізація педагогічного управління;
- ❖ індивідуалізація навчального процесу (суб'єктне спрямування);
- ❖ моделювання тематики інформаційного контенту для подальшої роботи.

Переваги і функції дистанційного навчання

Нові тенденції в освіті значно актуалізують увагу до розвитку й використання відкритих освітніх ресурсів, звідси *першою перевагою* дистанційного навчання є його організація «на принципах відкритої освіти і за яким учасники навчально-виховного процесу здійснюють переважно індивідуалізовану навчально-виховну взаємодію як асинхронно, так і синхронно в часі, переважно і принципово використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та інших ІКТ» [26].

Процес організації дистанційної роботи зумовлює переосмислення ролі педагога, якими можуть бути: тьютор, підтримувач процесу, консультант, наставник, дослідник, експерт, менеджер та ін., що приводить до суттєвої трансформації його особистісних і професійних навичок, якими поряд із загальновідомими для педагога, є інноваційність і креативність, технологічний ентузіазм, відкритість до питань, здатність до рефлексії, якісно новий характер комунікації, відповідальності й автономності.

Зміна ролі педагога відповідно до вимог дистанційної освіти зумовлює *наступну перевагу* – неминучість постійного інноваційного розвитку педагогічних кадрів, розширення їхньої когнітивної сфери новими знаннями,

інформацією, прийомами й механізмами їх продуктивного перетворення й при цьому бути «...провідною постаттю в навчальному процесі, в тому числі й дистанційній формі навчання»; забезпечувати «...партнерську взаємодію творчих суб'єктів – учня і педагога».

Творча побудова партнерської взаємодії базується на оптимальному поєднанні традиційних, інноваційних, дистанційних, інтуїтивних технологій задля досягнення бажаного результату, спричинює появу змішаного (гібридного) навчання, що окреслює *третю перевагу* дистанційної роботи: можливість організувати партнерську взаємодію віддалено шляхом використання сучасних ІКТ; шукати й фільтрувати інформацію, інноваційно й алгоритмічно мислити, проектувати нові моделі навчання тощо.

У практичному значенні, більш спрямованому на головних суб'єктів навчання – учнів, дистанційне навчання окреслює *четверту перевагу* – комунікаційно-процесуальну: видозміну контактів між учнями і педагогами, налагодження відносин у колективі за принципом партнерства й співробітництва, зворотний зв'язок між учасниками освітнього процесу, ефективне використання часу, робота на відстані тощо.

Організація дистанційного навчання компетентним у такій роботі педагогом має важливе значення (*п'яту перевагу*) для формування основних дескрипторів інтегральної компетентності майбутніх фахівців, які визначені Національною рамкою кваліфікацій: знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність, задоволення власної траєкторії професійного розвитку і впевненого прояву таких особистісних характеристик, як творчість, унікальність, оригінальність, продуктивність тощо [16].

Очевидно, що всіма цими й іншими перевагами дистанційного навчання має скористатися сучасний педагог, прагнути досягти найвищого рівня готовності до ефективної організації дистанційного процесу, якісного виконання функцій дистанційної освіти, розроблення дистанційних курсів тощо.

У контексті сказаного необхідно зазначити, що дистанційний навчальний процес – це відтворення традиційного навчального процесу засобами ІКТ (спілкування, співробітництво, співтворчість, самостійна робота тощо); дистанційний курс – це запланована педагогом діяльність для засвоєння структурованої інформації; комфортне середовище на базі сучасних інформаційних технологій для учня (студента) і педагога.

Першочерговим завданням для педагога професійної освіти у здійсненні дистанційного навчання є правильна організація процесу. Звідси – **організаційна функція** передбачає не тільки вибір моделі дистанційного навчання у певній електронній платформі (навчальні курси, програми,

семінари, тренінги тощо), а й є спрямовуючою, налаштовує учасників на роботу щодо опрацювання, осмислення, за необхідності передачі й, в кінцевому результаті, – оволодіння знаннями, що надані інформаційним ресурсом [4].

Організаційний аспект навчальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників у системному середовищі дистанційного навчання передбачає насамперед авторизацію учасників (учнів, слухачів, тьюторів, педагогів) в обраній електронній платформі; регулювання рівнів доступу до дистанційних ресурсів, розміщених навчальних матеріалів і структурованою за різними типами інформації. Наступним кроком є визначення способів взаємодії учасників дистанційного навчання (самостійне навчання, групове, під керівництвом, зі зворотним зв'язком тощо); у разі керованої викладачем дистанційної навчальної роботи обов'язковим є ведення, зберігання та надання звітів щодо діяльності учасників дистанційного навчання, здійснення контрольних заходів.

Використання елементів дистанційного навчання у межах конкретного виду професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, відповідно до специфіки предмета (професії), теми уроку чи позааудиторного навчального заходу, передбачає досягнення навчальної, розвивальної й виховної мети. У такому разі дистанційне навчання функціонально забезпечує **навчально-пізнавальну діяльність** його учасників. Набуття «медійних», «мережних» умінь сприяють становленню учня як повноправного суб'єкта інформаційно-комунікаційного середовища, а платформа дистанційного навчання, програмне забезпечення, обрані для організації дистанційної роботи, дають змогу автоматизувати процес створення і отримання знань.

Представлення, передача, збереження та оброблення навчального матеріалу, що реалізується за допомогою інформаційних та телекомунікаційних засобів і сервісів, супроводжується вмінням реалізовувати безпосередню спільну діяльність в електронному середовищі через узгодження дій, здатність працювати з інформаційними й навчальними ресурсами, володіння методами, способами й засобами отримання, збереження, структурування й оброблення інформації. Такі ознаки характеризують зміст поняття «комунікація» як важливого дескриптору Національної рамки кваліфікацій [16]. Звідси – рівень опанування змісту навчальних курсів в електронному середовищі й способи продуктивної передачі й відтворення отриманих знань з конкретної теми при спільній діяльності в інформаційному просторі є результатом вираження **комунікаційної функції** дистанційного навчання.

У процесі професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників кожна із функцій дистанційного навчання окремо не може забезпечити бажаний результат. У такому разі необхідним є поєднання усіх функцій у системі

готових продуктів – навчальних курсів, які сьогодні пропонуються зарубіжними й вітчизняними електронними платформами

Упровадження технологій дистанційного навчання у процес професійної підготовки кваліфікованих робітників має здійснюватися на основі комплексної комбінації організаційної, навчально-пізнавальної, комунікаційної й діагностичної функцій, багатоваріантність яких сприяє проектуванню спільних й індивідуальних освітніх траєкторій як у системі професійної підготовки кваліфікованих робітників, так і у навчанні впродовж життя, розширює функції освіти з метою формування компетентного й «мережного» майбутнього кваліфікованого робітника, здатного самореалізуватися у глобальному інформаційному просторі.

5.2. Дидактичні принципи дистанційного навчання у системі ПТО

У багатьох публікаціях значна увага приділяється принципам дидактики, у тому числі, згідно із вимогами компетентнісного підходу, робиться наголос на відкриття нових принципів – когнітивної комунікації, індивідуальності, інтерактивності, адаптивності. Проте, якщо розглянути тлумачення слів, з яких складено нові принципи дидактики, то стає очевидним факт того, що вони відображають ще одну грань відомих і перевічених практикою *класичних принципів дидактики*, але з їх певною трансформацією щодо особливостей проходження освітнього процесу з віддаленим доступом до електронних навчальних ресурсів навчального закладу. При цьому слід зазначити, що найбільший вплив на трансформаційні процеси мають не дидактичні підходи до організації віддаленого доступу, а комп'ютерні технології у контексті застосування програмно-технічних засобів навчання та пов'язані з ними *специфічні дидактичні принципи* дистанційного навчання у системі професійно-технічної освіти [4].

У зв'язку з цим дистанційну освіту доречно розглядати через призму відомих класичних дидактичних принципів – науковості, доступності, проблемності, єдності освітньої, розвивальної і виховної функцій, активності, свідомості, систематичності, послідовності, наочності, міцності знань, контекстності, прикладної спрямованості, індивідуалізації професійної підготовки майбутніх фахівців у системі ПТО. Саме в контексті законів дидактики комп'ютерні технології трансформуються у комп'ютерні педагогічні технології та ін.

Класичні дидактичні принципи дистанційного навчання

Принцип науковості навчання в інформаційному освітньому середовищі реалізується через зміст електронних програмно-педагогічних засобів і має

будуватися на наукових знаннях, мати достатню глибину і коректність його викладення з урахуванням останніх досягнень науки, техніки і технологій.

Для успішної реалізації принципу науковості необхідно дотримуватися таких *педагогічних правил*:

- знаходити такі принципи відбору суті змісту науки, знаннями якої, в професійному плані, обов'язково необхідно оволодіти учню як майбутньому кваліфікованому працівнику з урахуванням логіки відповідного навчального предмета та міжпредметних зв'язків;
- забезпечувати розуміння кожного нового навчального питання, що вивчається, або явища, на основі діалектичного та контекстного підходів, тобто з урахуванням динаміки його розвитку і взаємодії з іншими предметами та явищами;
- створювати умови для формування правильної уяви про предмет вивчення та наукових понять з метою точного їх відображення у відповідних визначеннях і термінах, які є загальноприйнятими в цій галузі науки;
- викладати ті чи інші поняття в контексті відповідної наукової теорії або гіпотези, якщо це викладання здійснюється в проблемній формі, та проводити співставлення цього поняття з протилежним;
- розкривати історизм відкриття та еволюцію того чи іншого явища.

Принцип доступності навчання. Принцип науковості навчання тісно пов'язаний з наступним дидактичним принципом – доступності навчання. Цей взаємозв'язок означає необхідність визначення рівня теоретичної складності й глибини вивчення навчального матеріалу у співставленні з віковими й індивідуальними особливостями тих, хто навчається. Недопустима надмірна складність і дидактично необґрунтована заглибленість навчального матеріалу.

У дидактичному програмуванні для реалізації принципу доступності слід починати з тієї навчальної інформації, що є досить знайомою для того, хто навчається, а потім уже має бути перехід до нових знань, збільшення їх складності, поступового наближення її до найскладнішого рівня. У пізнавальній діяльності з віддаленим доступом взаємозв'язок принципів науковості і доступності набуває не абстрактного характеру, а конкретного змістовного смислу. В цьому взаємозв'язку принцип доступності виступає мірилом розумового й фізичного напруження учнів. При розробленні комп'ютерно орієнтованого методичного забезпечення досить важко збалансувати взаємозв'язок принципів науковості і доступності навчання. Навчальний матеріал, орієнтований на використання сучасних інформаційних технологій, має функціонувати в загальній схемі дидактичного алгоритму таким чином, щоб за рівнем науковості був цікавий як

відмінникам навчання, так і тим, кому навчальна діяльність дається нелегко.

Принцип наочності навчання. Розроблення комп'ютерно орієнтованих навчальних матеріалів дає можливість досягти рівня необхідної наочності. Реалізація цього принципу в комп'ютерно орієнтованих навчальних матеріалах здійснюється шляхом технології візуалізації через демонстрацію графіків, таблиць, технологічних карт, номограм, схем і рисунків у динаміці, шляхом моделювання та використання анімаційних ефектів. Наочність значно підвищує рівень запам'ятовування навчального матеріалу учнями. Набуті через наочність знання по-особливому розвивають їх індивідуальність мислення. Недаремно народна мудрість свідчить: «Краще один раз побачити, ніж один раз почути». Наочність може бути і засобом постановки навчальної проблеми, способом представлення навчального результату, систематизації знань, формою самооцінювання.

Разом із реальним зображенням предметів (об'єктів), дидактично оправданим є використання *символьної наочності*, яка значно підвищує ефективність запам'ятовування абстрактної навчальної інформації.

Окрім зазначеного, ефективність реалізації принципу наочності значно буде вищою, якщо в дидактичному алгоритмі будуть передбачені переходи на демонстрацію відеофрагментів відповідних до теми вивчення виробничих процесів. Їх використання у професійному навчанні майбутніх фахівців з віддаленим доступом має велике значення. Саме вони розвивають практичне мислення, що базується на теоретичних знаннях, до конкретного сприйняття реальних процесів.

Принцип систематичності і послідовності реалізується *структурою дидактичного алгоритму* і тому має досить керований характер. Відповідно до нього всі елементи навчального матеріалу, орієнтованого на використання інформаційних технологій, мають бути логічно пов'язані між собою на основі міжпредметних і причинно-наслідкових зв'язків. Слід враховувати, що логічна структура тієї чи іншої науки не переноситься механічно у логічну структуру комп'ютерно орієнтованого навчального матеріалу. В логічній структурі такого матеріалу мають розкриватися провідні ідеї науки і той її зміст, який відповідає вимогам освітніх програм, причому логіка викладання такого навчального матеріалу – винятково важлива категорія, яка визначає стратегію формування знань, умінь і навичок учнів.

Принцип міцності знань реалізується через алгоритмічну організацію виявлення та усунення причин помилок і помилкових дій у процесі оволодіння навчальним матеріалом. Відпрацювання тестів, практичних завдань і ситуативних процедур буде здійснюватися доти, доки учень не оволодіє необхідними знаннями, вміннями і навичками із заданою глибиною і

безпомилковістю дій. Це досягається шляхом впровадження контекстного методу дидактичного програмування, основою якого є наявність у алгоритмі аналізатора помилок.

Специфічні дидактичні принципи дистанційного навчання

Реалізацію принципів дидактики при формуванні інформаційно-освітнього середовища дистанційного навчання слід розглядати в контексті того, що ідея застосування ІКТ в освітньому процесі виникла у межах концепції програмованого навчання. Це сформувало низку специфічних для комп'ютерно орієнтованого дистанційного навчання дидактичних принципів, зокрема таких [26]:

- пріоритетність дидактичного підходу при проектуванні навчального процесу;
- дидактичне обґрунтування застосування новітніх ІКТ у дистанційному навчанні;
- стандартизація змісту навчання;
- дидактичне обґрунтування початкового рівня професійної підготовленості учнів;
- дидактична диференціація і інтеграція навчально-методичного забезпечення для учнів;
- принцип особистісної спрямованості навчального матеріалу;
- принцип індивідуалізації навчальної діяльності учнів;
- принцип неперервності навчальної діяльності учнів;
- принцип відкритості навчання з віддаленим доступом до електронних ресурсів;
- принцип продуктивного співробітництва між викладачами та учнями;
- принцип освітньої рефлексії суб'єктів педагогічного процесу.

Пріоритетність дидактичного підходу при проектуванні освітнього процесу означає, що при розробленні комп'ютерно орієнтованих навчальних курсів і програм для дистанційного навчання необхідно чітко визначити концепцію дидактичної моделі, основою якої має бути: концепція, мета, цілі, зміст, міжпредметні зв'язки, цілеспрямованість та мотивування на кінцевий результат.

Дидактичне обґрунтування застосування ІКТ для системи дистанційного навчання вимагає обов'язкового здійснення дидактичного оцінювання ефективності комп'ютерно орієнтованих методичних матеріалів у контексті дидактичних принципів, форм і методів навчального впливу на учнів та характеру їх навчальної діяльності.

Стандартизація змісту навчання передбачає обов'язкову відповідність змісту навчання вимогам Державних освітньо-кваліфікаційних стандартів.

Дидактичне обґрунтування початкового рівня професійної підготовленості вимагає обов'язкового тестування учнів із наступним визначенням індивідуальної програми навчання їх навчальної діяльності.

Дидактична диференціація й інтеграція навчально-методичного забезпечення пов'язана з тим фактом, що лекція, семінар, практичне, лабораторне заняття та інші види занять переважно використовуються в очній формі навчання.

Організація ж навчального процесу в дистанційній формі навчання із віддаленим доступом будується на основі інформаційно-ситуативного підходу, структурно-логічних, міжпредметних і причинно-наслідкових зв'язках. Крім цього, для диференціації та інтеграції характерні об'єктно-орієнтовані і проектно-інформаційні дидактичні моделі, які у найближчому майбутньому займуть провідне місце в професійній освіті.

Принцип особистісної орієнтації, що здійснюється в умовах дистанційного навчання, зумовлений специфікою феномена особистісної орієнтації в освіті, сутність якого полягає в орієнтації всього педагогічного процесу на актуальні освітні потреби особистості протягом усього освітнього шляху та її конструктивного саморозвитку, самовизначення та самореалізації. Звідси виникають вимоги до особистісно орієнтованого навчання за дистанційною формою, що має проявлятися через забезпечення професійного розвитку та саморозвитку особистості, виходячи з його індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання. Таке навчання базується на визнанні за кожним учнем права вибору власного шляху професійного розвитку через використання комплексу альтернативних форм організації доступу до електронних навчальних ресурсів навчального закладу.

В основу особистісно орієнтованої моделі дистанційного навчання покладено теоретичне положення про те, що учень має розглядатися як суб'єкт учіння, який має певний суб'єктний досвід (професійний, життєвий) для успішної навчальної діяльності. Саме тому освітній процес у закладах професійної (професійно-технічної) освіти слід будувати за напрямом, що забезпечує «зустріч» заданого з вже наявним досвідом, що передбачає не заміну останнього, а його використання, адаптацію, наповнення новим смислом та збагачення. Зазначений принцип детермінує особливості процесу дистанційного навчання – необхідну і достатню допомогу учням, активізацію їх творчого потенціалу, стимулювання саморегуляції пізнавальної діяльності.

Принцип індивідуалізації учнів у дистанційному навчанні є базовим у системі дидактичних принципів організації процесу пізнання учнів. Відповідно

до цього принципу необхідно організовувати пізнавальну діяльність не взагалі, а за конкретної спеціальністю відповідно до його індивідуальних особливостей і професійно орієнтованих запитів. Це дозволяє створити оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей кожного учня, подолати протиріччя між змістом, темпом, інтенсивністю та режимом навчально-пізнавальної діяльності, що встановлюють навчальні програми з реальними можливостями кожного конкретного учня.

Принцип неперервності зумовлюється динамічністю розвитку соціально-економічної і науково-технічної галузей, постійно зростаючими вимогами до рівня професійної підготовки робітничих кадрів і швидким оновленням професійно-значущої інформації, що в дистанційному навчанні забезпечується реалізацією нової освітньої парадигми – «учіння протягом всього життя».

Принцип відкритості системи дистанційного навчання зумовлюється необхідністю формування в структурі функціонування закладу професійної (професійно-технічної) освіти нового навчального середовища, базовою основою якого є електронний навчальний ресурс з можливостями віддаленого доступу до нього і роботи з ним. Характерною ознакою такої системи є доступність інформації для користувачів незалежно від їх географічного місцезнаходження і категорії кваліфікаційної підготовки. Відкрита освіта в системі професійної підготовки дозволяє реалізувати перехід від моделі «учіння на все життя» до моделі «учіння протягом усього життя». Відкрита система професійно орієнтованого дистанційного навчання передбачає створення єдиного інформаційного освітнього простору регіону на засадах поєднання сукупності інформаційних освітніх середовищ ЗП(ПТ)О, їх електронних навчальних ресурсів та окремих інформаційних навчальних об'єктів.

В основі **принципу продуктивного співробітництва** покладено гуманістично-особистісний підхід, який передбачає реалізацію таких педагогічних вимог:

- гуманізації та демократизації педагогічних відносин;
- створення полікультурного освітнього середовища;
- вільного вибору;
- не примусового навчання;
- не простої мети;
- випередження;
- самоуправління;
- створення інтелектуального підґрунтя;
- відповідальності, самоствердження і саморегуляції.

Побудова дистанційної взаємодії за принципом продуктивного співробітництва передбачає створення та використання педагогами дидактичного розвивального інформаційно-навчального комплексу. Такий комплекс має включати психолого-педагогічні ідеї, зміст, методи, засоби і форми організації освітнього процесу за дистанційною формою, спрямованих на мобілізацію пізнавальної активності учнів та їх професійно орієнтований розвиток.

Принцип освітньої рефлексії – це вимоги до викладача, що передбачають його готовність ефективно вирішувати не лише дидактичні і виховні задачі, але й здатність бути активним суб'єктом педагогічної діяльності, орієнтованим на розвиток особистості учня та своє особисте професійно-творче вдосконалення. Це проявляється як постійне осмислення та переосмислення педагогом свого сприйняття предметно-соціального буття, активне оволодіння нормами і засобами професійної діяльності та суб'єктну поведінку. Проведення професійної підготовки у ЗП(ПТ)О за дистанційною формою, в контексті до вимог принципу освітньої рефлексії, вимагає організації такої роботи з учнями, що забезпечує не лише фіксацію отриманих результатів, а й їх співставлення з визначеними цілями, відтворенням використаних в процесі пізнавальної діяльності учнів методів, встановленні чинників успіху і причин виникнення труднощів та оцінювання власного емоційно-психічного стану. Це дає учням можливість дати адекватну оцінку своєї роботи, уточнити цілі подальшої пізнавальної діяльності, скоординувати індивідуальну траєкторію професійної підготовки.

Викладені принципи дидактики дистанційної освіти підкреслюють, що головне спрямування створюваних електронних навчальних ресурсів, їх інтеграція в регіональні інформаційні середовища та об'єднання в національний освітній простір професійно-технічної освіти полягає у чіткому дотриманні законів і закономірностей педагогічної науки та на засадах єдиних методичних підходів до дидактичного проектування різноманітних інформаційних освітніх об'єктів у поєднанні з високими програмно-технічними характеристиками сучасних комп'ютерів і програмно-педагогічних засобів, а також сучасних інформаційних технологій.

5.3. Інформаційне освітнє середовище як елемент нової інформаційної педагогічної системи професійно-технічної освіти

Інформаційна педагогічна система професійної підготовки кваліфікованих робітників має бути, відповідно до Закону України «Про професійну освіту», побудована на засадах поєднання педагогічних та інформаційних технологій,

забезпечувати навчальний процес за різними формами організації (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною), організаційно-педагогічна складова яких регламентується нормативними та іншими регуляторними документами, а дидактико-психологічна – кваліфікаційними характеристиками та освітньо-професійними програмами, передбаченими Державними стандартами професійно-технічної освіти.

Базовою основою інформаційно-педагогічної системи ПТО є інформаційне освітнє середовище, яке має бути орієнтоване на забезпечення створення електронних навчальних ресурсів, їх використання для формування академічних і професійних знань, умінь, навичок і, в цілому, професійної компетентності.

Організація пізнавальної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища в режимі віддаленого доступу до електронних навчальних ресурсів у певній мірі знижує керованість навчальним процесом у порівнянні з очною формою навчання. Спостерігається зміна позиції викладача у навчальному процесі, оскільки провідна роль відводиться особистості учня, а педагог виконує функцію консультанта. Ця особливість може бути врахована, якщо в основу управління пізнавальною діяльністю учнів покласти теорію програмованого навчання із дотриманням вимог суб'єктно-діяльнісного навчання. При цьому основою керованості навчання є організація зворотного зв'язку при роботі учнів з теоретичною інформацією та виконанні практичних завдань. Це максимально реалізується саме через методи і форми програмованого навчання та алгоритмічну організацію дидактичних переходів від одного блоку навчальної інформації до іншого, від простих завдань до завдань репродуктивного, поглибленого і розвивального характеру.

Основою інформаційного освітнього середовища стають інформаційно орієнтовані програмно-педагогічні засоби. Серед усіх типів електронних програмно-педагогічних засобів електронний підручник, особливо з грифом Міністерства освіти і науки України, є головним електронним навчальним елементом інформаційного освітнього середовища з базовими освітніми функціями. Однак певна безсистемність електронного підручникотворення, недостатньо належний рівень науково-методичного супроводу його розроблення та впровадження в навчальний процес, відсутність чіткого теоретичного обґрунтування призвели до певного відставання в розробленні термінологічних аспектів у цьому науковому напрямі.

За таких умов особливого значення набуває низка взаємопов'язаних аспектів [4]:

- на методологічному рівні – концептуальна основа;
- на нормативно-правовому – правове забезпечення його функціонування;

- *на прикладному* – технологія та методика формування інформаційного освітнього середовища;
- *у плані програмної інженерії* – розроблення програмного забезпечення підтримки організаційно-педагогічних і дидактико-психологічних процесів;
- *у контексті професійної підготовки педагогічних кадрів* – їх готовність до активної участі у формуванні інформаційного освітнього середовища ЗП(ПТ)О в Інтернет-просторі.

Діапазон навчальних технологій, об'єднаних поняттям «інформаційне освітнє середовище», надзвичайно широкий: від очного й заочного навчання з новими і специфічними елементами застосування комп'ютерних технологій – до повного автономного навчання в телекомунікаційному комп'ютерному освітньому просторі. Парадокс полягає в тому, що при такій значній увазі до цієї нової освітньої технології можна побачити недостатньо глибоке, з методологічного погляду, опрацювання проблеми дистанційної освіти. Неформально це підтверджується ще й тим, що пошук відповіді в Інтернеті на поставлене проблемне питання відкриває надзвичайно широке коло публікацій як наукової, так і практичної орієнтації, присвячених цій проблемі.

Дистанційна освіта – це такий педагогічний процес, особливістю якого є опосередкована взаємодія тих, хто надає освітні послуги, з користувачами цих послуг – суб'єктами навчальної діяльності – в створеному навчальним закладом інформаційно-освітньому середовищі, з метою досягнення та підтвердження тими, хто вчиться, відповідного цензу освіченості, яка в майбутньому стане основою їх професійної діяльності.

Для *очної освіти* характерним є безпосередня суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників освітнього процесу, жорсткий його регламент, в основі якого лежить заданий перелік навчальних дисциплін, жорстке кредитування навчального часу, обмежені можливості індивідуалізації навчальних планів і програм.

Для *дистанційної освіти* характерним є опосередкована взаємодія суб'єктів освітнього процесу – педагогів та тих, хто набуває освіти, якому притаманні такі особливості, як гнучкість, модульність, паралельність, віддаленість, асинхронність, масштабність, рентабельність, об'ємність наочних матеріалів. Саме ці ознаки суттєво відрізняють одну форму організації набуття професійної освіти від іншої.

Слід відмітити, що останнім часом суттєвого поширення набувають віртуальні засоби навчання (віртуальні класи, віртуальні лабораторії, ситуативні, процедурні, комплексні й системні тренажери і навіть «віртуальний педагог»).

Інформаційне освітнє середовище вносить суттєві зміни до традиційної схеми взаємодії учасників навчального процесу, особливо викладача й учня. У цій новій схемі викладач і учень є активними «суб'єктами» освітнього процесу.

При цьому викладач виступає в ролі «суб'єкта педагогічної діяльності», а учень – у ролі «суб'єкта пізнавальної діяльності»

Формування інформаційного освітнього середовища має базуватися на засадах системного, інформаційного, контекстного та суб'єктно-діяльнісного підходів, що є тим методологічним підґрунтям, яке дає можливість визначити головні функціональні елементи, змодельовати та описати процеси як кожного окремого компонента, так і в їх процесуально-функціональному взаємозв'язку. Це дозволяє представити інформаційне освітнє середовище як множину взаємопов'язаних елементів, для яких *характерними є такі ознаки:*

- сукупність елементів не є абстрактною або довільною, а має певні обмеження, що зумовлюються зовнішнім середовищем, у якому воно функціонує;
- кожен елемент характеризується власною структурою, змістом і внутрішнім процесом, має параметри входу і виходу;
- елементи цього середовища, відповідно до вхідних і вихідних параметрів, взаємодіють між собою на засадах структурно-логічних, міжпредметних і причинно-наслідкових зв'язків;
- елементи середовища існують і функціонують лише завдяки цілісності всієї системи, а їх сукупні властивості не зводяться до простої суми властивостей його окремих елементів;
- функціонування окремих елементів у сукупній взаємодії складає цілісний, нерозривний і стабільний процес;
- кожен окремий елемент є чутливим до зовнішнього середовища за своїми вхідними і вихідними параметрами, що робить гнучким і мобільним інформаційне освітнє середовище як у функціональному, так і процесуальному відношенні.

Науково-методичне забезпечення освітнього процесу дистанційного навчання системи професійної освіти має формуватись на комплексі взаємопов'язаних дидактичних цілей і завдань навчання та різноманітних видів змістовної навчальної інформації. Зміст програми за дистанційною формою підготовки кваліфікованих працівників дає можливість персоніфікувати навчальні програми. Формування змісту курсів дистанційного навчання здійснюється на основі модульного підходу.

Вебресурси навчальної програми можуть складатись з таких елементів:

- методичних рекомендацій для учнів щодо сценарію навчання, використання вебресурсів, послідовності виконання завдань, особливостей тестування у реальному режимі часу тощо із автоматизованою перевіркою результатів;
- документів планування освітнього процесу;
- електронних бібліотек;
- відео- та відеозаписів лекцій, семінарів (дискусій);
- мультимедійних лекційних матеріалів, побудованих за модульним принципом;
- термінологічних словників;
- практичних завдань з методичними рекомендаціями щодо їх виконання;
- віртуальних тренажерів із методичними рекомендаціями щодо їх використання;
- макетів тестових завдань та інших ресурсів навчального призначення.

Навчальними електронними ресурсами можуть бути педагогічні авторські розробки, спрямовані на вивчення окремих предметів або розділів предмета, що дозволяють, використовуючи певні ІКТ, розробляти навчальний контент; електронні підручники, розроблені за модульними технологіями; навчальні посібники, аудіо-, (відео)-ресурси, тренінгові програми, комп'ютерні практикуми, пакети тестових завдань, інформаційні текстові матеріали з гіперпосиланнями тощо.

Вебресурси навчальної програми створюються, накопичуються, зберігаються і передаються у текстовому, графічному, аудіо- та відео форматі або в форматах, що відповідають стандартам збереження та обміну навчальними об'єктами. Вебресурси навчальної програми, відповідно до педагогічного сценарію викладача, можуть об'єднатись у дистанційні курси або використовуватись як окремі елементи.

Отже, застосування засобів і технологій дистанційного навчання істотно змінює традиційні форми взаємодії педагогів і учнів, формуються нові моделі їхньої взаємодії. Але суттєвим аспектом є те, що основним суб'єктом у дистанційній формі набуття професійної освіти є учень та основна форма його навчальної діяльності – цілеспрямована і контрольована самостійна робота. Вчитися за індивідуальним графіком, використовуючи заздалегідь отримані або доставлені згідно з заявкою за допомогою комп'ютерної павутини комплекти цифрових освітніх ресурсів, маючи можливість контактувати з педагогом за допомогою технічних засобів – телефону, електронної пошти тощо. Наступний суттєвий аспект – інтенсивність, швидкість, час занять, які «дистанційний

учень» визначає сам, регулює самостійно, визначає індивідуальний темп опанування навчального матеріалу.

Однак слід зауважити, що для системи професійно-технічної освіти надання тільки доступу до інформаційних освітніх ресурсів та забезпечення опосередкованої взаємодії суб'єктів педагогічного процесу є недостатнім і не забезпечує необхідної ефективності та якості професійної підготовки. Інформаційне освітнє середовище системи ПТО має відтворювати модель освітньої діяльності, характерної для суб'єктів професійного навчального закладу.

5.4. Розвиток готовності педагога до впровадження дистанційного навчання у професійну підготовку кваліфікованих фахівців

Сучасна епоха знаменує собою вихід за межі інформаційного суспільства, для якого засадничими є технології, характеризується швидкими змінами в усіх сферах життєдіяльності людини, прискореним процесом знецінювання та застарівання знань, умінь і компетенцій фахівців. В умовах дигіталізації, тобто інтеграції цифрових технологій в усі види діяльності, спостерігається розрив у навичках сучасного фахівця.

Безперервний професійний розвиток фахівців у суспільстві знань є своєрідним викликом його інформаційним параметрам, відповіддю на нестабільність у сфері зайнятості і професій. Освіта перетворюється на систему підготовки когнітивних працівників, які працюють зі знаннями та інформаційними потоками та вміють ціннісно їх використовувати для якісного виконання нових професійних ролей і функцій, здатні до безперервного особистісного, культурного, соціального і професійного розвитку впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти.

Виходячи із розуміння *поняття «готовність» як внутрішньої характеристики*, рушієм виконання певної діяльності є відповідь на питання: «Навіщо це треба?». У процесі пошуку позитивної відповіді відбувається усвідомлення особистісної й професійної значущості діяльності, конкретизуються мотиви й переконання, власне «мотиваційна сфера і зумовлює цілеспрямований, свідомий характер діяльності особистості і визначає її потенційні можливості» до якісних перетворень наявного досвіду або цілеспрямованого прагнення опанувати новими знаннями.

Отже, одним із компонентів готовності педагогів до впровадження дистанційного навчання визначаємо ціннісно-мотиваційний, як усвідомлену спрямованість педагога до здійснення певної діяльності й розуміння відповідальності у виконанні конкретних дій.

*Ключова роль у структурі готовності належить **компетентнісній складовій**, що містить необхідний обсяг і рівень знань, умінь й навичок, професійний досвід, необхідні для виконання конкретної діяльності. Готовність педагогів до впровадження технологій дистанційного навчання є частиною цілісного розвитку професійної компетентності/майстерності педагога, отже, конкретно для ефективного здійснення саме цієї діяльності педагог має розвивати й доводити до найвищого рівня розвитку саме той вид компетентності, який є визначальним стосовно виконання конкретних професійних функцій. Щодо ефективного впровадження технологій дистанційного навчання у процес підготовки кваліфікованих робітників, визначальною є **ІКТ-компетентність** як «здатність особистості використовувати на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язування суспільно-значущих, зокрема професійних, задач у певній предметній галузі» [19].*

ІКТ-компетентність є базовою, однак не єдиною компонентою у збагаченні когнітивної сфери особистості. Поряд з інформаційною й комп'ютерною грамотністю, здатністю до аналізу отриманої інформації та її формалізації, порівняння, узагальнення, синтезу, розроблення варіантів використання інформації, прогнозування результатів реалізації інформаційного продукту тощо, необхідними є фахові знання, методична обізнаність, дослідницькі навички, пізнавальна активність тощо.

Робота в інформаційному середовищі передбачає самостійний пошук, накопичення та аналіз інформації. Результат такої діяльності залежить від рівня **інформаційної культури** користувача як однієї зі складових загальної культури, що характеризується умінями усвідомлювати і формулювати свої інформаційні запити; оперувати різними джерелами інформації, здійснювати їх свідомий вибір; умінням здійснювати вільну навігацію в інформаційному потоці; знати і самостійно використовувати на практиці алгоритми роботи з інформацією; використовувати інформацію в різноманітних пізнавальних і життєво-практичних ситуаціях.

У сукупності перелічені теоретичні компетенції визначають **когнітивний компонент** готовності педагога до використання дистанційних засобів навчання. Впровадження дистанційного навчання у процес професійної підготовки кваліфікованих робітників є результатом практичного застосування спеціальних знань на основі методів, прийомів, засобів, методик тощо. Йдеться про дієвість знань, які у готовності мають **двоаспектний зміст**:

– свідомі перетворювальні дії (внутрішні) системи понять, суджень, уявлень; мисленнєві процеси щодо визначення напрямів застосування знань;

проективні, прогностичні, аналітичні уміння для побудови й реалізації моделей, алгоритмів, технологій планової діяльності;

– продуктивний рівень (зовнішнє вираження знань у діяльності) – уміння правильно використовувати й впроваджувати ресурси інформаційно-комунікаційного середовища; здатність оптимально перетворювати сукупність знань, умінь, навичок і досвід у конкретній діяльності, при цьому застосовуючи операційні (технологічні) прийоми, пропонувані специфікою середовища (видом діяльності), й при цьому враховувати особливості цільового спрямування результатів цієї діяльності.

У складі компетентнісної готовності педагогів до впровадження технологій дистанційного навчання має бути *операційно-діяльнісний компонент*, який характеризує уміння технологічно правильно здійснювати продуктивну діяльність у конкретній ситуації (професійна підготовка) щодо цільової групи (майбутні кваліфіковані робітники).

Здатність педагога свідомо управляти своєю готовністю на основі самоаналізу власного досвіду застосування технологій дистанційного навчання забезпечується рефлексивними процесами, а оцінна складова готовності виявляється в якісній організації дистанційного навчання з мінімальною затратою часу й упевненістю у досягненні максимальних результатів, якими є підвищення професійної майстерності педагога й високі показники навчальних досягнень учнів.

Оцінно-рефлексивний компонент готовності характеризує оцінювання результатів дистанційного навчання на рефлексивній основі; слугує усвідомленим рушієм безперервного саморозвитку щодо виконання функцій дистанційної освіти (організаційна, навчально-пізнавальна, комунікаційна, діагностична) в інформаційно-комунікаційному середовищі.

На основі дедуктивного аналізу законодавчих та нормативно-правових актів, наукових праць у галузі психології й педагогіки, практичного досвіду педагогічних колективів закладів професійної освіти уможлиблюється уточнення поняття «готовність педагогів до впровадження дистанційного навчання кваліфікованих робітників», у суті якого є «готовність до педагогічної діяльності».

Отже, із вище наведеного можна визначити поняття «*готовності*» у декількох аспектах, а саме: *готовність педагогів професійної освіти до впровадження дистанційного навчання кваліфікованих робітників* [4]:

- ❖ особистісно-професійне утворення, динамічне щодо прогресивного розвитку інформаційно-комунікаційного середовища (електронних систем, засобів навчання та ІКТ);

- ❖ постійно вдосконалюється індивідуально й у педагогічній взаємодії, завдяки чому підвищується вмотивованість до володіння фаховими знаннями та вміннями, необхідними для здійснення технологічних дій в електронному просторі; формується здатність до рефлексії, самоаналізу на основі усвідомлення особистісної та суспільної значущості результатів діяльності;
- ❖ проявляється у педагогічній діяльності через реалізацію функцій дистанційної освіти (організаційна, навчально-пізнавальна, комунікаційна, діагностична та ін.);
- ❖ сприяє ефективному поєднанню традиційних та інноваційних форм навчання для досягнення освітніх цілей при здійсненні професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

6. ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ У СИСТЕМІ П(ПТ)О

6.1. Сутність і методика реалізації змішаного навчання у професійній освіті

Що ж таке змішане навчання, і чи справді не можна просто продовжувати навчати так, як це було раніше?

Тема змішаного навчання в закладах П(ПТ)О актуалізувалася навесні 2020 року у зв'язку з введенням карантинних протиепідемічних заходів через загрозу поширення «COVID-19», проте у світі перехід освіти до змішаного навчання триває з кінця минулого століття і був зумовлений:

- змінами в молодіжному середовищі (покоління Z, тобто людей, які не уявляють свого життя без смартфонів та Інтернету);
- технічним прогресом;
- відповідною зміною педагогічних підходів (навчати традиційно стає все менш ефективно).

У середовищі українських освітян домінує прагматичне бачення, що змішане навчання - це поєднання безпосередньої (на місці) та опосередкованої (через можливості онлайн-навчання) форм взаємодії здобувачів освіти й педагогічних працівників.

Проте більш широке бачення змішаного навчання дає можливість його тлумачення як процес оптимізації освітнього процесу, щоб він ставав ефективнішим для здобувачів освіти, котрі належать до покоління «цифрових аборигенів». Нове покоління здобувачів освіти вимагає нових підходів до організації навчання та інших педагогічних підходів. Також не можна забувати про пришвидшення технічного прогресу, постійні ноу-хау та потребу освітньої системи йти в ногу з цими нововведеннями [5].

За переходом закладу П(ПТ)О до змішаного навчання має стояти трансформація освітнього процесу заради якнайкращого забезпечення навчальних потреб та інтересів здобувачів освіти з використанням сучасних педагогічних підходів, чому має служити доцільне застосування можливостей сучасних цифрових технологій.

Розглядаючи поняття «дистанційне навчання» та «змішане навчання», слід зауважити, що існує багато підходів до їх визначення. На нашу думку, найбільш вдалим є наступні [12]:

– **дистанційне навчання** – це форма навчання, що базується на використанні широкого спектра традиційних і нових інформаційних технологій та їхніх технічних засобів, які залучаються для доставки навчального матеріалу, його самостійного вивчення, організації діалогового обміну між викладачем (майстром виробничого навчання) і здобувачем освіти; це навчання на відстані, яке здійснюється за допомогою сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій у реальному часі або асинхронно;

– **змішане навчання** – це поєднання навчання в освітньому закладі (onsite «на місці» або offline) із дистанційною формою (у тому числі online).

Українське законодавство не містить терміну «змішане навчання». Нормативні документи розкривають лише поняття «дистанційної освіти» («Концепція дистанційної освіти» (2000), і «Положення про дистанційне навчання» (2013). Ці документи розрізняють «дистанційне навчання» та «технології дистанційного навчання», які можна використовувати для забезпечення навчання в різних формах.

Наприкінці червня 2020 року Міністерство освіти і науки України опублікувало [Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти](#). Їх створили для методичної підтримки закладів освіти й написали на основі досвіду тих закладів, які вже пройшли різні стадії впровадження змішаного навчання.

Термін «змішане навчання» вжито (без пояснення) в [листі МОН №1/9-629](#) від 13.11.2020. Щодо організації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти з 16 листопада 2020 року, де вказано: рекомендуємо в закладах професійної (професійно-технічної) освіти з 16 листопада 2020 року проводити навчання за змішаною формою із внесенням відповідних змін до графіку освітнього процесу та розкладу занять з огляду на епідемічну ситуацію в кожному конкретному регіоні та закладі П(ПТ)О.

Таким чином, правове поле не обмежує заклади освіти, які справді хочуть запровадити змішане навчання. Проте наявна законодавча невизначеність ускладнює цей процес для менш рішучих і впевнених закладів освіти. Сподіваємося, що виклики, які постали перед освітньою системою нашої

держави через пандемію Covid-19 та російською агресією проти України 2022 року, стануть поштовхом до оновлення й осучаснення нормативно-правової бази у цій сфері.

Для визначення поняття «змішане навчання» можна скористатися напрацюваннями К. Бонка й Ч. Грема, які окреслюють його як систему навчання, засновану на поєднанні очного (віч-на-віч) та навчання комп'ютерними засобами. Крім того, значний внесок у розвиток даної технології належить американським вченим А. Самсу й Дж. Бергманну, які у 2007 р. почали записувати відеоролики зі своїми лекціями і пропонувати їх своїм учням для домашнього опрацювання.

На сьогоднішній день *змішане навчання – це форма освіти, згідно з якою здобувач освіти засвоює одну частину матеріалу засобами дистанційного навчання, а іншу – вивчає очно в аудиторії.*

Змішане навчання відрізняється від дистанційної форми здобування освіти, оскільки передбачає, що освітній процес відбувається з очним спілкуванням здобувачів освіти з їхніми наставниками. Відповідно, це сприяє максимальному використанню сильних сторін безпосереднього й онлайн-навчання. У змішаному навчанні потрібно так спланувати використання реального і цифрового середовищ, щоб вони найефективніше забезпечували потреби здобувачів освіти. Наприклад, під час дистанційного опрацювання теоретичного матеріалу здобувачі можуть витратити на це стільки часу, скільки потрібно кожному з них.

Не існує правил, скільки часу в межах змішаного навчання віддавати дистанційній роботі, а скільки - навчанню в закладі освіти, у кабінетах, майстернях, лабораторіях тощо. Цей розподіл часу належить до важливих стратегічних рішень, які потрібно буде ухвалювати закладу освіти. У випадку професійної (професійно-технічної) освіти найбільш доцільним видається подавати теорію дистанційно, а практичні заняття проводити безпосередньо на робочому місці (у майстерні, лабораторії, установі, організації, на підприємстві тощо).

Перехід до змішаного навчання не є механічним процесом винесення вибіркових видів освітньої взаємодії в онлайн-середовище. Для цього потрібна зміна бачення ролі закладу освіти та педагогів в освітньому процесі, зміна культури самого закладу та стосунків між учасниками та учасницями освітнього процесу.

Дистанційне навчання, яке Україна, як і решта світу, була змушена терміново впроваджувати навесні 2020 року, стало трампліном для прискореного впровадження змішаного навчання закладами П(ПТ)О у період воєнного стану, оголошеного Україною 24.02.2022 року у зв'язку з російською

агресією проти нашої держави. Цей непростий досвід став нагодою, щоб переосмислити традиційні моделі навчання, які використовували заклади П(ПТ)О, і суттєво підвищив цифрові вміння всіх суб'єктів освітнього процесу. Звісно, оскільки професійна (професійно-технічна) освіта передбачає засвоєння практичних вмінь, то лише дистанційне навчання без жодної прив'язки до виробництва навряд чи зможе допомогти здобувачам освіти досягти всіх очікуваних результатів навчання. Але цей досвід надав можливість педагогам, здобувачам освіти й керівництву закладів проаналізувати, де (і наскільки) онлайн складова спрацювала - і де її варто залишити на майбутнє.

У публікації «Стратегії для змішаної П(ПТ)О у відповідь на COVID-19» міжурядової організації Commonwealth of Learning, яка тісно співпрацює з ООН та ЮНЕСКО у питаннях освіти, запропоновано *три схеми застосування* змішаного навчання, дистанційних та інформаційно-комунікаційних технологій [6]:

1. Навчання зосереджене в межах закладу освіти, в аудиторіях та майстернях, а його результати підсилюються за допомогою цифрових технологій та моделей змішаного навчання.
2. Навчання відбувається на місці виробництва, із застосуванням змішаного навчання на базі закладу П(ПТ)О та в дистанційному режимі.
3. Навчання здобувачів освіти з боку закладу П(ПТ)О відбувається повністю дистанційно, а практичних вмінь вони набувають без участі співробітників закладу освіти на виробництві (передбачає додаткову підготовку працівників підприємств, організацій тощо для супроводу здобувачів освіти).

Переваги змішаного навчання

Змішане навчання дасть такі ***переваги для закладу П(ПТ)О***:

- збільшить доступність до П(ПТ)О для більшої кількості здобувачів освіти, адже можна буде навчатися з мінімальним відривом від роботи; також це робить навчання більш доступним для осіб з інвалідністю, робить ваш заклад освіти доступним для здобувачів з географічно віддалених регіонів;
- зменшить витрати: хоча на перших етапах підготовка до змішаного навчання, навпаки, вимагатиме більших (не лише фінансових) ресурсів. Але у тривалій перспективі витрати на підготовку одного здобувача освіти суттєво зменшуються;
- може вирішити проблему з обмеженим аудиторним фондом, браком приміщень для навчання у закладі П(ПТ)О;

- забезпечує додатковий розвиток м'яких умінь у здобувачів освіти (як-от впевненість у власних силах, цілеспрямованість, уміння самостійно вчитися), які дуже цінують роботодавці;
- надає можливість оцінити саме те, що має бути оцінене: за допомогою відео, симуляторів тощо викладачі можуть перевірити, чи справді здобувач володіє запланованими вміннями (а не просто вміє проходити тести чи письмово або усно висловлюватися).

Змішане навчання має також низку *переваг для здобувачів П(ПТ)О*:

- ❖ доступ до навчальних матеріалів у будь-який зручний момент (і з будь-якого зручного місця або пристрою);
- ❖ автономія здобувача освіти: можливість вибрати індивідуальний темп навчання, а також простіше забезпечувати індивідуальну освітню траєкторію;
- ❖ більший інтерес до навчання (через використання цифрових технологій, інноваційних методик і підходів, гейміфікацію тощо);
- ❖ здобувачі освіти під час змішаного навчання запам'ятовують більше матеріалу⁸;
- ❖ розвиток м'яких умінь (умінь 21 століття) - зокрема, комунікативних навичок, уміння навчатися, впевненість у власних силах.

Успішна реалізація змішаного навчання залежить від відповідних цифрових компетентностей педагога. Міністерство цифрової трансформації України у співпраці з Міністерством освіти і науки України запустило на порталі «Дія. Цифрова освіта» *національний тест на цифрову грамотність Цифрограма для вчителів*, щоб кожен педагогічний працівник міг оцінити власний рівень цифрової грамотності та вдосконалити цифрові навички. Він створений експертами Академії цифрового розвитку на основі рамки професійних компетенцій відповідно до наказу МОН України № 38 від 15 січня 2019 року й оцінює 21 професійну цифрову компетенцію, що згруповані у 5 сфер: учитель у цифровому суспільстві; професійний розвиток; використання та аналіз цифрових ресурсів; навчання та оцінювання учнів; розвиток цифрової компетентності учнів. Також існує *проєкт опису цифрової компетентності педагогічного працівника*.

Крім цього, в європейському просторі діє *Європейська рамка цифрової компетентності для освітян*, яка описує 22 компетентності, що згруповані в шести сферах цифрової компетентності педагогічних працівників: професійне залучення (використання цифрових технологій для спілкування, співпраці та професійного розвитку); цифрові ресурси (пошук, створення та обмін цифровими ресурсами); викладання й навчання (керувати робочим та освітнім процесами та організувати їх за допомогою цифрових технологій);

оцінювання (використання цифрових технологій для оцінювання учнів); розширення можливостей учнів (використання цифрових технологій для підвищення інклюзивності та активного залучення учнів до навчання); сприяння цифровій компетентності учнів (створення можливостей для учнів використовувати цифрові технології для спілкування, створення контенту, розвитку та розв'язання проблем).

Організація та реалізація змішаного навчання потребує ретельного планування, підготовки й зміни ставлення, а відтак - і усталених моделей поведінки учасників освітнього процесу. Змішане навчання зміщує фокус із фізичної присутності в спільному фізичному освітньому просторі на інтелектуальну залученість та присутність у спільному віртуальному освітньому просторі. Як педагоги, так і здобувачі освіти, маючи доступ до необхідних технічних засобів, можуть готувати й опрацьовувати навчальні матеріали, перебуваючи будь-де, не обов'язково у закладі освіти. Цей спосіб організації освітнього процесу базується на таких *ціннісних засадах*:

- *відповідальність* - усі учасники освітнього процесу відповідальні за досягнення навчального результату: педагоги відповідають за ретельний відбір матеріалу, надання детальних інструкцій щодо його опрацювання, форм і методів перевірки знань та критеріїв оцінювання. Водночас здобувачі освіти відповідально та вчасно опрацьовують матеріал та виконують завдань згідно з інструкціями педагогів. Керівництво закладу відповідає за те, що наданий матеріал, форми та методи його перевірки були доступні для здобувачів освіти;
- *взаємна довіра та повага* – довіра передбачає відсутність жорсткого контролю за діяльністю учасників освітнього процесу. Керівництво закладу освіти довіряє педагогічним працівникам і тому, що вони відповідально, вчасно, з урахуванням потреб і здібностей здобувачів освіти організують доступ до навчальних матеріалів, запропонують відповідні форми й методи для опрацювання практичних занять, оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Педагоги довіряють здобувачам освіти в тому, що вони відповідально поставляться до досягнення власних навчальних результатів, поважають потреби та думки здобувачів освіти;
- *повага до часу один одного* потребує ретельного планування та дотримання навчальних планів і програм. Педагоги планують заняття і завдання, а здобувачі освіти планують свій час, щоб опрацювати та виконати завдання. Раптове внесення змін до планів освітнього процесу закладу освіти може змінити плани та розклад всіх учасників освітнього

процесу, а також вплинути на їхнє особисте і професійне повсякденне життя;

- *доброчесність* - за відсутності жорсткого контролю академічна доброчесність всіх учасників освітнього процесу стає дуже важливою: педагоги довіряють здобувачам освіти у тому, що здані на перевірку завдання не списані, здобувачі освіти практикують академічну доброчесність на рівні цінностей. Академічній доброчесності необхідно навчати як педагогічних працівників, так і здобувачів освіти;
- *розуміння повної картини курсу* (усвідомлення навчальної мети та очікуваних навчальних результатів) сприятиме формуванню відповідального ставлення учасників освітнього процесу до навчальних результатів.

6.2. Моделі змішаного навчання

6.2.1. Ротаційна модель змішаного навчання

Змішане навчання активно запроваджувалося у закладах вищої освіти, тому нині переважна більшість досліджень та інших публікацій про нього стосується саме вищої освіти. Змішане навчання у сфері професійної (професійно-технічної) освіти має *додаткову специфіку*.

Існує декілька загально прийнятих варіантів реалізації змішаного навчання. Для прикладу можна навести класифікацію за Майклом Хорном та Гізер Стейкер [6]:

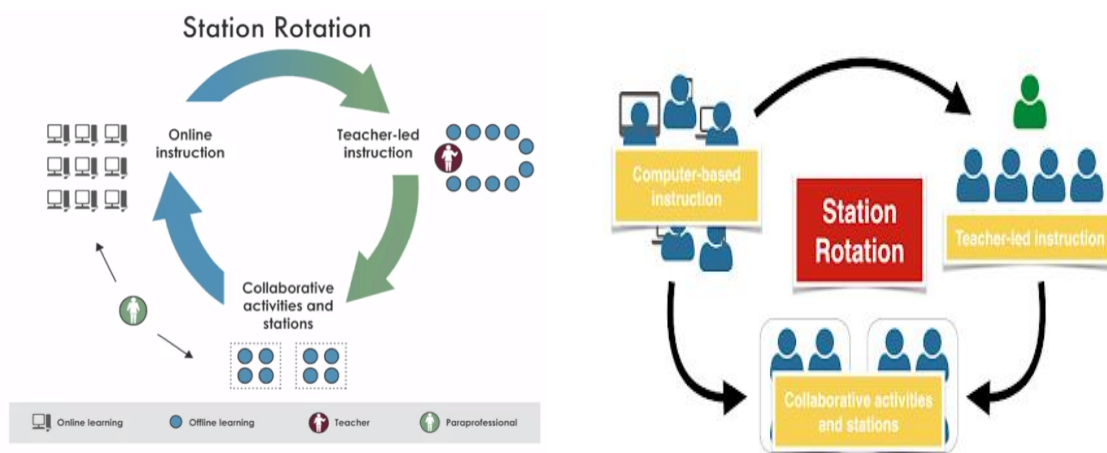
Класифікація моделей змішаного навчання

За умови повного відвідування здобувачами освіти аудиторних занять найпопулярнішою моделлю змішаного навчання є **ротація за станціями**: коли в межах одного заняття змінюються види діяльності, частина яких проводиться в режимі он-лайн.

Модель змішаного навчання, яка передбачає чергування форматів *онлайн* та *офлайн* впродовж очного заняття. Зазвичай плануються так звані *станції* індивідуальної роботи, роботи в малих групах, а також епізоди фронтальної роботи. Найчастіше онлайнною є індивідуальна робота, хоча цифровій трансформації можуть підлягати й інші етапи заняття.

Ротаційна модель з наявністю «онлайн-станцій» [12]

Однією з основних *переваг даної моделі* є можливість урізноманітнити хід заняття, забезпечити можливість індивідуалізації навчання (адже педагог може приділити більше уваги окремим здобувачам освіти, які потребують допомоги). Учасники освітнього процесу набувають навичок роботи з цифровими середовищами, що допомагає підвищити їх цифрову компетентність та готовність до можливого дистанційного навчання.

Ротаційна модель за лабораторіями – це ще одна модель, яка може бути особливо корисною для викладання дисциплін з лабораторно-практичними роботами, яка передбачає відвідування здобувачами освіти окремих занять (наприклад, лабораторних), тоді як решта курсу відбувається онлайн. Дана модель передбачає проведення різних занять курсу у різному режимі чи форматі. Навіть якщо всі заняття відбуваються очно, частина з них може проходити у спеціалізованій лабораторії, майстерні, а також у комп'ютерному класі.

За цією моделлю очні заняття можна зосередити на початку курсу, коли освітній процес доцільно скеровувати на відпрацювання процедур дистанційного навчання, правил взаємодій та комунікації. Після кількох очних

занять здобувачі освіти переходять в онлайнний режим, за яким у педагога є можливість передбачити проведення періодичних консультацій, а також альтернативні можливості для здобувачів освіти, які не мають стабільного доступу до мережі Інтернет чи цифрового середовища, для опрацювання навчального матеріалу.

Якщо програма курсу містить практичну та лабораторну складову, тоді варто розглянути можливість проведення їх у звичайному форматі, а лекційну частину — в режимі онлайн.

Якщо є можливість запланувати очні заняття наприкінці курсу, то їх варто використати для проведення підсумкового контролю, добросесійність якого складно забезпечувати в онлайнному режимі.

Індивідуальні ротації – це модель змішаного навчання, за якою у кожного здобувача освіти є *індивідуальний графік вивчення навчального предмета*, проте одним з обов'язкових умов є онлайн-етап. *Особливістю моделі* є те, що здобувачам освіти не обов'язково проходити всі етапи роботи з матеріалом, як у потайній моделі зі станціями.

Перевага цієї моделі — це можливість створення індивідуальної освітньої траєкторії для кожного здобувача освіти. Вона допомагає враховувати особисті потреби і, наприклад, комусь пропонувати більше роботи онлайн, а комусь — роботу в групах за очною формою.

Приклад. У закладі освіти Carpe Diem (США) здобувачі освіти мають спеціальний графік, який задає їм траєкторію роботи з матеріалом: онлайн-робота, самостійна робота, робота на семінарах у класі. Тривалість кожного етапу - 35 хвилин.

Під час карантинних обмежень та в умовах воєнного стану 2022 року в Україні вітчизняні заклади професійної (професійно-технічної) освіти активно використовували і продовжують використовувати цю модель у роботі з майбутніми випускниками, під час їхньої підготовки до державної кваліфікаційної атестації.

Запропоновану модель можна використовувати за умови, коли здобувачі освіти *відвідують заняття по черзі, за графіком*. Наприклад, перший тиждень - перша група, другий тиждень - друга. У той тиждень, коли група не відвідує занять, здобувачі освіти займаються самостійно або з мінімальним дистанційним супроводом. У такому разі найдоречніше застосувати модель перевернутого класу, коли здобувачі освіти самостійно опрацьовують новий теоретичний матеріал, а на занятті відбувається його практичне опрацювання.

За *гнучкою моделлю змішаного навчання* первинним каналом отримання навчальних матеріалів та ресурсів є онлайн-система. Здобувачі освіти, навіть перебуваючи на заняттях, працюють у цифровому середовищі, опановують відеолекції та інші ресурси, виконують інтерактивні вправи, практичні завдання. Педагог, присутній в аудиторії, консультує та допомагає у проблемних ситуаціях. Водночас здобувач освіти чи педагог можуть перебувати і вдома, а консультації надаються за допомогою цифрових технологій.

Це модель, за якої особисте інструктування здобувачі освіти отримують переважно через Інтернет. У них гнучкий графік, який змінюється відповідно до їхніх потреб з конкретної теми та курсу. Кількість і роль педагогів у такому виді роботи може варіюватися: від великої кількості групової роботи та обговорень зі здобувачами освіти до переважно індивідуальної їхньої роботи онлайн і консультування за потреби.

6.2.2. Перевернуте навчання (перевернутий клас)

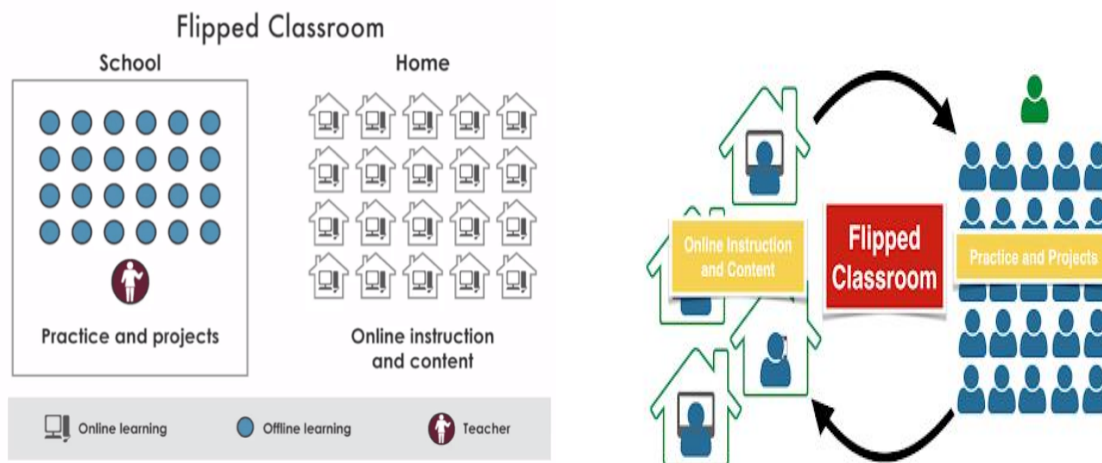
Модель перевернутого навчання, авторами якої вважаються педагоги Аарон Самс і Джонатан Бергманн (США) — це форма активного навчання, яка дозволяє «перевернути» звичний процес навчання таким чином: домашнім завданням для учнів є перегляд відповідних відео фрагментів з навчальним матеріалом наступного уроку, учні самостійно проходять теоретичний матеріал, а в аудиторії час використовується на виконання практичних завдань [21].

Поняття перевернутого навчання спирається на такі ідеї, як активне навчання, залучення учнів (студентів) у спільну діяльність, комбіновану систему навчання. Цінність перевернутих класів у можливості використовувати навчальний час для групових занять, де студенти можуть обговорити зміст теми аудиторного заняття, перевірити свої знання і взаємодіяти один з одним в практичній діяльності. Під час навчальних занять роль педагога – виступати тренером або консультантом, заохочуючи учнівський колектив до самостійного дослідження і спільну роботу.

Перевернутий клас (англ. *flipped classroom*) – це така модель змішаного навчання, в якій виконання домашньої роботи передбачає самостійне вивчення здобувачем освіти нової теми: перегляд відеолекції; читання навчальних текстів, перегляд ілюстрацій; проходження тестів та вправ на початкове засвоєння теми. Потім, під час роботи в освітньому закладі, здобувачі вивчають більш складний теоретичний матеріал та питання, що виникли в них впродовж виконання домашньої роботи (не більше 25-30% часу). Також під час уроку

здобувачі освіти разом з викладачем (майстром виробничого навчання) розв'язують практичні задачі та виконують дослідницькі завдання. Після заняття в училищі домашнім завданням здобувачам освіти є більш складні практичні завдання, виконання тестів на розуміння і закріплення пройдені теми.

Схема перевернутого класу [12]

Перевернуте навчання передбачає зміну ролі педагогів закладів професійної освіти, які орієнтують освітні перспективи процесу навчання здобувачів освіти на користь більш тісної з ними співпраці та спільного вкладу в освітній процес. Супутні зміни зачіпають і ролі учнів (студентів), багато з яких звикли бути пасивними учасниками в процесі традиційного навчання, при якому новий навчальний матеріал подається їм у готовому вигляді. Перевернута модель покладає велику відповідальність за навчання на плечі учнів, даючи їм стимул для експерименту. Діяльність може очолюватися здобувачів освіти, а спілкування між ними може стати визначальною рушійною силою процесу, спрямованого на навчання за допомогою практичних навичок.

Що робить перевернуте навчання особливо добре - це приведення до значного зсуву пріоритетів від простої подачі матеріалу до роботи над його вдосконаленням.

Під час проведення традиційних занять учні (студенти) часто намагаються вхопити те, що вони чують в момент викладання педагогом нової навчальної інформації. У них немає можливості зупинитися, щоб обміркувати сказане, і, таким чином, вони можуть упускати важливі моменти, бо намагаються записати слова лектора. В процесі ж реалізації моделі «перевернутого класу» використання відео та інших попередньо записаних інформаційних носіїв дозволяє здобувачам освіти повністю контролювати хід заняття: вони можуть дивитися, перемотувати назад або вперед по мірі необхідності. Педагоги,

присвятивши час на уроці розбору матеріалу, мають можливість виявити типові і нетипові помилки у сприйнятті з учнівською групою.

Основними елементами даної методики є:

- використання лаконічних (не більше 5-6 сторінок за темою уроку) літературних джерел;
- попереднє ознайомлення здобувачів освіти із новим навчальним матеріалом у позааудиторний час;
- на уроці — стисле пояснення нового навчального матеріалу за темою заняття;
- проведення на кожному уроці формування та перевірки набутих знань, що базуються на матеріалі поточного уроку; оцінювання їх умінь і навичок при виконанні практичних (лабораторних) робіт;
- дозвіл на використання учнями інформаційних матеріалів під час роботи;
- запровадження засобів унеможливлення й невігідності списування;
- індивідуальний захист (здача) своїх практичних робіт.

Різновиди перевернутого класу:

- *Типовий* – учні самостійно опрацьовують навий матеріал вдома, а на уроці вирішують практичні завдання.
- *Дискусійний* – використовується для дисциплін, при вивченні яких передбачається наочна демонстрація матеріалів, виконання дослідів.
- *Груповий* – для практичного застосування нової інформації на уроці учні об'єднуються в групи, що вчить командній роботі, вмінню вчитися один у одного.
- *Перевернутий «вчитель»* - метод передбачає безпосередню участь учнів у процесі створення відеоматеріалів та практичних завдань.

Переваги перевернутого навчання:

- ❖ Учень (студент) набуває знань тоді, коли йому зручно, а не тільки за умови появи на уроці. Джерелом навчального матеріалу для цього може бути відео-інформація (аудіо-лекція), завантажена на смартфон, планшет, плеєр.
- ❖ Здобувач освіти має можливість засвоювати навчальний матеріал у своєму темпі, продививши відео або прослухавши аудіо-інформацію стільки, скільки вважає за потрібне, може зробити паузу для розробки конспекту або простого сприйняття нової інформації.
- ❖ Формат індивідуальних консультацій з педагогом допомагає учням (студентам) позбутися фрустрації і страху не зрозуміти новий матеріал. Це також допомагає педагогу спостерігати за прогресом і досягненням рівня успішності кожного окремого учня.

- ❖ В процесі проведення аудиторних занять педагогом не витрачається час на виклад нового матеріалу, завдяки чому у здобувачів освіти створюється більше можливостей для засвоєння і практичного застосування знань.
- ❖ Модель перевернутого класу не вимагає спеціальних дорогих технічних пристроїв. Для реалізації роботи в межах «перевернутого класу» може знадобитись звукозаписний пристрій (диктофон, мікрофон), камера або вебкамера, комп'ютер зі стандартним програмним забезпеченням.

Отже, при використанні технології «перевернутого навчання» аудиторні заняття (у будь-якій формі) повинні підтримувати процес набуття знань й умінь здобувачів освіти, а не займати центральне місце. Зміст навчання вже не є самоціллю, а стає якби відправною точкою. Акцент у навчанні ставиться на процесі пізнавальної діяльності, в ході якої учень (студент), спираючись на контент, відкриває для себе нове знання.

7. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

7.1. Концептуальні засади інклюзивного навчання у закладах професійної освіти.

Інклюзія – нова філософія змісту освіти, тенденція, що постає однією із фундаментальних засад розвитку сучасного суспільства. Проте, незважаючи на прискіпливу увагу до питань організації інклюзивного навчання, зокрема, у закладах професійної освіти, саме поняття «інклюзія» не завжди розуміється так, яким воно постає у сучасному нормативно-правовому забезпеченні. Адже найчастіше інклюзію сприймають як те, що стосується лише навчання, виховання і розвитку осіб із порушеннями психофізичного розвитку.

Натомість у міжнародному та вітчизняному законодавстві маємо зовсім інше трактування. Інклюзія (від англійського inclusion – включення) – це процес активного включення у суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей.

Інклюзія – те, що виключає ситуацію дискримінації та знецінення багатоманітності і відмінностей між людьми. Інклюзивне суспільство – те, в якому кожна людина є цінною, має рівні права із іншими, насамперед, щодо здобуття освіти, незалежно від нормотиповості розвитку чи наявності тих чи інших психофізичних порушень. Таким чином, інклюзивне навчання – те, що потребують учні і без наявності інвалідності, але ті, які мають особливості освітні потреби.

Поняття «дитина із особливими освітніми потребами» (ООП) визначене «Законом України «Про освіту»: дитина з ООП – це особа, яка потребує

додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту».

Вперше принципи інклюзивного навчання, базові вимоги, що забезпечують ефективність впровадження інклюзії, були зазначені у Саламанській декларації (1994) за підтримки ЮНЕСКО [11]:

- ❖ кожна дитина має унікальні особливості, здібності, інтереси;
- ❖ усі діти мають навчатися разом у будь-яких випадках, коли це видається можливим;
- ❖ заклади освіти мають визначати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види і темпи навчання;
- ❖ заклади освіти повинні забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляючи відповідні плани, стратегії викладання, вживаючи організаційних заходів;
- ❖ діти мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їх в освітньому процесі

Аналіз даних документів та низки інших дозволяє зробити висновки про те, що інклюзивне навчання спрямоване на забезпечення рівних можливостей для кожного учасника освітнього процесу задля досягнення успіху, розкриття природного потенціалу та успіху у майбутньому.

За своєю сутністю інклюзивне навчання передбачає комплекс заходів для забезпечення рівного доступу до якісної освіти шляхом впровадження особистісно орієнтованих методів навчання, на основі врахування індивідуальних особливостей кожного учня.

Інклюзивне навчання реалізовує декілька **важливих функцій**, серед яких:

- *Правова функція* – реалізація права кожного учня на здобуття освіти в умовах закладу професійної освіти, що знаходить у територіальній доступності до місця проживання; попередження і боротьба із есклюзією та інтеграцією в освіті; усунення недоліків, що становлять бар'єри на шляху реалізації права кожного учня із особливими освітніми потребами на здобуття освіти на умовах рівності.
- *Функція соціалізації* – засвоєння учнем із особливими освітніми потребами соціальних очікувань і ролей, цінностей, які пропагуються освітнім закладом; включення у соціокультурний простір закладу освіти, громади, держави.
- *Виховна функція* – формування толерантного ставлення суспільства до учнів із особливими освітніми потребами, формування в учнів із ООП почуття власної гідності, поваги і усвідомлення, що вони є рівноправними членами суспільства.

- *Освітня* – засвоєння учнями із особливими освітніми потребами знань, умінь і навичок, необхідних для оволодіння професією та для подальшої інтеграції у суспільство.
- *Економічна* – підготовка учнів із особливими освітніми потребами до майбутньої трудової діяльності, до конкурентоспроможності на ринку праці

Впровадження інклюзивного навчання передбачає кардинальні зміни у закладах професійної освіти та створення інклюзивного освітнього середовища як сукупності умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання і розвитку учнів, враховуючи їхні індивідуальні потреби, потенціал, можливості.

Для розуміння сутності інклюзивного освітнього середовища доцільно визначити ***відмінність між традиційним та інклюзивним освітнім процесами.***

Традиційний освітній процес передбачає навчання учнів із ООП у закладах спеціальної освіти або ж на домашній формі навчання. При цьому не враховуються особливі освітні процеси, а освітні цілі для кожного учасника освітнього процесу є ідентичними. Для всіх учнів застосовуються однакові принципи оцінювання, уніфіковані навчальні плани. Батьки виступають пасивними учасниками освітнього процесу.

Інклюзивний освітній процес передбачає навчання учнів із особливими освітніми потребами на інклюзивній формі із забезпечення психолого-педагогічної підтримки. Основою планування освітнього процесу є індивідуальні потреби у підтримці. Враховуючи особливості психофізичного розвитку та характер порушення, визначаються освітні цілі.

Для кожного учня розробляється ІПР (індивідуальна програма розвитку) – починаючи із першого рівня підтримки, та ІНП (індивідуальний навчальний план – починаючи із другого рівня підтримки).

Основним критерієм успішності виступають індивідуальні досягнення учня із особливими освітніми потребами. Батьки є активними учасниками освітнього процесу – можуть звернутися до закладу освіти із проханням надати психолого-педагогічну допомогу (перший рівень підтримки), підписують ІПР (індивідуальну програму розвитку).

Створюючи ефективне інклюзивне середовище, заклад професійної освіти забезпечує систему освітніх послуг, що передбачають адаптацію (а за потреби і модифікацію) освітніх програм, систему корекційно-розвиткових занять (кількість годин на тиждень залежить від рівня підтримки, зокрема, для п'ятого рівня передбачено до 8 годин на тиждень), створення позитивного клімату в освітньому середовищі.

Інклюзивне навчання стосується не лише учнів із особливими освітніми потребами, а й нормотипових учнів, надаючи усім учасникам освітнього процесу *низку переваг*, зокрема:

- Для осіб із особливими освітніми потребами – це можливість навчатися за місцем проживання, організація освітнього процесу із врахуванням характеру порушення психофізичного розвитку, подальша інтеграція у суспільство, можливість працевлаштування у майбутньому та вступу до закладів фахової передвищої та вищої освіти.
- Для учнів із нормотиповим розвитком – це розуміння багатоманітності у суспільстві, розвиток емпатії, толерантності, вміння налагоджувати дружні стосунки.
- Для педагогічних працівників – забезпечення потреби у постійному самовдосконаленні та розвитку, опануванні нових технологій та методик.
- Для батьків учнів із особливими освітніми потребами – це можливість впливати на ухвалення рішень щодо навчання та краще розуміння особливих освітніх потреб їхньої дитини.

Таким чином, інклюзивне навчання надає безліч переваг та є спрямованим, неперервним процесом, що забезпечує впровадження у сучасному суспільстві принципів толерантного ставлення до кожної особистості, поваги до різноманітності, недопущення дискримінації.

Завдяки інклюзивному навчанні кожен учень, незалежно від наявності порушень психофізичного розвитку (виключення – наявність перепон до навчання за обраним фахом, навчання не має бути протипоказаним відповідно до висновку ІРЦ) може бути включеним у загальний освітній процес за місцем свого проживання шляхом адаптації та/або модифікації освітніх програм.

7.2. Нормативно-правове забезпечення інклюзивного навчання у закладах професійної освіти

Нормативно-правове забезпечення інклюзивного навчання у закладах професійної освіти об'єднує цілу низку документів – міжнародних та вітчизняних, декларацій, конвенцій, постанов, законів.

Міжнародне нормативно-правове забезпечення. Основний міжнародний документ, який забезпечує право людини – Загальна декларація прав людини (1948), проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН. Цей документ закріплює право людини на освіту, а також те, що початкова освіта має бути обов'язковою та безоплатною так само, як і загальна освіта. Декларація зазначає необхідність у загальнодоступній технічній і професійній освіті та пріоритетне право батьків у виборі виду освіти для неповнолітніх дітей.

Поміж ключових документів ООН, однозначно, увагу привертає Конвенція ООН про права дитини (1989). У цьому документі наголошується на пріоритеті врахування інтересів дитини в усіх діях, а також праві на здобуття освіти, яка є самоцінною і визначається як найголовніше право кожної людини. У даному документі говориться про те, що дитина, неповноцінна в розумовому або фізичному відношенні має вести повноцінне і достойне життя, має право на ефективний доступ до послуг у сфері освіти, медичного обслуговування, професійної підготовки.

Ще один важливий документ – Саламанська декларація (1994). Тут вперше було введено цілу низку термінів. Поміж ними – інклюзивна школа, інклюзивне навчання, особливі освітні потреби. У цьому документі зазначається, що особливі освітні потреби мають безпритульні діти, діти, які працюють, ті, які належать до культурних, мовних, етнічних меншин та проживають у менш сприятливих районах чи групах населення.

У Декларації говориться про те, що заклади освіти повинні шукати шляхи успішного навчання усіх дітей, в тому числі і тих, які мають серйозні порушення розвитку та інвалідність.

Особи, що мають особливі потреби, зазначається в Декларації, повинні мати доступ до навчання у звичайних школах, які мають створити їм умови, використовуючи педагогічні методи, зорієнтовані в першу чергу на дітей, аби задовольнити ці потреби. Наголошується на тому, що звичайні школи з такою інклюзивною орієнтацією – найбільш ефективний спосіб боротьби з дискримінаційними настроями, створення доброзичливої атмосфери у громадах, побудови інклюзивного суспільства та забезпечення навчанням.

Міжнародним документом у сфері захисту прав людей із інвалідністю є Конвенція ООН про права осіб із інвалідністю (2006). У даному документі зазначається те, що держави-учасниці повинні забезпечити інклюзивну освіту на всіх рівнях впродовж усього життя, а також те, щоб особи із інвалідністю не виключалися через інвалідність із системи загальної освіти. Окрім того, увага у документі зосереджена на забезпеченні розумного пристосування, яке враховує індивідуальні особливості та потреби.

Освітні закони України. Сучасна освітня нормативно-правова база Україна, яка до 1991 року була в складі СРСР, декларативно визнала основні міжнародні правові документи стосовно осіб з обмеженою життєдіяльністю, проте державна політика у цей період мала переважно компенсаційний характер, заходи цієї політики концентрувалися на незначній фінансовій допомозі та наданні певних послуг. Завдання пристосування життєвого середовища до особливостей та потреб осіб з обмеженими можливостями

здоров'я як умови їхнього успішного інтегрування у суспільство навіть не формулювалося. Зміни відбулися після здобуття Україною незалежності.

Стосовно вітчизняного законодавства у сфері інклюзії, увагу привертають декілька важливих документів. Насамперед, Конституція України (1996), яка закріпила основні права, свободи і обов'язки громадян країни. Зокрема, у ст. 21 говориться про те, що усі люди є вільними і рівними у своїй гідності і правах, у ст. 24 наголошується на тому, що неприпустимими є обмеження прав людини через ознаки раси, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, майновий стан, місце проживання.

У 2017 році був прийнятий Закон України «Про освіту», де вперше визначено декілька важливих понять: особа з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання, індивідуальна програма розвитку. Окрім того, даний документ зобов'язує ЗЗСО утворювати в обов'язковому порядку на підставі письмового звернення особи з ООП, її батьків чи законних представників інклюзивні класи. Законом України «Про освіту» гарантується отримання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг особам з особливими освітніми потребами.

На сьогоднішній день в Україні функціонує мережа інклюзивно-ресурсних центрів. Основне завдання таких установ – забезпечити комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дітей (віком від 2 до 18 років), надати їм психолого-педагогічну, корекційно-розвиткові послуги.

На базі інклюзивно-ресурсних центрів сформовано Єдиний державний реєстр дітей із особливими освітніми потребами, а також реєстр фахівців і закладів освіти, в яких впроваджено інклюзивну форму навчання, в тому числі і закладів професійної освіти.

У 2019 році затверджено Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. У даному документі визначено організаційні засади інклюзивного навчання у закладах професійної освіти незалежно від форм власності та підпорядкування. У Постанові визначено, що *організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами у закладах професійної освіти передбачає* [16]:

- створення інклюзивного освітнього середовища та забезпечення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
- приведення території закладу професійної (професійно-технічної) освіти, будівель, споруд та приміщень у відповідність з вимогами державних будівельних норм, стандартів та правил. У разі коли наявні будівлі, споруди та приміщення закладів професійної (професійно-технічної)

освіти неможливо повністю пристосувати для потреб осіб з інвалідністю, здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну;

- забезпечення здобувачів освіти з особливими освітніми потребами необхідними спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку згідно з типовим переліком, затвердженим МОН;
- диференційований підхід до розроблення освітньої програми, оцінки та контролю якості знань здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
- застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами методів і способів спілкування, зокрема української жестової мови та рельєфно-крапкового шрифту (шрифту Брайля), із залученням відповідних фахівців і педагогічних працівників;
- забезпечення доступності інформації в різних форматах (шрифт Брайля, збільшений шрифт, електронний формат та інші)

Окрім того, у даному положенні окреслено алгоритм утворення інклюзивної групи, граничну чисельність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в одній групі, склад та функції команди психолого-педагогічного супроводу, компоненти психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з ООП.

У Постанові зазначено, що для здобувачів освіти з ООП, які одночасно з набуттям кваліфікацій професійної освіти здобувають загальну середню освіту, інклюзивне навчання організовується згідно з Порядком організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Цей документ був прийнятий 15 вересня 2021 року та набув чинності із 01 січня 2022 року.

У даному документі визначено важливі поняття для організації інклюзивного навчання у закладах професійної освіти: адаптація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу), модифікація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу), оцінка потреби учня в наданні підтримки, рівні підтримки, ресурсна кімната.

У вище зазначеній Постанові окреслено принципи розподілу учнів із урахуванням рівнів підтримки, визначено форму індивідуальної програми розвитку, особливості проведення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять, форму та зміст індивідуального навчального плану, інші важливі аспекти організації інклюзивного навчання учнів – тривалість здобуття освіти учнями, формування та функціонування інклюзивних міжкласних груп, оцінювання результатів навчання, фінансування інклюзивного навчання учнів.

У Додатках документу наведено інформацію про рівні підтримки в освітньому процесу у закладах загальної середньої освіти: критерії визначення, умови забезпечення підтримки, фінансове забезпечення, механізм отримання підтримки в освітньому процесі, механізм реалізації індивідуальної освітньої траєкторії, забезпечення допоміжними засобами для навчання, облаштування освітнього середовища та проведення поточного, семестрового та річного оцінювання та /або державної підсумкової атестації.

Окрім того, у додатках положення – протокол оцінки потреби учня в наданні підтримки у закладі освіти та індивідуальна програма розвитку.

7.3. Готовність педагога до реалізації інклюзивного навчання

Для забезпечення якісного навчання дітей з ООП педагоги мають уміти здійснювати *індивідуалізацію й диференціацію освітнього процесу* щодо навчальних стилів, здібностей і додаткових потреб дитини в освіті. Для забезпечення індивідуалізації освітнього процесу педагогам потрібна допомога асистентів педагогів та інших фахівців.

У контексті становлення системи перепідготовки фахівців інклюзивної освіти варто враховувати світовий досвід, спиратися на нову парадигму Європейського простору вищої освіти, завдання освітніх Програм ЄС Темпус та Еразмус+. Започатковані наукові розробки, які присвячені підготовці фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в інклюзивному просторі (О. Акімова, К. Бовкуш, І. Демченко, М. Захарчук, А. Колупаєва, Г. Косарева, О. Кучерук, З. Ленів, С.Миронова, Т. П'яткова, І. Юхимець, Л. Савчук та ін.).

Готовність фахівців розглядається через два основні показники: *професійна готовність* та *психологічна готовність* [5].

Складові професійної готовності:

- інформаційна обізнаність про законодавство в галузі інклюзивної освіти;
- знання основ спеціальної психології та колекційної поведінки;
- знання індивідуальних відмінностей дітей;
- володіння педагогічними технологіями в роботі з різними категоріями дітей з ООП;
- застосування варіативності в процесі навчання.

Складові психологічної готовності:

- емоційне прийняття дітей з різними типами особливих освітніх потреб;
- готовність до залучення дітей з ООП до діяльності на уроці;
- задоволеність власною педагогічною діяльністю.

Зарубіжні дослідники говорять про «досвід трансформації», що переживають педагоги, які стали інклюзивними педагогами. Цей процес є природним наслідком оволодіння новими професійними навичками, зі зміною власних установок педагога щодо учнів, які відрізняються від однолітків. Негативне ставлення до інклюзії зміниться, коли педагог отримає власний позитивний досвід: побачить перші успіхи дитини, прийняття її в середовищі однолітків, щире вдячність батьків. Педагоги, які отримали досвід роботи за принципами інклюзивної освіти, розробили такі *способи включення дитини* з особливими освітніми потребами, зокрема, включати їх до тих же видів навчальної активності, але ставити інші завдання; залучати учнів до групових форм роботи та групового вирішення задачі; використовувати активні та інтерактивні форми навчання.

Для успішного навчання дітей з ООП педагог мусить зробити ***важливі кроки***:

- ознайомитися з висновками ІРЦ учня, мати уявлення, які психічні процеси та функції потребують підтримки;
- у процесі навчальної діяльності вивчати динаміку уваги, стомлюваності, темп роботи учня;
- урахувати стан слуху, зору, загальної і дрібної моторики;
- сформувані знання й уміння адаптувати навчальні плани, програми і методи роботи, модифікувати дидактичний матеріал до індивідуальних потреб учнів з ООП;
- уміти створювати оптимальні умови для спілкування, сприяти налагодженню дружніх стосунків між учнями та формуванню учнівського колективу;
- формувати в учнів з ООП досвід стосунків у соціумі, навички адаптації до соціуму;
- підготувати учнівський колектив до того, що поряд з ними будуть навчатися учні з ООП, не припускати до них зневажливого відношення.

Педагогічна супервізія інклюзивного навчання

Ефективними формами розв'язання труднощів та пошуку свіжих ідей і ефективних педагогічних рішень командою супроводу є *супервізії* та *інтервізії*. Згідно із текстом «*Типового положення про проведення супервізії впровадження Концепції «Нова українська школа»*», педагогічна супервізія – відносно новий для України напрям роботи з педагогічними кадрами, метою якого є: підвищення цілеспрямованості професійних дій, підвищення кваліфікації, посилення ступеня задоволення власною працею. Предметом супервізії є аналіз

усвідомлюваних і неусвідомлюваних потенційних здібностей спеціаліста. Супервізія в інклюзивній освіті має допомогти педагогам краще зрозуміти філософію, ідеологію та практику інклюзивної освіти; дізнатися про зовнішні та внутрішні ресурси діяльності педагога та інших учасників команди супроводу в інклюзивній освіті; пріоритети освітньої та корекційно-розвивальної діяльності для дітей з ООП; удосконалити свою концептуальну, технологічну, інтегративну компетентність.

Отже, **педагогічна супервізія** – це діалогічний педагогічний процес, що базується на гуманних цінностях та порозумінні, рівноправних конструктивних стосунках між супервізором та тим, хто отримує супервізію, з метою напрацювання унікального особистого знання в конкретній педагогічній ситуації та особистісного зростання обох сторін [20].

Обов'язковою **умовою супервізії** є дотримання принципів спілкування та побудови стосунків: супервізія спрямована на підвищення професійної компетентності педагога, а не на оцінку його діяльності.

Метою проведення супервізійних груп є: покращити якість готовності до надання якісних освітніх послуг в аспекті інклюзії у педагогічного складу загальноосвітніх навчальних закладів щодо ідей Нової української школи та нового Закону про освіту. Через використання принципів роботи супервізійної групи створити творчу атмосферу для обговорення таких *проблемних тем*.

Форми педагогічної супервізії

- ❖ *Група професійного зростання* – обов'язкова групова форма роботи для початківців (передбачає тематичну спрямованість); призначена для поглибленого навчання та вирішення професійних проблем фахівців-початківців; проводиться в плановому порядку під керівництвом супервізора.
- ❖ *Тематичний семінар* – групова форма роботи, в якій беруть участь фахівці одного профілю діяльності, наприклад корекційні педагоги; призначений для обговорення різних професійних проблем; проводиться в плановому порядку під керівництвом супервізора.
- ❖ *Групові форми супервізорської роботи*, метою яких є групове обговорення професійних проблем різних фахівців команди супроводу незалежно від їх стажу, проводиться в плановому порядку під керівництвом супервізора.

Методичні рекомендації щодо реалізації інклюзивного навчання у ЗПО

Для навчання учнів з особливими освітніми потребами у закладах професійної освіти використовуються ті ж методи, що й для інших підлітків,

проте особливості психофізичного розвитку таких учнів зумовлюють інші способи застосування цих методів.

Зокрема, методи навчання є корекційно-розвитковими, а також стимулюють учнів з ООП до самостійної роботи, ініціативи. Слід акцентувати увагу на окремі прийоми *індивідуального підходу*.

Адаптація змісту освіти до пізнавальних здібностей учнів. Для учнів з ООП адаптація полягає у зменшенні обсягу та модифікації характеру матеріалу (наприклад, для дітей з порушеннями слуху – вилучення складного вербального матеріалу тощо). Усі адаптації відзначаються в індивідуальній програмі розвитку учня

Наочність навчання. З урахуванням специфіки порушення добираються види наочності. Наприклад, для учнів зі зниженим зором словесно-наочні посібники друкуються великим шрифтом, для учнів з інтелектуальними порушеннями наочність конкретна, без абстрактних зображень і деталей, що відволікають від сприймання головного.

Уповільненість процесу навчання. Повідомлення інформації для учнів з порушеннями інтелекту, мовлення, слуху здійснюється повільніше з урахуванням уповільненості сприймання вербальної інформації. Для учнів з порушеннями пізнавальної діяльності надається більше часу для обдумування відповіді, а для учнів з порушеннями зору – для запису.

Повторюваність у навчанні та вихованні. Слід використовувати варіативність повторення для заповнення прогалін у сприйманні.

Оптимізація темпу роботи та динаміки втомлюваності. Цей засіб спрямовується на активізацію пізнавальної діяльності учнів, підтримку їхньої працездатності й передбачає, зокрема:

- ✓ переключення учнів на різні види діяльності з метою запобігання втомі;
- ✓ використання у процесі викладу матеріалу цікавих фактів, прикладів, деталей;
- ✓ емоційність викладу;
- ✓ організацію хвилин відпочинку на уроках;
- ✓ створення для учня ситуацій успіху.

Стимулююча функція педагогічної оцінки. З метою стимулювання навчальної діяльності учнів з ОПП, побудови і регулювання стосунків з ними в інклюзивному класі слід урахувати, що підвищена залежність самопочуття, психічного тону і працездатності таких учнів від зовнішніх умов висуває і специфічні вимоги до оцінювання.

Специфіка полягає у зменшенні кількісної ролі оцінки, використанні її якісного потенціалу. На відміну від загальноприйнятих підходів до оцінки, яка виставляється на підставі порівняння результатів роботи учня й нормативних

вимог, у корекційно-педагогічній діяльності оцінюються сьогоднішні досягнення учня порівняно з учорашніми. Здійснюється це індивідуально, з урахуванням реальних навчальних здібностей дитини, рівня її досягнень у конкретній галузі, міри старанності, наполегливості, праці, вкладеної в досягнення.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з ОПП передбачає:

- оцінювання в *межах матеріалу*, визначеного навчальними програмами для спеціальної школи, в якій учні набувають нецензової освіти;
- оцінювання в *межах можливостей* засвоєння учнями програмового матеріалу, зумовлених особливостями їх психічного та фізичного розвитку;
- оцінювання *якісних характеристик навчальних досягнень*, відповідних розвитку учнів;
- оцінювання на *позитивному принципі*, тобто врахування рівня досягнень учня, а не його невдач.

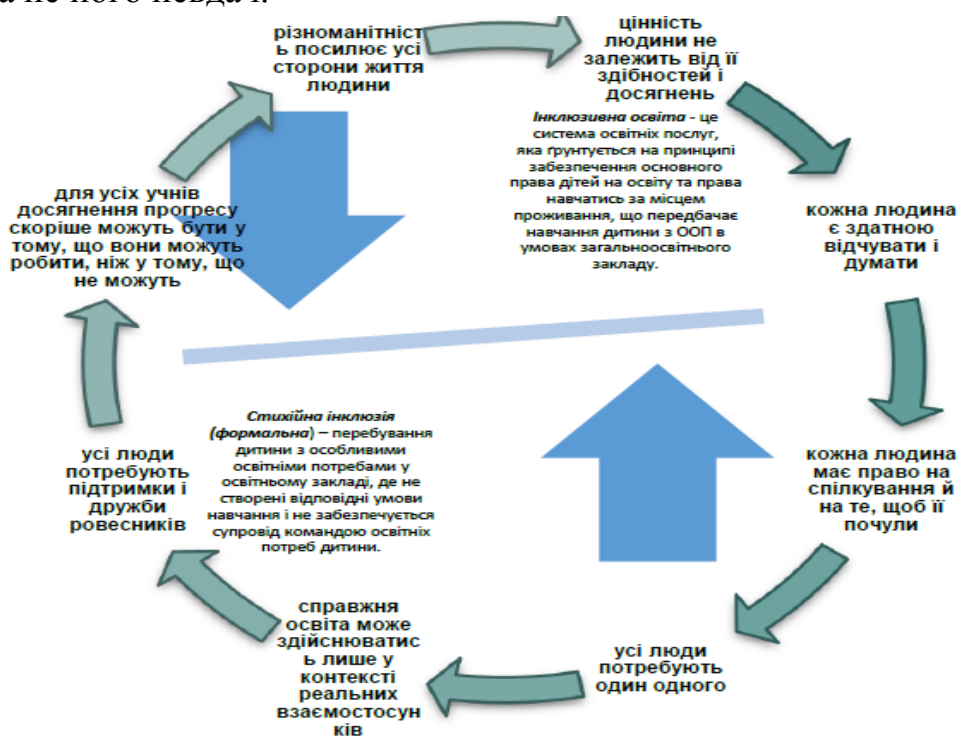

Рис. 7.3.1. Компоненти інклюзивної освіти [20]

Отже, інклюзивна освіта не може бути досягнута, якщо педагогічні працівники недостатньо усвідомлюють її переваги, мають несформовані або застарілі думки про освітні здібності та потреби дітей з обмеженими освітніми потребами чи не отримали досвід роботи з усіма учнями, як з інвалідністю, так і без неї. На рис. 7.3.1 зазначено компоненти інклюзивної освіти та ймовірні варіанти впровадження інклюзії в освітній процес.

8. ПРИКЛАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ

8.1. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ.

8.1.1. Методична розробка міжпредметного дослідницько-творчого проєкту «Салон «Каприз»

Галузь застосування: професійна підготовка за професіями швейної галузі.

Навчальний заклад: Іванівський професійний аграрний ліцей (ПАЛ), смт. Іванівка, Херсонська область.

Автори проєкту: педагогічний колектив Іванівського ПАЛ.

Суб'єкти інноваційної діяльності: викладачі, майстри виробничого навчання, учні груп професії «крavecь».

Навчальні предмети: «Бухгалтерський облік», «Ринкова економіка», виробниче навчання за професією «крavecь».

ЦІЛІ ПРОЄКТУ:

Навчальна мета:

- сформувати в учнів уявлення про способи створення конкурентоспроможного підприємства і організацію його діяльності;
- формувати навички дослідницької роботи, уміння знаходити необхідну інформацію, класифікувати і систематизувати її, уміння презентувати результати своєї діяльності

Розвиваюча мета: розвивати уміння учнів творчо мислити, виробляти ідеї і знаходити шляхи їхньої реалізації на практиці;

Виховна мета:

- підвищити інтерес учнів до майбутньої професії "крavecь";
- розвивати в учнів самостійність і відчуття відповідальності за виконання прийнятих рішень;

Форма організації навчальної діяльності учнів: робота в малих групах

ПЛАНОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ:

- створення учнями моделі приватного підприємства;
- складання бізнес-плану приватного підприємства та його оцінювання за бізнесовими критеріями,
- виготовлення рекламної вивіски приватного підприємства,
- створення рекламного каталогу;
- презентація моделі приватного підприємства в рамках проведення тижнів професій.

КЛЮЧОВЕ ПИТАННЯ:
Як створити підприємство?

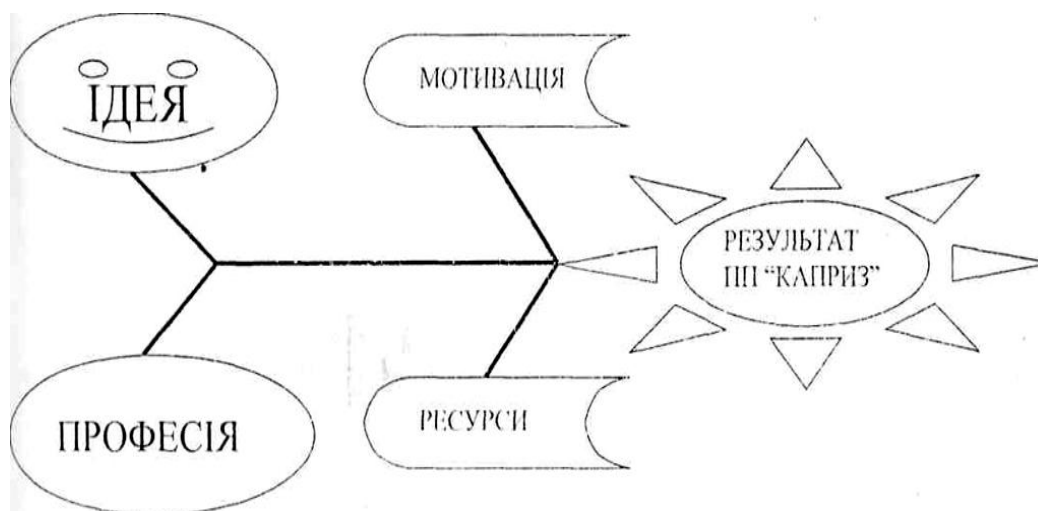

Рис. 8.1.1 – Модель створення підприємства

СТИСЛИЙ ОПИС ЕТАПІВ ПРОЕКТУВАННЯ В ІДЕЯХ ТА ЦИТАТАХ:

1. *«Суттєвий чинник професійного успіху - хороша ідея, яку можна реалізувати»:* пошук, аналіз та критерії відбору підприємницьких ідей.
2. *«Що нам вдасться»:* дослідження ринку
3. *«Крокуй вперед»:* розроби власний бізнес-план
4. *«Реклама – рушій торгівлі»:* знайди способи просування і реклами підприємства

ЕТАПИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:

I. Пошуковий етап

Час проведення - 3 дні (позааудиторна діяльність учасників проекту).

Робота над проектом починається з визначення переліку робіт, необхідної кількості учасників і розподілу обов'язків між учасниками проекту. У проекті задіяно 5 ініціативних малих груп учнів, які навчаються за професією «крavecь». Кожна група вибирає лідера – керівника.

На даному етапі працює група № 1 *«дослідників»*, яка вивчає ринкову ситуацію, ринок збуту продукції, технічні умови здійснення проекту, можливе забезпечення підприємства людськими ресурсами, розробляють організаційну схему приватного підприємства.

II. Аналітичний етап

Час проведення: 5 днів (позааудиторна діяльність учасників проекту).

У проведенні даного етапу проекту приймають участь учні групи № 2 *«фінансисти»* і групи № 4 *«менеджери»*.

«Менеджери» аналізують зібрану «дослідниками» інформацію, планують і організовують роботу по виготовленню реклами приватного підприємства, результати своєї роботи вони передають "фінансистам".

"Фінансисти" розробляють виробничий план підприємства, розраховують фінансовий план і завершують свою роботу, систематизуючи отримані дані.

III. Практичний етап

Час проведення: 8 днів (позааудиторна діяльність учасників проекту).

У проведенні даного етапу беруть участь група № 2 "фінансисти", група № 3 "модельєри", група ; №4 "менеджери".

Учні "фінансисти" працюють над складанням бізнес-плану приватного підприємства. "Менеджери" займаються оформленням рекламної вивіски підприємства. "Модельєри" працюють над створенням рекламного каталогу святкових суконь.

IV. Презентаційний етап

Час проведення: 1 год. (презентація в ході проведення тижня професії).

"Редактори" здійснюють комп'ютерний набір проекту, готують версію презентації. Презентація результатів проекту проводиться з демонстрацією слайдів, рекламної вивіски підприємства, розробки бізнес-плану.

Завдання для учнів

Група № 1 «Дослідники». Склад групи: учні, які навчаються за професією: «кравець» - 5 чол.

Завдання:

- вивчення ринкової ситуації
- розробка організаційної схеми приватного підприємства
- визначення ринку збуту продукції
- вивчення можливих технічних умов здійснення проекту
- забезпечення людськими ресурсами

Група № 2 «Фінансисти». Склад групи: учні, які навчаються за професією: «кравець» - 5 чол.

Завдання:

- розробка виробничого плану приватного підприємства
- розрахунки витрат
- розробка фінансового плану

Група № 3 «Модельєри». Склад групи: учні, які навчаються за професією: "кравець" - 5 чол.

Завдання:

- вивчення сучасних напрямків моди
- підбір моделей святкових суконь

Група № 4 «Менеджери». Склад групи: учні, які навчаються за професією: «кравець» - 5 чол.

Завдання:

- розробка змісту проекту
- реклама приватного підприємства

Група № 5 «Редактори». Склад групи: учні, які навчаються за професією: "кравець" - 5 чол.

Завдання:

- розробка презентації проекту
- комп'ютерна реалізація електронних матеріалів

Для забезпечення просування продукту на ринок потрібно наступне:

- постійно забезпечувати високу якість продукції та широкий комплекс послуг
- прагнення бути на ринку лідером, що характеризується наявністю ексклюзивних технологій виробництва
- збут виробів в комплексі с послугами які не надаються потенційними конкурентами
- підтримка іміджу товару, формування позитивної громадської думки відносно нього

Одним з основних способів просування товару на ринок буде реклама – стимулятор попиту.

ПП «Каприз» планує використати такі **канали поширення реклами:**

- ❖ Оголошення в газеті "Нове життя" (вартість – 70 грн);
- ❖ Оголошення по місцевому радіо (вартість – 70 грн);
- ❖ Рекламна вівіска підприємства (вартість – 50 грн);
- ❖ Каталог (вартість – 100 грн).

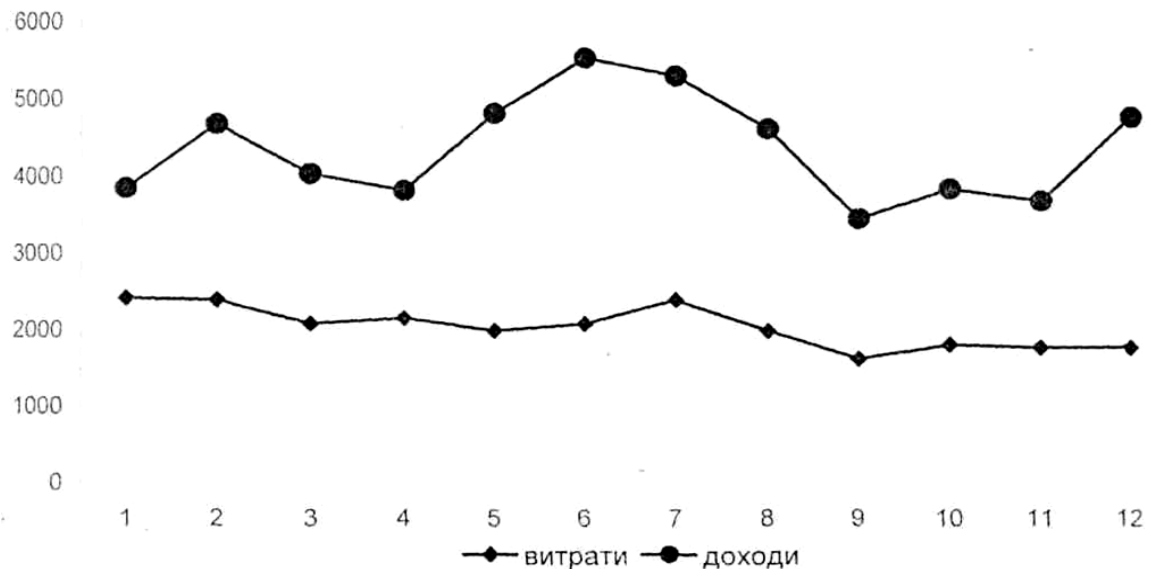
Плановий робочий розклад:

- Режим роботи – в одну зміну
- Тривалість робочого дня - 8 год.
- Тривалість робочого тижня - 5 днів.
- Пункт продажу - працює щодня.

Штатний розклад*

Посада, фах	Оклад (умовні одиниці)
Закрійник, приймальник	350
Кравець III розряду	265
Кравець IV розряду	285
Разом	900

Співвідношення витрат і доходів:

БІЗНЕС-ПЛАН

організації пошиття, прокату святкових суконь та ремонту одягу
приватне підприємство "Каприз"*

Зміст:

1. Мета бізнес-плану
2. Резюме
3. Опис підприємства
4. Опис продукту (послуги)
5. Аналіз ринку
6. Виробничий план і менеджмент
7. Фінансовий план
8. Висновок

* у наведеному матеріалі повністю збережено зміст і стилістики авторського викладу, бо це продукт, реально виконаний учнями

1. МЕТА БІЗНЕС-ПЛАНУ

Бізнес-план присвячено обґрунтуванню ефективності відкриття та функціонування приватного підприємства "Каприз" з пошиття святкових суконь, їх реалізації та падання послуг по прокату та ремонту одягу. Приватне підприємство створюється для задоволення потреб населення Іванівського району.

2. РЕЗЮМЕ

Цілі проєкту:

1. Пошив, реалізація та прокат святкових суконь, надання послуг з ремонту одягу.
2. Задоволення попиту населення Іванівського району, що відповідає пріоритетним напрямкам соціально-економічного розвитку району.
3. Одержання прибутку з метою розширення діяльності приватного підприємства "Каприз".
4. Виявлення умов ринку і прогноз продажу суконь, падання послуг з їх прокату та ремонту одягу.

Для участі в реалізації проєкту ПП «Каприз» залучено власні заощадження приватного підприємця Якуніної М.Я. та споживчий кредит банку «Аваль».

Кредити направлені на придбання тканини, фурнітури, необхідних інструментів, сплати оренди за приміщення та швейне обладнання.

ПП «Каприз» пропонує пошив та прокат святкових суконь за значно нижчим цінам ніж на «стихійних ринках», враховуючи рівень прибутковості населення, а саме:

- на відміну конкурентів ПП «Каприз» пропонує оплату послуг прокату суконь в розстрочку (2-3 міс);
- 10% знижка при реалізації двох і більше виробів;
- 10% знижка при замовленні ремонту одягу одним клієнтом на суму більше 100 грн.;
- пропонуються весняно-літні та осінньо-зимові акції ремонту одягу;
- виконання замовлень в присутності клієнта в екстрених випадках.

ПП «Каприз» має висококваліфікованих працівників, що здатні виконати замовлення швидко та якістю, враховуючи замовлення клієнта.

3. ОПИС ПІДПРИЄМСТВА

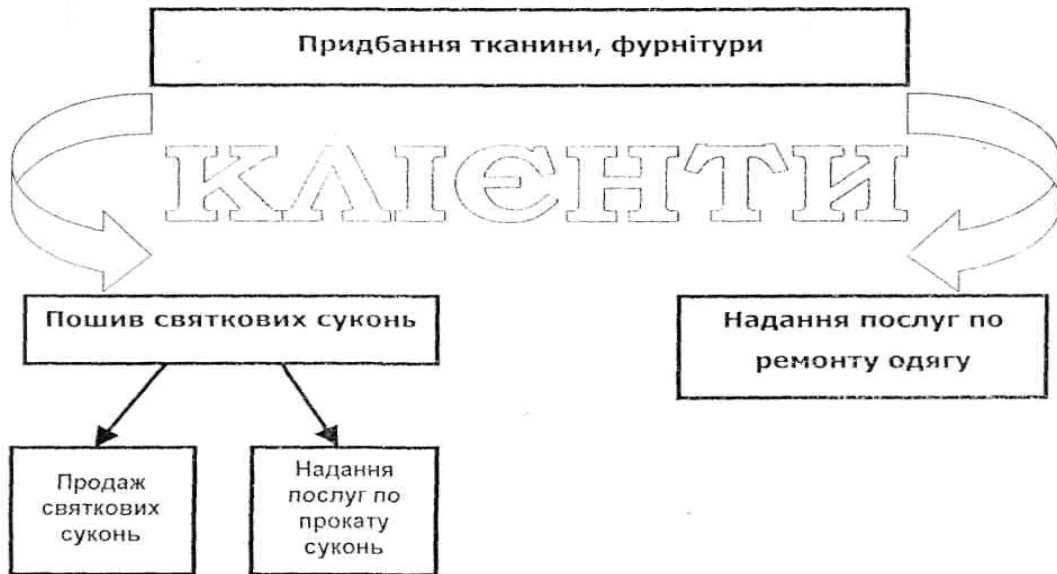
ПП "Каприз" з орендними відносинами утворене на основі особистих внесків фізичної особи Якуніної М.Я.

Місце розташування: Херсонська обл., смт. Іванівка, вул. Щорса, 4б, Іванівський ПАЛ

Основна діяльність:

- ✓ пошив святкових суконь;
- ✓ продаж суконь;
- ✓ надання послуг по прокату святкових суконь та ремонту одягу.

Схема обслуговування населення

4. ОПИС ПРОДУКТУ (ПОСЛУГИ)

Пошив суконь здійснюється з урахуванням сучасних напрямів моди.

Нові святкові моделі поєднують у собі все, що є втіленням розкоші та блиску: яскрава кольорова палітра, різноманітність оздоблень.

Для пошиття використовуються такі тканини:

- атлас	- стрейч-атлас
- шифон	- гіпюр
- креп-шифон	- стрейч-гіпюр
- креп-сатин	- тафта

Різноманітність оздоблення:

- вишивки	- волани
- аплікація	- драпіровки
- стрази	- оборки
- бейка	- штучні квітки і т.д.
- кант	

Розміри суконь: 44 - 50

Орієнтовна ціна виробу: 250 - 350 грн.

Планується ціна прокату: 50% вартості моделі

Святкові знижки: 30% вартості моделі

ПП «Каприз» надає послуги з ремонту та відновлення одягу:

- ремонт поношених місць по спиці і відльоту коміра, низу виробу, низу

- рукавів;
- ремонт випадково пошкоджених ділянок деталей одягу (порізи, розриви, спалені місця);
 - поновлення одягу різним оздобленням, штопка, штуківка;
 - переробка виробів із двобортного на однобортне, а також зміна ширини виробу за рахунок бічних швів;
 - перелицьовування виробів.

Планується використання такого швейного обладнання: швейні машини 1022 кл., 51 кл., 25 кл., «Чайка – III».

5. АНАЛІЗ РИНКУ

За статистичними даними на території Іванівського району населення жінок станом на 1.01.2018 р. складає:

Віком:

- від 15р- до 25 - 2890 чол.
- від 25 р - до 35 - 2475 чол.
- від 35 р - до 45 - 2736 чол.

Ці статистичні дані свідчать про доцільність створення даного підприємства «Каприз». Сьогодні більшість жінкам відомі сучасний дизайн та професійне обслуговування клієнтів приватних салонів, які пропонують різні послуги за високими цінами.

При маркетинговому опитуванні встановлено такі *категорії користувачів* послугами підприємства:

- *особи, які мають середній достаток і не звершають увагу на ціну*
- *не мають великого достатку, але заклопотані скороченням часу і зусиль, які витрачають на підготовку святкового одягу*
- *споживачі, що використовують святкові сукні епізодично через їх високу ціну. Розмір покупки цієї категорії прямо залежить від її вартості*

Проведений аналіз попиту дозволяє зробити висновок: потенціал ринку високий, але продукція буде користуватись попитом у випадку встановлення цін значно нижче ніж ті, що існують в даний час на ринку смт Іванівки. При розробці проекту ця умова була головною при прийнятті основних економічних та технологічних рішень.

В даний час на території Іванівського району жодне підприємство (крім стихійних) не займається аналогічними видами діяльності.

Недоліки інших підприємств, які займаються торгівлею готових суконь:

- ✓ *достатньо висока ціна;*
- ✓ *однотипність виробів, відсутність індивідуальності;*
- ✓ *низька якість.*

6. ВИРОБНИЧИЙ ПЛАН І МЕНЕДЖМЕНТ

Підготовчий період включає виконання наступних видів діяльності:

- розробити бізнес-план проекту;
- зареєструвати підприємство і організувати юридичний супровід проекту;
- залучити фінансові ресурси;
- укласти договори на оренду приміщення та обладнання;
- провести додаткові роботи з вивчення ринку збуту;
- укомплектувати штат підприємства необхідними фахівцями;

Попит на святкові сукні носить яскраво-виражений сезонний характер, тому і планування виробництва треба проводити враховуючи даний фактор.

Планується наступний асортимент суконь (асортимент обрано відповідно попиту замовників):

1. Елегантні вечірні сукні: для другого дня весілля, для подруг нареченої, для торжеств, презентацій, для випускного балу.
2. Авангардні моделі.
3. Корсетні моделі.
4. Класичні моделі.

На підставі даних, викладених у розділі «Опис продукту», вироби мають високі характеристичні якості, а відносно низька собівартість дозволить встановити ціни на прокат нижчими на 15-20% середньо-ринкових.

Таке сполучення якісних і вартісних характеристик продукту дозволить забезпечити гарантований збут.

Таким чином, маркетинговою стратегією ПП «Каприз» є цінова конкуренція при забезпеченні ексклюзивної якості виробів. Крім того планується **звучка політика цін**:

- ❖ на відміну конкурентів ПП «Каприз» пропонує оплату послуг прокату суконь в розстрочку (2-3 міс);
- ❖ 10% знижка при реалізації двох і більше виробів;
- ❖ 10% знижка при замовленні ремонту одягу одним клієнтом па суму більше 100 грн.;
- ❖ пропонуються весняно-літні та осінньо-зимові акції ремонту одягу;
- ❖ виконання замовлень в присутності клієнта в екстрених випадках.

7. ФІНАНСОВИЙ ПЛАН

Розрахунок прибутковості підприємства

Виручка від пошиття та падання послуг	27870
Виграти	24450
Фінансовий результат	3420
Податок на прибуток	726
Чистий дохід	2694
Рентабельність	9,7%
Сплачено кредит за перший рік діяльності	1000
Прибуток що залишається в розпорядженні ПП «Каприз»	1694

8. ВИСНОВОК

Проведений фінансово-економічний аналіз проекту дозволяє зробити висновок, що представлений проект може бути реалізованим. Аналіз показує, що проект є достатньо стійким до можливих змін як економічної ситуації в цілому, так і внутрішніх показників проекту.

Перелік послуг діяльності ПП «Каприз» буде користуватись попитом.

Чистий дохід одержаний за I рік діяльності говорить про те, що в наступні роки можна набрати більш високі темпи розвитку підприємства.

8.1.2. Практично-орієнтований навчальний проєкт «Історія та сучасність Поліської кухні»

Галузь застосування: професійна підготовка за професіями напряму «Громадське харчування».

Навчальні заклади: професійні (професійно-технічні) навчальні заклади Рівненської області, які здійснюють професійну підготовку за професіями напряму «Громадське харчування».

Автори проєкту: О.Є.Рожкова, методист НМЦ ПТО у Рівненській області, педагогічні працівники професійних (професійно-технічних) навчальних закладів Рівненської області.

Суб'єкти інноваційної діяльності: педагоги (викладачі і майстри виробничого навчання), та учні закладів професійної (професійно-технічної) освіти Рівненської області.

Мета проєкту: Підтримка творчої педагогічної діяльності педагогів та поширення проєктної технології, педагогічних здобутків у створенні спільного навчального посібника з проблеми впровадження регіонального компоненту у професійну підготовку за напрямом «Громадське харчування» та системи патріотичного виховання учнів через професійну спрямованість.

Тип проєкту:

- за кінцевим результатом – *практико-орієнтований*;
- за методом діяльності учасників – *дослідний* ;
- за комплексністю і характером контактів – *регіональний*;
- за кількістю учасників – *диференційований (робота у малих групах)*;
- за тривалістю – *середньостроковий*.

Характеристика проєкту:

- ❖ **Педагогічна значущість.** Комплексний підхід до вивчення явища «Поліська кухня», піднесення на новий рівень міжпредметних зв'язків у професійній підготовці учнів за професіями «Кухар» та «Кондитер». Визначення страв та виробів регіонального компоненту, їх всебічна характеристика та значення, відпрацювання практичних прийомів приготування (виготовлення), оформлення відомостей (історичних, традиційних та сучасних) про сировину (продукти), технологію, посуд, інструменти та пристосування, способи оформлення та подачі, регіональні обряди та традиції.
- ❖ **Суспільно-значуща спрямованість.** З метою виконання головних завдань «Концепції національно-патріотичного виховання учнів» проєкт

спрямовано на формування соціально ціннісної поведінки учнів, формування їх активності та самостійності.

Дидактичні цілі проекту:

- формування в учнів професійних знань та умінь з урахуванням сучасних технологій у поєднанні та порівнянні з історичними відомостями;
- формування в учнів навичок роботи з інформацією (відбирати потрібну інформацією, аналізувати її та систематизувати), створювати звіти, описи, презентації, фото, тощо;
- формування в учнів умінь і навичок вирішувати пізнавальні, творчі завдання у співробітництві з іншими (викладачем, майстром виробничого навчання, учнями, старшим поколінням своєї родини, знайомих), розвивати критичне мислення, творчість;
- розвивати комунікабельність, повагу до людини праці, любов до рідного краю та українських традицій і звичаїв.

Результативність проекту: проведення інтерв'ювання (анкетування) учнів, педагогів, роботодавців, членів родин учнів. Опрацювання методу проектів на рівні окремої навчальної групи, курсу, закладу професійної освіти та області. Вивчити та визначити рівень впровадження страв Поліської кухні в меню підприємств ресторанного господарства регіону; відновити та закріпити зв'язок між поколіннями.

Кінцевий продукт – створення збірника «Історія та сучасність Поліської кухні. Спільний проект педагогів професійно-технічних навчальних закладів Рівненської області», презентація 1-го етапу «Історія Поліської кухні» – січень 2018 року; презентація 2-го етапу «Історія Поліської кухні» – червень 2018 року; презентація 3-го етапу «Сучасність Поліської кухні» – вересень 2018 року.

Збірник за результатами проекту буде вміщувати: методичні рекомендації щодо впровадження проектної технології та окремих її елементів; завдання для учнів за визначеними проблемами та зразки їх виконання; критерії оцінювання результатів проектної діяльності учнів (рефератів, презентацій, публікацій тощо); роздатковий матеріал для використання у повсякденній навчально-виробничій діяльності викладача та майстра виробничого навчання; приклади методичних розробок уроків та позаурочних навчальних і виховних заходів з використанням методів проектної технології.

Проект складається з теоретичної та практичної частини.

ЗМІСТ ТЕОРЕТИЧНОЇ ЧАСТИНИ ПРОЄКТУ.

1. *Історично-природні фактори та їх вплив на становлення кухні Полісся:*

- (етнографічний регіон Полісся: перші відомості у виданнях про певний регіон (місто Рівне, Корець, Остріг, інші селища Рівненської області);
- побут мешканців (посуд та інструменти, традиції та свята, технологічні прийоми приготування їжі, особливості сервірування столу, традиційні страви та вироби, характеристика сировини та продуктів, що використовувалися в їжу);
- вплив та розвиток культур, фольклор (вірші або пісні, уривки художніх творів, в яких згадується про страви та вироби);
- історичний розвиток сільського господарства, харчової промисловості та торгівлі (головні продукти землеробства, розвиток скотарства, таке інше).

2. *Порівняльні характеристики фауни* – що було, що залишилося (наприклад, у 1860-і роки зустрічалися по всій губернії, відносилися дикі кози, дикі свині, зайці та деякі інші. водилися олені, ведмеді, лосі – зараз відсутні. Серед їстівних птахів повсюдно зустрічалися тетеруки, пугачі, орябки, куріпки, перепілки, голуби, чайки, коростелі, дупелі, бекаси, кулики, журавлі, чаплі, дикі качки, шуліки).

3. *Старовинні рецепти Полісся на Рівненщині за класифікацією:* буденна їжа (страви з круп, овочів, м'яса і яєць, грибів, ягід, риби, молочна їжа, з борошна) та напої; традиційна святкова й обрядова їжа; виготовлення обрядових виробів з тіста (випікання весільного короваю, шишок, пасок та таке інше).

4. *Особливості харчування на Рівненському Поліссі у звичаях та обрядах,* серед яких відомості про повсякденну їжу поліщуків, організацію та проведення народних свят календарного циклу (збирання врожаю; Андрія; Різдво; Масляної; Великодня та інших) або обрядів (заручин, весіль, хрестин, поховань чи інших); про особливості сервірування столу, асортимент страв, особливості їх приготування, оформлення страв та їх подачі, порядок святкування.

Практична частина проекту:

1. Відпрацювання технології приготування страв Поліської кухні під час проведення лабораторно-практичних робіт та на виробничому навчанні за темами робочих навчальних програм.
2. Оформлення поопераційної роботи з приготування страв та виробів: фіксування на фото або відео.

3. Оформлення звіту у паперовому та електронному варіантах (електронний варіант обирається із запропонованих варіантів):
- а) у вигляді електронної презентації (PowerPoint, Prezi,);
 - б) у вигляді відеоролика (avi, MP3, MP4);
 - в) у вигляді електронного підручника (формати: pdf, fb2, epub).

Зразки проєктних завдань для учнів:

- ❖ проаналізувати літературу за темою роботи, підібрати вихідні дані до розробки власного проєкту;
- ❖ проаналізувати та визначити необхідні теоретичні матеріали, Інтернет-джерела, людей із свого оточення, які володіють корисною історичною інформацією, певні історичні факти, історичні пам'ятники (палаці, інші будови), чим пишається ваш край (наприклад: найстаріший в Європі Юзефінський дуб в Глиннівському лісництві на Рокитнівщині) та таке інше;
- ❖ знайти найдавніші відомості про свій край: область, місто, селище; дізнатися яка певна культура існувала, які регіональні обряди та традиції були притаманні;
- ❖ записати старовинні рецепти від бабусі, матері, тітки чи іншої майстрині; зробити фото окремо майстрині (бажано під час виготовлення певних страв), сфотографуватися разом чи попросити світлини (відсканувати та повернути власниці);
- ❖ зробити фото та опис старовинного устаткування (піч, млин) посуду, інструментів, розпитати майстриню про правила їх застосування або цю інформацію знайти у мережі Інтернет;
- ❖ знайти зразки орнаментів, характерних для Рівненської області; розробити ескізи оформлення кондитерського виробу з використанням елементів знайденого орнаменту та виготовити коровай із нанесенням на його поверхню елементів оздоблення у вигляді рівненського орнаменту; сфотографувати всі етапи приготування короваю та його готовий вигляд; занотувати способи та елементи розмальовування пічки, характерні візерунки на рушниках;
- ❖ обґрунтувати доцільність використання конкретного посуду, інструментів, продуктів та сировини: наприклад: надати фото посуду, описати його зовнішній вигляд, матеріал, з якого він зроблений, приблизний період його виготовлення, написати перелік продуктів для зберігання яких він призначений чи певних страв та таке інше;

- ❖ описати особливості виготовлення весільного короваю (весільних шишок або пасок), зробити фото чи малюнок, зробити технологічну картку, описати особливості сервірування столу на весілля.

Оцінка діяльності учнів.

Діяльність з реалізації проекту висвітлює: самостійність, ініціативність; творчість, обговорення альтернативних рішень, вміння здійснити ситуативну корекцію; дотримання плану чи програми діяльності; розподіл обов'язків та їх виконання; згуртованість, взаємостосунки в групі, взаємодопомогу та підтримку (як важливий аспект розвитку емоційно-вольової сфери, набуття різноманітних соціальних компетенцій).

Під час захисту проекту враховується якість доповіді (композиція, логіка, послідовність, аргументованість, чіткість, оригінальність (за ситуацією — імпровізованість); педагогічна техніка та комунікативна культура (культура мовлення, почуття часу, утримання уваги аудиторії, артистизм тощо); ерудованість (обсяг та глибина знань з теми, відповіді на питання, загальна культура захисту); методика використання наочних та технічних засобів; вміння об'єктивно оцінити власну діяльність та її результати тощо. Останнє виявляється в наявності засобів оцінювання проекту, здійсненого учасниками в ході реалізації проекту (спостереження, опитування, перевірка правильності дій, запиту на продукт та інше).

Оцінка результатів проекту здійснюється з позицій реальності та можливості застосування (витратності, прибутковості за вимогами сучасного менеджменту); універсальності (придатності до реалізації в різних умовах, за різними категоріями); завершеності, готовності для подальшого застосування; обсягу, повноти розробки; якості оформлення результатів.

8.2. ЗАСТОСУВАННІ МЕТОДІВ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

8.2.1. Приклад проведення тренінгу за темою «Захист прав споживачів»

Навчальний предмет: «Основи ринкової економіки»,

Професія: продавець непродовольчих товарів.

Дидактична мета тренінгу:

- формування та закріплення в учнів знань основних статей «Закону про захист прав споживача»;
- закріплення знань та умінь з дотримання основних правил оформлення угоди між покупцем та торговельним закладом;
- розвиток умінь і навичок в грамотному обслуговуванні покупців;
- розвиток критичного мислення в процесі вирішення проблемних ситуацій;
- розвиток навичок етичного та естетичного поведіння з покупцями.

Форма організації навчальної діяльності: робота в малих групах, індивідуальна.

Етапи проведення тренінгу «Сім разів відміряй»

Перший етап – семінар.

Педагог звертається до учнів з промовою про те, що дуже часто виникає ситуація, коли покупець, придбавши у магазині недорогий товар, не завжди спроможний витратити моральні сили або час на повернення цього товару, якщо якість цього товару (або якість наданої послуги) його не задовольняє. А коли мова йде про дороговартісні будматеріали, техніку або недешеві послуги, про обман з боку виробника або рекламодавця? У таких випадках як покупцям, так фізичним та юридичним особам, які продають товари або надають послуги, слід досконало знати основні правила оформлення угод та головні статті «Закону про захист прав споживачів».

Декілька «сильних» учнів (на наступних етапах вони можуть бути обраними лідерами малих груп) *виступають з доповідями з таких питань:*

- ✓ Основні зміни до статей «Закону про захист прав споживачів»
- ✓ Про що повинен знати споживач при відвідуванні торговельного закладу та при здійсненні покупки або укладанні угоди із торговельним закладом?
- ✓ Яких типових помилок припускається покупець?
- ✓ У яких випадках товар може бути повернений покупцем, а у яких його можливо замінити?

Всі інші учні уважно слухають, конспектують головне, приймають участь у невеликій бесіді після кожної доповіді (або після завершення всіх доповідей).

Підведенням підсумків даного етапу є стисле повторення педагогом ключових моментів прослуханих доповідей.

Другий етап – «мозкова атака».

Педагог повідомляє учням опубліковану в газеті інформацію, що конкурентна спроможність супермаркету «Будмайстер» поступається конкурентної спроможності торгівельної мережі «Олді» незважаючи на майже рівні ціни та асортимент товарів і формулює перед учнями проблему про *причини цього факту та шляхи покращення перспектив* для «Будмайстра».

Виконання завдання на даному етапі полягає у генерації ідей учнів щодо аналізу даної проблеми (які фіксуються педагогом на дошці) та виборі найбільш оптимальних гіпотез і рішень. *При виконанні завдання акцентується увага на грамотному обслуговуванні покупців.*

Третій етап – рішення проблемних ситуацій.

На цьому етапі можливе використання прийому «розігрування ролей» або перегляд відео- (мультимедійних) фрагментів реальних або змодельованих ситуацій, які можуть виникнути в магазині.

Учні поділяються на команди, кожна з яких працює над вирішенням наступних *проблемних ситуацій*:

- Покупець потребує замінити неякісний товар, придбаний ним у магазині, на аналогічний. Що робити, якщо у даному магазині аналогічного товару, на який можна було б обміняти неякісний, немає?
- Чи може продавець відмовити покупцю замінити куплений товар, якщо цей товар має ідеальний стан, не був в експлуатації і має всі документи на його придбання?
- Що робити покупцю, якщо після доставки купленого ним товару на дім він не відразу виявив дефекти доставки (наприклад, неповну комплектацію дрібних деталей, зколи, тріщини, подряпини тощо)?
- Що робити, якщо споживач незадоволений послугами, наданими йому торгівельною мережею (замовлення кольору товару, доставка та встановлення, гарантія тощо)?

Четвертий етап – дискусія.

Команди презентують свої варіанти рішень проблемних ситуацій, які обговорюються всіма учасниками тренінгу. Підведенням підсумку цього етапу може бути використання педагогом наступного **прийому**: формулювання для учнів ключового *речення – проблеми* як перспективи їх подальшої діяльності за обраною професією. Ця проблема може бути така: *«Робота продавця – це професія чи мистецтво?»*. Рішення цього ключового професійного питання

може бути видом творчого домашнього завдання у вигляді твору на задану тему.

8.2.2. Методична розробка інтерактивного уроку виробничого навчання за темою «Спіральний букет»

Автор розробки: *І.С.Білик*, майстер виробничого навчання

Навчальний заклад: ДПТНЗ «Рівненський центр професійно-технічної освіти сервісу та дизайну»

Професія: «флорист»

Навчальний предмет: виробниче навчання

Тема програми: «Складання букетів»

Тема уроку: «Оволодіння навичками складання букетів. Виконання букета по спіралі»

Тип уроку: урок формування первинних умінь

Вид уроку: майстер-клас, робота в малих групах, практичні вправи, рефлексія.

Методичний коментар до проведення уроку.

Сьогодні техніка виконання *букетів «по спіралі»* у флористиці є надзвичайно цікавою і вишуканою, тому потребує від учнів справжньої майстерності, художнього смаку і творчості, що дозволить майбутнім майстрам-флористам успішно її використовувати у професійній діяльності на робочих місцях квіткових магазинів, салонів, бутиків, у створенні дизайнерських проєктів.

Для досягнення мети урок побудовано на принципах інтерактивних технологій навчання, технології особистісно-орієнтованого навчання із застосуванням технології колективного та групового способів навчання. На різних етапах уроку використані такі **прийоми**:

Перший етап – мотивація. В структуру уроку включена *мотиваційна хвилинка* – цитата Р. Темплара, метою якої є створити позитивне налаштування учнів на подальшу діяльність.

Другий етап – представлення теми та цілей уроку відбувається шляхом комунікації безпосередньо з учнями. Учні самі висловлюють свої очікування від даного уроку, що дозволяє краще учням зрозуміти те, чого вони повинні досягти в результаті вивчення теми заняття.

Третій етап – надання необхідної інформації.

Перед подачею нового матеріалу важливим етапом є зв'язати нову інформацію з тією, яка уже засвоєна. Для цього на уроці відбувається повторення пройденого матеріалу як у формі запитань-відповідей, так і з використанням *вправи «Правда/брехня»*. Вправа дозволяє розвинути уважність, перевірити рівень засвоєння попередньо набутих знань, а використання *методики взаємного обміну завданнями* дозволяє закріпити знання шляхом спілкування в парі, коли учасники вчать один одного.

У ході уроку використовується ще одна *інтерактивна вправа – робота в «трійках»*. Кожна міні-група отримує своє завдання, обговорює варіанти відповіді та ділиться результатами роботи з іншими учнями. Цей метод роботи забезпечує зацікавленість учнів у предметі, що вивчається, можливість природного та активного обміну інформацією, виявленню нових ідей у ході спілкування, розвитком комунікативних навичок.

Використання комплекту фотоілюстрацій з послідовністю виконання букета по спіралі робить урок динамічним, сприяє розвитку логічного мислення, уваги, цілісності сприйняття та розумінню технологічного процесу.

Після групової активності спостерігається підвищений рівень засвоєння почутої інформації учнями.

Четвертий етап – майстер-клас. Показ нових прийомів та операцій; показ трудових прийомів та методів обробки. На цьому етапі активно

застосовується мультимедійна презентація, що дозволяє максимально візуалізувати почутий матеріал. Насиченість презентації зображеннями букетів у спіральній техніці дозволяє у процесі виконання роботи порівнювати свій отриманий результат із критеріями мети. Відео з поетапним майстер-класом сприяє повному розкриттю теми та незвичайному показу трудових прийомів., для привернення уваги учнів

Роздатковий матеріал у вигляді таблиці та інструкційної картки побудовані таким чином, щоб учень міг сам аналізувати та запам'ятовувати матеріал, чітко слідкувати за послідовністю показу трудових прийомів, а в ході уроку контролювати правильність виконання своєї роботи.

У процесі **практичних вправ** із створення букету відпрацьовуються технічні прийоми, формуються а закріплюються первинні професійні вміння. Різноманітність рослинного матеріалу, його форма, особливості будови, розвивають творче мислення, любов до природи.

Учні самостійно підбирають рослинний матеріал для створення букета, а це, в свою чергу, відіграє важливу роль у розвитку креативної особистості, дозволяє краще проявити свою фантазію, знайти нестандартне рішення. Такий підхід робить учня більш конкурентоспроможним на ринку праці, вчить максимально використовувати наявні ресурси для досягнення максимального ефекту при аранжуванні квітів.

П'ятий етап – Підбиття підсумків. Рефлексія.

На цьому етапі передбачається *рефлексія*, усвідомлення того, що було зроблено на занятті, чи досягнуто поставлених цілей, як можна застосувати ці знання в майбутньому. Тому ефективною є проведення з учнями вправи «Локомотив», яка в *ігровій формі* дозволяє легко провести самоаналіз творчої діяльності, оцінити отримані результати. Використання плакату «Локомотив» формує в учнів механізм «цінування» та «оцінювання» не лише кінцевого результату, а й процесу навчання.

План уроку виробничого навчання

Рік навчання: перший

Професія: «флорист»

Тема програми: «Виготовлення бутоньерок, букетів, вінків, гірлянд із рослинного матеріалу»

Тема уроку: Оволодіння навичками складання букетів. Виконання букета «по спіралі»

Цілі уроку:

Навчальна: Сформувані в учнів первинні вміння з:

- виконання букету у спіральній техніці з використанням необхідних для цього інструментів та обладнання і дотриманням правилами безпеки праці;
- організації робочого місця;
- послідовністю і особливостями виконання букету.

Розвиваюча: розвивати увагу, спостережливість, пізнавальний інтересу учнів при виготовленні букета, абстрактне мислення.

Виховна: розвивати в учнів естетичний смак, охайність, працьовитість.

Тип уроку: урок формування первинних умінь

Вид уроку: майстер-клас, робота в малих групах, практичні вправи, рефлексія.

Дидактичне забезпечення: Зразки букетів з різноманітного штучного квіткового та рослинного матеріалу; роздатковий матеріал: інструкційна картка «Техніка виконання букета по спіралі», таблиця 1 (Рослинний матеріал для спірального букета); комплект фотоілюстрацій «Послідовність виконання букета у спіральній техніці»; плакат «Паротяг»; журнали «Квіти», книги; мультимедійна презентація «Виконання букета по спіралі», відео майстер-клас «Виконання спірального букету», ноутбук, мультимедійний проектор, мультимедійна дошка.

Матеріально-технічне забезпечення: квітковий та рослинний матеріал, декоруючий матеріал, ножиці, секатор, флористичний пістолет.

Форми організації діяльності учнів: фронтальна, робота у малих групах.

Хід уроку

I. Організаційний момент (~5 хв.)

- До дзвінка учні заходять в майстерню. Привітання.
- Майстер за журналом перевіряє присутність учнівської підгрупи (15 чол.)
- Перевірка підготовленості учнів до уроку: учні готові до уроку.
- Допуск з техніки безпеки: допущено учнів у кількості 15 чол.
- Організація робочих місць.
- Ознайомлення учнів з планом заняття
- Мотиваційна хвилинка.
- Мультимедійна презентація. Слайд 1. *«Шукайте будь-яку можливість зробити свою роботу кращою, цікавішою і продуктивнішою. Пам'ятайте, що така можливість – це шанс проявити себе» Річард Темплар*

II. Вступний інструктаж (~ 40 хв.)

2.1. Повідомлення теми та цілей уроку за темою «Оволодіння навичками складання букетів. Виконання букета по спіралі»

Запитання до учнів: Як ви вважаєте, що ми повинні досягти в результаті сьогоденішнього уроку? (учні озвучують свої очікування: оволодіти технікою складання букетів у спіральній техніці. Розвинути знання про організацію робочого місця, санітарно гігієнічні вимоги та правила безпечної праці під час виконання букета, навчитися виготовляти спіральний букет з різних видів рослинного матеріалу).

2.2. Повторення пройденого матеріалу шляхом відповідей на запитання:

- ✓ Які види рослинного матеріалу ви знаєте? (контурний, фокусний, маскуючий, наповнювач)?
- ✓ Яку роль при створенні квіткових форм відіграє кожен з перерахованих матеріалів?
- ✓ Що необхідно зробити з рослинним матеріалом, щоб з ним було зручно працювати? (виконати первинну обробку рослинного матеріалу)

У своїй роботі флорист часто може зустрітися з неправдивими фактами про те, як правильно виконувати первинну обробку рослинного матеріалу.

Вправа 1. «Правда/брехня»

На слайді представлено 5 тверджень. Будьте уважні і перевірте правдивість фактів, наведених у цій таблиці. У зошит запишіть відповідь «так» або «ні» до кожного з наведених тверджень. Обміняйтесь результатами з сусідом по парті та взаємно перевірте результати. Які виправлення в інформацію, наведену у таблиці, ви б внесли?

1.	Після обробки стебел зменшується термін життя зрізаних квітів	Ні
2.	Перед постановкою у воду стебла квітів слід підрізати під кутом 45 градусів	Так
3.	Рослини, які виділяють молочний сік можна ставити у воду без первинної обробки	Ні
4.	Здерев'янілі стебла рослин обробляють гліцерином перед постановкою їх у воду	Ні
5.	Зрізані квіти краще зберігатимуться, якщо нижнє листя на стеблі буде занурене у воду	Ні

2.3. Мотивація навчально-трудової діяльності учнів на уроці.

Набуті знання і вміння за темою «Виконання букета у спіральній техніці» є базовими у роботі флориста. Володіючи спіральною технікою

можна виконувати круглі букети на різну тематику та складні букети на каркасах, які користуються великим попитом у клієнтів квіткових магазинів.

2.4. Актуалізація опорних З.У.Н. необхідних для подальшої роботи на уроці.

Вправа 2. Послідовність виконання букета

(робота в малих групах («трійки»))

Учні першої «трійки» (група1) біля дошки відтворюють послідовність виконання букета у спіральній техніці за допомогою набору фотоілюстрацій. Інші малі групи в цей час шукають відповіді на запитання

Група 2.	Група 4.
За яким принципом підбирати рослинний матеріал для букета	Кольорові гами, які найчастіше використовуються при створенні букетів
Група 3.	Група 5.
Які матеріали ми можемо використовувати для декорування ручки букета	Для яких подій можна запропонувати покупцю придбати спіральний букет

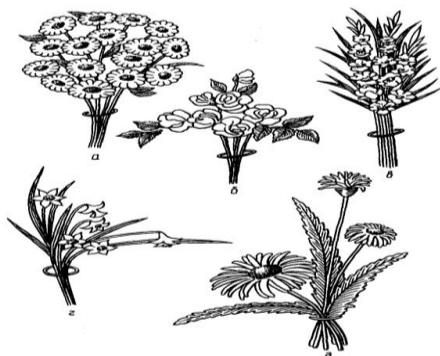
Після закінчення обговорення у групах, озвучуються результати напрацювань учнів, групою перевіряється робота першої трійки – правильна викладка послідовності роботи.

2.5. Аналіз і доповнення відповідей учнів, підведення підсумків.

2.6. Повідомлення нової навчальної інформації.

Тема «Виготовлення букета у спіральній техніці» має зв'язок з такими навчальними предметами, як технологія, етика, геометрія, хімія, історія.

Слово «букет» вперше з'явилося у Франції. Воно означає зібрану разом зв'язку квітів, аромат і запах. Зараз визначення букета - це композиція з квітів, зібрана в руці і зв'язана разом. Винятки з цього правила - букет на портбукетниці та букет, виконаний у клеєвій техніці.

Букети можуть бути складені в одному з відомих стилів. Букети різних стилів відрізняються технікою роботи.

Сучасним флористам відома велика кількість різноманітних технік та форм складання букетів.

Одним із способів є створення букета у спіральній техніці. Такий букет не втрачає своєї актуальності уже упродовж тривалого часу, а з розвитком світової флористики легко набуває новизни та відкриває простір для безмежної фантазії флориста.

Перед створенням букета важливо перевірити наявність робочих матеріалів та інструментів, а це: квітковий та рослинний матеріал, декоруючий матеріал, ножиці, ніж флористичний, секатор, флористичний пістолет.

Щоб створити красивий букет, можна використати таку схему:

Крок 1 - Визначити стиль, форму, пропорції та техніку створення букета

Крок 2 - Підібрати та підготувати рослинний матеріал, декор.

Крок 3 - Скласти букет, дотримуючись вибраної технології. Додати рослинний матеріал у такій послідовності: контурний - фокусний – наповнювач.

Крок 4 - Декорувати місце зв'язки букета або виконати декоративну упаковку букета.

2.7. Показ нових прийомів та операцій; показ трудових прийомів та методів обробки (Демонстрація відео майстер-класу).

Користуючись інструкційними картками №1,2,3, учні відтворюють такі прийоми і операції:

- первинна обробка рослинного матеріалу;
- створення букета у спіральній техніці;
- зв'язка букета;
- декорування готового виробу.

2.8. Пояснення характеру і послідовності самостійної роботи учнів на уроці.

2.9. Обговорення типових помилок за темою уроку:

- ✓ неправильно підібраний рослинний матеріал;
- ✓ негармонійне поєднання кольорів;
- ✓ неправильна пропорція підбору рослинного та квіткового матеріалу;
- ✓ неохайність виконання роботи
- ✓ неправильна зв'язка

2.10. Відповіді майстра на запитання учнів

2.11. Оголошення критеріїв оцінювання

2.12. Підведення підсумків вступного інструктажу – відповіді на запитання:

- Як і чому обробляють стебла рослин перед постановкою в букет?
- Яка послідовність створення спірального букету?

- Що необхідно врахувати для успішного створення букета у спіральній техніці?

III. Поточний інструктаж (~270 хв.)

- розподіл учнів за робочими місцями;
- видача завдань для практичної роботи учнів;
- цільові обходи майстра робочих місць учнів.

1-й обхід: перевірка правильності організації робочого місця і початку роботи;

2-й обхід: перевірка правильності виконання трудових прийомів, дій, рухів і якості виробів; інструктування учнів з використання окремих операцій і завдання в цілому;

3-й обхід: перевірка правильності проведення самоконтролю; концентрація уваги учнів на найефективніших прийомах виконання операцій; надання допомоги слабо підготовленим до виконання завдання учням;

4-й обхід: перевірка правильності дотримання технічних умов; контроль за бережливим ставленням учнів до засобів праці і навчання; перевірка раціонального використання навчального часу учнями перевірка виконання правил техніки безпеки та виробничої санітарії. Додаткове інструктування невстигаючих учнів. Прийом майстром виконаних робіт.

IV. Заключний інструктаж (~20 хв.)

4.1. Аналіз діяльності учнів у процесі всього уроку.

Вправа 3. «Локомотив»

На дошці з'явився локомотив. Саме він допоможе підвести підсумки сьогоднішнього заняття. Кожна частина локомотиву символічна. Власне, ЛОКОМОТИВ це те, з чим кожен з вас почав наше виробниче навчання: досвід, навички. (Учні коментують та записують результати на дошці)

ПЕРШИЙ ВАГОН – те, чого я сьогодні навчився, який досвід тепер у мене є?

ДРУГИЙ ВАГОН – які складнощі та помилки виникали у процесі роботи?

КОЛЕСА ВАГОНІВ – власні ідеї, де і як можна по-новому використати набуті сьогодні знання?

4.2. Оцінка роботи учнів, її об'єктивне обґрунтування

4.3. Видача домашнього завдання. Повторити за програмою «Аранжування квітів», тему «Букети. Букет у паралельній техніці». Провести аналіз підбору рослинного матеріалу на букет у паралельній техніці

8.3. ПРИКЛАД ЗАСТОСУВАННЯ ВЕБ-ТЕХНОЛОГІЇ

Приклад Веб-квесту з англійської мови на тему «Здоровий спосіб життя – Healthy Lifestyle»

Знання іноземної мови для фахівців сфери обслуговування сьогодні є важливим критерієм для роботодавця, особливо у сфері готельного і ресторанного обслуговування, туризму, стилістики, дизайну та інших. Тому представлений квест з англійської мови може бути прикладом для створення веб-квестів з інших навчальних дисциплін та інших тем з використанням іноземної мови.

Автор розробки: Ю.А.Григоренко, викладач Вищого Регіонального ЦПТО №1, м. Кременчук, Полтавська область.

Тип Веб-квесту: середньостроковий монопроект

Вид Веб-квесту: пошукове змагання.

Цілі Веб-квесту:

- розвивати вміння працювати самостійно;
- розвивати мовленнєві вміння використання іноземної мови у професійній діяльності;
- розвивати розумові здібності, творчість, увагу та здогадку через пошукові завдання;
- познайомити із корисними для здоров'я властивостями такі як сміх;
- сприяти розвитку пізнавальної активності, творчих здібностей;
- заохочувати піклуватися про своє здоров'я;
- виховувати бажання дотримуватися здорового способу життя.

Предмет: англійська мова.

Етап проведення: в рамках вивчення теми

Термін проведення квесту: 1,5 тижні

Організація квесту:

- У змаганні приймають учні, які освоюють професію «секретар-референт».
- При вирішенні завдань необхідно використовувати мережу Інтернет, творче натхнення та хороший настрій.
- На вирішення кожного завдання дається 2 доби.
- Відповіді відправляйте на мою електронну адресу uliaogareva@gmail.com
- не пізніше 18.00 останнього дня виконання кожного завдання.
- Проілюструй результати свого пошуку стінгазетою з фотографіями.

Вид даного Веб-квесту - "**змагання**", тож бажано виконувати завдання, як тільки вони з'являтимуться на сторінці, адже відповіді Ви надсилатимете поштою, де зазначатиметься час і дата отримання листа.

Будьте уважними, зараховується не тільки швидкість, а і правильність виконання завдання! Кожне питання має певний бал. Переможців чекають призи, а учасників - грамоти.

Перед початком роботи перегляньте презентацію "Квест. Що це?" в мережі Інтернет: <http://www.myshared.ru/slide/330419/>

Для пошуку відповідей на запитання Ви будете користуватися Інтернетом. Але щоб не потрапити в пастку, повторіть основні правила поведінки в мережі Інтернет: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/bezpechnii-internet-3.html>

Перед початком виконання завдань перегляньте **інструкцію до квесту**:

- 1.Прочитай тему і термін проведення квесту.
- 2.Ознайомся з організаційними моментами квесту.
- 3.Уважно прочитай сюжет квесту.
- 4.Знайомся із завданнями квесту і лише потім починай їх виконувати (можливо склади план дій виконання квесту).
- 5.Виникають будь-які запитання – пиши на електронну адресу uliaogareva@gmail.com
- 6.Створи власний проект-захист, презентацію або стінгазету і представ перед однокласниками у класі на уроці. Для захисту свого проекту тобі допоможуть такі фрази, скористайся!!!

https://docs.google.com/document/d/14Da3IuGG4KzomXXI8DghZUh_YsUGT_OlXGuO9bhV1tew

7.Отримай оцінку за свою роботу.

8.Поділися враженнями у розділі «Мої враження від квесту» на сторінці квесту.

Всім учасникам квесту бажаю сил, натхнення і успіхів!!!

Отже, займай своє місце біля комп'ютера і почнемо!

Let's start our Qwest «Health»!!! You are welcome!

Під час виконання завдань, Вам пропонується користуватися перевірочним листом алгоритму роботи за квестом:

<https://docs.google.com/document/d/173T8dGfYJYrUglj4Du1hTqByRdF33ckA2mr2L2vzEjQ>

My dear pupils! Today we are going to a trip. As you know, "Health is the greatest wealth". Health, health and health...it's the main part of our life. When, where and why: these questions we ask when we have the problems with our health and we are going to visit a doctor.

But our health depends on ecology too. Nowadays the problems of ecology become very pressing. Let everybody remember: we live only once and not a very long life. We have one earth for all those, who love it and who do not. In order to be healthy we must follow special rules. And during our trip we shall try to do it.

In the web-qwest "Health" we find answers the questions, but...to use our favourite English.

Do these tasks!

Step 1.

Look! Find! Make!

Перед Вами *речення з пропусками*. Дізнатися пропущене слово Ви зможете після виконання завдань і отримати додатковий бал.

I ... to and

Отже, починаємо! **Lets go!**

Одного разу Сократа запитали: «Що для людини найцінніше і найважливіше в житті – багатство чи слава?» Великий мудрець відповів: « Ані багатство, ані слава не роблять людину щасливою. Здоровий жебрак щасливіший за хворого короля». Тобто головне для людини – здоров'я. Ось для початку я і пропоную вам створити асоціативний ланцюжок «Здоров'я», а допоможе вам в цьому ваш життєвий досвід і вислови відомих людей про здоров'я, які ви повинні знайти на просторах Інтернету.

Знайдіть 5 висловів про здоров'я (5 балів) і за допомогою цих висловів створіть карту-знань з 5 блоків, користуючись дуже популярним сервісом <http://bubbl.us/>. (10 балів)

Вирази і карти-знань надсилайте на мою електронну адресу.

Бажаю сил, натхнення і успіхів!

Step 2.

Read! Find an Internet research and Answer the Questions!

Американські вчені зробили відкриття: *сміх - це ніби «внутрішня аеробіка»*. Коли людина щосили посміхається, регоче, заливається сміхом, поліпшується робота серця, кров збагачується киснем, а зайві калорії спалюються швидше. Сміх дає нам позитивні емоції. А чи знаєте ви, що «...із усіх живих істот тільки людині властивий сміх». До того ж, сміх не вроджена якість, дитина починає сміятися не раніше, ніж через сорок днів після свого народження, і тільки тоді стає повноцінною людиною. Перші 5 – 8 тижнів дитину вчать сміху очі матері, коли вона поглядає на маля, посміхаючись по кількох сотень разів на день. Приблизно із двох місяців малята починають посміхатися й сміятися, більш усвідомлено й самостійно. Дослідження доводять, що чим частіше ми сміємося й посміхаємося, тим щасливішими себе відчуваємо! Сміх – нормалізує тиск, знімає біль. А 5 хвилин здорового сміху замінюють 40 хвилин розслабленого відпочинку. Хворі, які більше посміхаються й сміються, набагато швидше видужують. А ще сміх діє на шкіру як гарний масаж.

Завдання

Знайдіть в мережі Інтернет в електронній Вікіпедії відповіді на запитання:

1. 1.З чим допомагають організму боротися позитивні емоції? (1 бал)
2. 2.Хто автор слів «Із усіх живих істот тільки людині властивий сміх». (1 бал)
3. 3.Скільки разів у день посміхається й сміється дитина в шість років? (1бал).
4. 4.А якщо порахувати, то можна й сказати, скільки за рік? (1 бал)
5. 5.Хто хворіє рідше: веселі діти чи менш усміхнені однолітки? (1 бал)
6. 6.Спробуйте на сайті YouTube знайти відеоролик мультфільму на англійській мові «Funny Story for Kids» , тривалістю 20.56 про веселих тварин: слона, змію, страуса і ще багатьох друзів, які весело живуть на лузі. Подивіться відео і посміхніться. (20 балів)

Відповіді і посилання на відеоролик надсилайте на мою електронну адресу.

Бажаю успіхів!

Step 3.

Read! Find Answer the Questions! Create a Power Point Presentation!

Сміхотерапія є найбільш розвиненою й застосовуваною в США. Саме американець, журналіст і викладач психології поклав початок цій науці. Вийшло це в нього від безвиході. У нього була хвороба костей і сполучних тканин - він уже практично не міг рухатися, навіть звичайне приймання їжі (відкривати рот і жувати) супроводжувався найсильнішими болями - лікарі розвели руками й пояснили, що медицина в цьому випадку нічим допомогти не може! У той час (70-ті роки минулого століття) у журналах з'явилися статті невролога Вільяма Фрая, який проводив дослідження. І американець, журналіст і викладач психології вирішив спробувати: виписався з лікарні, переїхав у готель, замовив кімнату, а в кімнату кінопроектор з доглядальницею! І доглядальниця цілими днями крутила йому комедії. Перші дні він не сміявся. А через кілька днів йому стало смішно й сумно: він недвижимо лежить і тупо дивиться комедію, всерйоз сподіваючись, що сміх урятує йому життя. І почав реготати як ненормальний, після чого виявив, що в нього менше ломить спину. Через кілька тижнів у нього вже спостерігалось стійке покращення стану. А по закінченні 2-х років «сміхотерапії» він став нормальною людиною й навіть почав грати на музичному інструменті! Потім він заснував центр, який успішно функціонує дотепер, і написав про користь веселощів кілька серйозних книг.

Завдання. Знайдіть інформацію, відповівши на наступні запитання і надішліть мені на мою електронну адресу.

1. Ім'я та прізвище американця, журналіста і викладача психології. (1 бал)
2. Назву хвороби, якою він хворів. (1 бал)
3. Його портрет або малюнок (тобто людини, яка поклала початок науці «сміхотерапія»). (1 бал)
4. Який центр заснував американець-журналіст-викладач психології? Напишіть його назву. (1 бал)
5. На якому музичному інструменті він почав грати? (1 бал)

6. Напишіть 5 речень про науку «сміхотерапія». (2 бала)
7. Які дослідження проводив невролог Вільям Фрая? (1 бал)
8. Створіть презентацію з 5 слайдів про науку Сміхотерапія. (7 балів)

Перед початком створення презентації, я пропоную переглянути вам рекомендації щодо її створення: <http://kukh.ho.ua/kurs/OIT/Lab12.htm>

Удачі і успіхів!

Step 4.

Read and Create!

На початку 80-тих років минулого століття директор відомого американського цирку Майкл Кристенсен організував «Швидку допомогу клоунів», співробітники якої відвідували дітлахів, хворих раком. Медики із здивуванням помічали, що після візиту клоуна ефективність лікування зростала багаторазово. І зараз у багатьох країнах відкриті навчальні заклади по навчання цієї професії – лікувальний клоун! Існує спеціальна комп'ютерна програма «Фотошоп», за допомогою якої можна робити дружні шаржі.

Завдання.

Я пропоную вам трохи розважитись і спробувати **створити демотиватор з лозунгом «Ми такі смішні»**, використовуючи свої фотографії та відповідні сервіси:

- ❖ <http://demotivatorium.ru/demotivators/create/>
- ❖ <http://www.photoprikol.net/?do=dem>
- ❖ http://www.rusdemotivator.ru/?do=add_dem
- ❖ <http://bighugelabs.com/motivator.php>
- ❖ <http://demotivation.com.ua/add.html>

Готові роботи надсилайте на мою електронну адресу, а за вірне виконання завдання отримуйте 50 балів.

Я думаю, що кожен з вас ще раз переконався, що здоровий сміх, весела посмішка – запорука вашого здоров'я. І головне, не забувайте, що сміх і посмішки повинні бути щирими, доброзичливими, від усього серця і дарувати радість іншим, бо разом завжди веселіше.

*А тепер прочитаємо разом:
«Посміхайтесь і будьте здорові!»*

Оцінювання

<https://docs.google.com/document/d/1VNinFjL6xpuaKV57L2IRmBKktoB8fr8DwcWKGen97J4>

https://docs.google.com/document/d/1tbilNXv3aRubfI6XloMI4SQgRJvrrxDG35hJW8q_Cqw

Вітаю Вас із завершенням квесту! Підсумки і оголошення результатів Ви дізнаєтеся після підведення підсумків.. Призи і дипломи учасників вже чекають Вас!

І на завершення, *дайте відповідь на запитання анкети "Участь у Веб-квесті"*. Якщо Ви дійшли до цієї анкети, то прийміть мої вітання! Ви вийшли на фінішну пряму!

Наш Веб-квест добіг кінця! Я сподіваюсь, що Вам було цікаво!

Анкета учасника Веб-квесту

- 1.Твоє прізвище, ім'я та група, у якій ти навчаєшся?
- 2.Ти вперше приймав участь у Веб-квесті?
- 3.Чи сподобалось тобі брати участь у квесті?
- 4.Якщо так, то чому саме?
- 5.Чи виникали труднощі при виконання завдань у квесті?
- 6.Якщо так, то які саме?
- 7.Яке завдання для тебе було легким і чому?
- 8.Яке завдання для тебе було складним і чому?

9.Запропонуй свою тему для майбутнього Веб-квесту.

Уважно прочитайте питання анкети і дайте повні відповіді на запитання, а відповіді надсилайте на мій емейлик)))

**Дякую тобі за відповіді!
Сформулюй свої враження від квесту**

ПИТАННЯ НА ОСМИСЛЕННЯ ЗМІСТУ ПОСІБНИКА ТА САМОПЕРЕВІРКИ

1. Як Ви розумієте європейську інтеграцію в освітнє середовище України?
2. Сформулюйте структурні складові сучасних освітніх інновацій?
3. Сформулюйте сутність технологізації освітнього процесу у професійній підготовці кваліфікованих фахівців.
4. Дайте визначення поняття «професійна компетентність». Чим поняття «компетентність» відрізняється від поняття «компетенція»?
5. Дайте визначення понять «інноваційна культура», «інформаційна грамотність».
6. Які сучасні освітні технології Ви використовуєте у професійній підготовці фахівців?
7. Визначте мету і завдання застосування інтерактивних технологій у професійній освіті.
8. Поясніть сутність «кейс-методу»?
9. Визначте сутність поняття «рефлексія» і мету застосування цього інтерактивного методу.
10. Визначте сутність поняття «вебінар» і мету застосування цього методу.
11. У чому полягає сутність, мета і суттєва особливість використання проектної технології у професійній підготовці?
12. Що може бути продуктом проекту? Сформулюйте критерії оцінювання проектного продукту.
13. Визначте сутність поняття «гейміфікація».
14. Сформулюйте основні ознаки урока-гри.
15. Чим ділова гра відрізняється від рольової гри?
16. Визначте сутність поняття «квест».
17. Сформулюйте мету і завдання використання технології «веб-квест» у професійній підготовці?
18. Які види завдань-квестів можуть бути сформульовані для учнів у процесі проведення квест-занять?
19. Сформулюйте сутність і мету застосування інтегративно-модульної технології у професійній освіті.
20. Сформулюйте переваги і недоліки застосування дистанційної форми у системі професійної освіти.
21. У чому полягає сутність і мета змішаного навчання? Які моделі змішаного навчання Ви знаєте.
22. Сформулюйте сутність моделі «перевернуте навчання».
23. Чим відрізняється змішана форма навчання від дистанційної?
24. Розкрийте сутність поняття «інклюзивна освіта».
25. Сформулюйте критерії готовності педагога до реалізації інклюзивного навчання у закладах професійної освіти.

ГЛОСАРІЙ

Бібліотека електронна (віртуальна, цифрова) – документальна автоматизована інформаційна система, у якій різноманітні колекції електронних документів (у форматі тексту, відео, аудіо, графіки тощо) зберігаються, як правило, у повнотекстовому вигляді на електронних носіях і можуть надаватися користувачам за їхніми запитами через телекомунікаційні мережі.

Ділова гра – це форма відтворення предметного і соціального змісту професійної діяльності майбутнього спеціаліста, моделювання відносин, характерних для цієї діяльності.

Дидактичний модуль – це логічно завершена частина програми навчального курсу, навчальної дисципліни, яка складається із системи модульних елементів, які поєднані за ознакою відповідності певному виду діяльності за фахом або певному навчальному об'єктові, та реалізується відповідними формами освітнього процесу.

Дистанційне навчання – форма навчання, що базується на використанні широкого спектра традиційних і нових інформаційних технологій та їхніх технічних засобів, які залучаються для доставки навчального матеріалу, його самостійного вивчення, організації діалогового обміну між викладачем (майстром виробничого навчання) і здобувачем освіти; це навчання на відстані, яке здійснюється за допомогою сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій у реальному часі або асинхронно

Гейміфікація (ігрофікація) – використання ігрових підходів для неігрових процесів, коли ігрові елементи (присудження балів, значки, рахунок, конкуренція, досягнення) застосовують у неігрових ситуаціях із метою зробити виконання рутинних завдань більш цікавим досвідом

Дебрифінг – один із методів реалізації зворотного зв'язку на завершальному етапі інтерактивного заняття, *цілями* якого є: аналіз та обговорення результатів попередньої діяльності, узагальнення та структурування набутого досвіду; виявлення та оцінювання рівня розуміння навчального матеріалу, переваг та недоліків у діяльності учнів та їх причин; порівняння особистих досягнень учнів; планування подальшої навчальної діяльності.

Змішане навчання – це форма освіти, згідно з якою здобувач освіти засвоює одну частину матеріалу засобами дистанційного навчання, а іншу – вивчає очно в аудиторії.

Веб-квест (web-quest) - це сучасна технологія, яка основана на елементах проектної технології навчання і орієнтована на пошукову діяльність учнів з чіткими вказівками педагога із застосуванням сучасних інформаційно-

комунікаційних засобів. Веб-квест - це проблемне завдання з елементами ролівої гри, для виконання якого використовуються Інтернет-ресурси.

Гра – це вид діяльності в умовах штучно створених ситуацій, спрямованих на відтворення та засвоєння суспільного або професійного досвіду, у якому формується та удосконалюється життєва або професійна позиція

Імітаційні технології навчання - моделювання в освітньому процесі взаємин і умов реального життя або виробництва. Імітаційні технології є синтезом релаксопедагогічних підходів (зняття бар'єрів, психологічної скутості) та імітаційних проблемних ситуацій, зокрема конфліктних, у яких учасники виконують відведені їм професійні або соціальні ролі відповідно до поставленої дидактичної мети.

Інклюзія – нова філософія змісту освіти, тенденція, що постає однією із фундаментальних засад розвитку сучасного суспільства. Інклюзія - це те, що виключає ситуацію дискримінації та знецінення багатоманітності і відмінностей між людьми. Інклюзивне суспільство – те, в якому кожна людина є цінною, має рівні права із іншими, насамперед, щодо здобуття освіти, незалежно від нормотиповості розвитку чи наявності тих чи інших психофізичних порушень. Таким чином, інклюзивне навчання – те, що потребують учні і без наявності інвалідності, але ті, які мають особливості освітні потреби.

Інклюзивний освітній процес передбачає навчання учнів із особливими освітніми потребами на інклюзивній формі із забезпечення психолого-педагогічної підтримки.

Інновації в освіті – це: «процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі вирішувалися по-іншому»; «продукти інноваційної освітньої діяльності, які характеризуються процесами створення, розповсюдження та використання нового засобу (нововведення) в галузі педагогіки та наукових досліджень»; «результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних розв'язань для різноманітних педагогічних проблем»; «актуальні, значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними в контексті еволюції освіти й позитивно впливають на її розвиток».

Інноваційне навчання – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

Інноваційна культура – сукупність способів інноваційної діяльності особистості, що є результатом розпредметнення суб'єктом світу культури

інноваційної діяльності. Розгортання інноваційної діяльності проходить такі *етапи*: створення новації; перетворення новації у наукове знання; впровадження наукового знання у практичну діяльність, надання йому статусу інновації; перетворення інновації у традицію.

Інноваційна освітня технологія - сукупність інноваційних форм, методів і засобів навчання, виховання і управління, об'єднаних єдиною метою.

Інноваційне середовище – комплекс внутрішніх умов освіти, здатних забезпечувати в її межах ефективність інноваційних процесів, та зовнішнього середовища, що здійснює безпосередній (опосередкований) вплив (тиск) на умови інноваційної діяльності та її наслідки. *Головна місія* формування інноваційного середовища полягає у генеруванні інноваційних потоків та нарощенні інноваційного потенціалу кожного навчального закладу і системи загалом.

Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який відображає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності.

Інтерактивне навчання – це навчання у режимі посиленої педагогічної взаємодії учасників навчального процесу з метою спільного вирішення навчальних завдань та розвитку особистісних якостей учнів.

Інтерактивна модель навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності учнів, яка має конкурентну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. *Сутність інтерактивного навчання* полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учасників процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і педагог є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, які розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Організація навчання за цією моделлю передбачає моделювання життєвих та виробничих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації.

Інтенсифікація навчання – підвищення ефективності та результативності навчання за допомогою більш повного використання кожної одиниці ресурсного потенціалу навчального закладу.

Інтерактивність – посилена педагогічна взаємодія, взаємовплив учасників педагогічного процесу через призму власної індивідуальності, особистого досвіду життєдіяльності.

Інтерактивна технологія навчання – така організація освітнього процесу, за якої неможлива неучасть здобувача освіти (учня, студента) у колективному

взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії всіх його учасників процесу навчального пізнання: або кожен учень (студент) має конкретне завдання, за яке він повинен публічно звітуватися, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед учнівською групою завдання.

Інтерактивний тренінг – це методика інтерактивного навчання, яка складається із сукупності практичних вправ з моделювання реальних або віртуальних ситуацій навчального чи професійного характеру і яка дозволяє його учасникам за короткий час не лише набути нових знань, сформувані нові уміння і навички інтелектуальної діяльності, змінити ставлення до певних стереотипів, що склалися у навчальному чи виробничому процесах, а й закласти нові підходи до розв'язання конкретних або проблемних ситуацій професійного характеру. Дана методика базується на *інтерації* – навчанні у дії, а тому і навчитися їй можна тільки через дію.

Інформаційна культура – здатність ефективно використовувати наявні інформаційні ресурси і засоби інформаційних комунікацій, а також застосовувати для цих цілей передові досягнення у галузі розвитку засобів інформації та інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційна культура – галузь загальної культури, яка охоплює систему виховання, освіти, наукової та мистецької творчості у контексті інформаційних технологій; визначає рівень використання інформаційних технологій у всіх сферах соціально-економічного, політичного і культурного життя суспільства.

Інформаційне навчальне середовище – системно організована навчальним закладом сукупність організаційно-педагогічних, дидактико-психологічних, комунікаційних та програмних заходів і засобів цілеспрямованого культурного, духовного і соціального розвитку особистості.

Кейс-метод – методика створення і використання «кейсу», під яким розуміється письмовий опис моделей реальної конкретної ситуації та дидактичний пакет завдань, необхідний учням в процесі розв'язання змодельованої професійної проблеми.

Когнітивно-творча компетенція – здатність учнів творчо набувати професійні знання, уміння і навички, мати творчий потенціал самоосвіти і саморозвитку, що визначає їх спроможність до творчості у майбутній професії, успішність майбутньої професійної діяльності.

Компетентність – інтегральна система характеристики особистості, здатність людини завдяки наявності у неї певних знань, умінь, досвіду й інших когнітивних та абілітивних якостей ефективно діяти у певній галузі, досягаючи позитивних результатів.

Компетентнісний підхід у навчанні - організація діяльнісного характеру змісту освіти, в результаті якої той, хто навчається, перетворюється з об'єкта на суб'єкт навчання, розвиває себе як особистість.

Компетенція - сукупність взаємопов'язаних якостей особи (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються стосовно певного кола предметів і процесів, і необхідних для якісної продуктивної діяльності відносно них.

Комунікація – взаємозв'язок суб'єктів із метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності.

Креативність – загальна здатність особистості до творчості, яка може виявлятися у мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість у цілому або її окремі сторони, продукти діяльності, процес їх створення.

Критичного мислення – спроможності обирати оптимальне рішення у критичних ситуаціях.

Комп'ютеризація освіти – упорядкована сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих і управлінських процесів, спрямованих на формування у системі освіти комп'ютерно-технологічної платформи процесу інформатизації освіти.

Комунікативна компетенція – це орієнтованість особистості у різних ситуаціях спілкування, здатність ефективно брати у них участь, що базується на знаннях і відчуттях досвіду особистості, здатності ефективно взаємодіяти з іншими завдяки розумінню самої себе та інших при постійній зміні психічного стану, міжособистісних відносин та умов професійної та соціальної сфер.

Майстер-клас – це інтерактивна форма проведення сучасного уроку, яка базується суто на практичних діях, у процесі яких відбувається передача педагогом власного досвіду та професійної майстерності, демонстрація ним творчого розв'язання певного навчального завдання конкретного або проблемного характеру.

Метод навчання – упорядкована сукупність прийомів, дій і логічних операцій, спрямована на досягнення мети навчання.

Методологічна грамотність – володіння необхідними знаннями у сфері методології, спосіб дослідження універсальних, але у рамках конкретних наук, принципів, засобів і форм наукового пізнання. Методологічна грамотність виступає важливим показником критичного осмислення об'єктивного істинного наукового знання, теоретичного та емпіричного досвіду, а також способів, методів, прийомів і процедур, скерованих об'єктом пізнання на створення бажаного матеріального чи ідеального предмета або певної реальності.

Мобільне навчання (m-learning) – це передавання знань на мобільні пристрої з використанням WAP і GPRS технологій. **Мета мобільного навчання** – зробити процес навчання гнучким, доступним і персоніфікованим, в якому реалізується головний принцип мобільного навчання – навчання в будь-якому місці, в зручний час, яке потребує розроблення інтерактивних програмно-педагогічних продуктів та їх методичного забезпечення.

Модернізація професійної (професійно-технічної) освіти – створення ефективної системи освіти та навчання, яка стане основою економічного зростання держави, складовою сталого розвитку суспільства, запорукою професійної самореалізації та безперервного професійного розвитку особистості упродовж життя відповідно до її інтересів та потреб економіки України

Модульна система навчання – сучасна педагогічна технологія, що базується на блочній (модульній) побудові навчального матеріалу, який засвоюється послідовно й оцінюється шляхом накопичення балів за знання й самостійну практичну пізнавальну діяльність здобувачів освіти.

Мотиваційна компетенція – усвідомлення учнем мотивів до якісного здійснення майбутньої професійної діяльності, а отже, набуття ними необхідних знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей, що забезпечать можливість виконання ними професійних обов'язків певного рівня.

Мультимедійність – інтегративна якість ІКТ, яка реалізується в процесі сприйняття аудіо-, відеографічної і текстової інформації, які взаємно доповнюють один одне у процесі розкриття змісту на якісно новому рівні

Навчальний проект – це спільна навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність учнів, яка має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності і яка спрямована на досягнення спільного конкретного результату із розв'язування деякої проблеми, що є практично значущою для учасників проекту.

Навчальне проектування – це процес роботи над навчальним проектом, процес досягнення запланованого результату у вигляді конкретного «продукту».

Оптимізація навчального процесу - вибір такої методики, застосування якої приведе до найкращих результатів при мінімально необхідних витратах часу і зусиль. Оптимізація припускає найбільш ефективний (оптимальний) перебіг педагогічного процесу з погляду заданих критеріїв на підставі всебічного обліку закономірностей, принципів, сучасних форм і методів навчання та виховання, існуючих умов, а також особливостей педагога і здобувачів освіти.

Освітня технологія – це, у загальному значенні, системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань, який враховує людські і технічні ресурси, їхню взаємодію і має на меті оптимізацію форм освіти.

Освітній квест – педагогічна технологія, яка реалізує освітні задачі, які відрізняються від навчальної проблеми елементами сюжету рольової гри, пов'язана з пошуком і знаходженням місць, об'єктів, людей, інформації, для рішення якої використовуються, перш за все, інформаційні ресурси або ресурси будь якої галузі науки, сфери виробництва, регіону

«Перевернуте» навчання» (flipped learning) – це модель активного навчання, що дозволяє «перевернути» звичайний процес навчання таким чином: учні (студенти) поза аудиторією переглядають відповідні відео-фрагменти навчального матеріалу за темою програми, який буде розглядатися на наступному занятті, самостійно вивчають теоретичний матеріал, а в аудиторії здійснюють його обговорення, виконують практичні завдання з його застосування.

Проект – сукупність певних дій, документів, текстів, призначених для створення реального об'єкта, предмета або теоретичного продукту.

Проектна технологія – система навчання, за якої учні набувають знань і умінь в процесі планування і виконання практичних завдань-проектів, які поступово ускладнюються. Ґрунтується на позиціях педагогіки прагматизму («навчання через діяльність»), розглядаючи при цьому діяльність як різновид творчої роботи, де ученє виступає її активним учасником.

Проектування освітніх технологій – процес системно обґрунтованого вибору змісту, методів навчання, організаційних форм навчальної діяльності, методичних прийомів навчання в залежності від дидактичних цілей, рівня підготовленості й індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

Професійна компетентність – точно визначена галузь професійної діяльності людини, певна посада з чітко визначеними посадовими обов'язками. Професійна компетентність педагога визначається через її *основні показники*: підготовленість до педагогічної та науково-методичної діяльності, особисту педагогічну майстерність, інноваційність мислення, професійні прогностичні уміння.

Професійно-особистісні якості (професіограми) педагога забезпечують успішну та ефективну педагогічну діяльність, а саме: педагогічну спрямованість (психологічну готовність), педагогічні здібності (професійну компетентність, майстерність), індивідуально-типологічні властивості.

Рефлексія - самоаналіз, самооцінка учасниками педагогічного процесу своєї діяльності, взаємодії. До *методів рефлексії* можна віднести: методи експертної

оцінки, індивідуальної та групової оцінки, аналіз і узагальнення досвіду, метод взаємоконтролю, групового обміну враженнями тощо

Творчість – особлива діяльність, результатом якої є оригінальні, досконалі, об'єктивно і суб'єктивно нові, матеріальні та духовні цінності. Це нові знання як результат наукового дослідження чи відкриття, нові технічні ідеї (винаходи, інновації, рацпропозиції), нові педагогічні концепції, методики навчання і виховання, нові освітні теорії і технології тощо.

Творчі здібності – індивідуально-психологічні властивості особистості, що виступають передумовою успішного здійснення творчої діяльності у певних галузях – науці, техніці, технології, професійній тощо. Творчі здібності визначають оригінальність, продуктивність, швидкість, особистісну й суспільну значущість результату творчої діяльності, але не зводяться тільки до знань, умінь і навичок. Велике значення для формування і прояву творчих здібностей має розвинута інтуїція, асоціативний процес у ході сприймання дійсності, наявність стратегій і тактик організації творчої діяльності.

Творча особистість – це креативна особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула для актуалізації творчого потенціалу людини додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи декількох видах творчої діяльності.

Технологічна грамотність – відображає рівень володіння технологічними знаннями і розуміння природи технологічної діяльності, усвідомлення зв'язків між виробництвом і суспільством, а також впливу технологій на оточуюче середовище.

Як особистісне надбання технологічна грамотність характеризує здатність людини ефективно виконувати завдання і розв'язувати проблеми у сфері професійної діяльності, активне оволодіння сукупністю засобів і способів досягнення високих результатів.

Технологічний підхід у навчанні - впровадження у педагогіку системного способу мислення. Такий підхід до освітніх і педагогічних процесів дозволяє: забезпечити точне інструментальне, методичне, комунікативне управління навчальним процесом; значно підвищити ймовірність досягнення прогнозованого результату; науково обґрунтовано аналізувати і систематизувати наявний практичний досвід і його використання; оптимально використовувати реальну ситуацію на наявні ресурси, зменшити міру впливу несприятливих обставин на учасників освітнього процесу та створити умови для розвитку особистості; обирати найбільш ефективні і розробляти нові прогресивні технології освітнього процесу у закладах професійної освіти для вирішення поставлених завдань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахтиярова, Л.Н., Проектирование уроков информатики с использованием проблемного обучения // Информатика в школе. 2019. №8. С. 19-24.
2. Гейміфікація в освіті. URL: <http://osvitanova.com.ua/posts/2596-heimifikatsiia-v-osviti>.
3. Даниленко Л. Сучасні підходи до управління навчальними закладами в умовах інноваційного розвитку // Післядипломна освіта в Україні. 2008. Спецвипуск. С. 14-16.
4. Дистанційне навчання в системі професійно-технічної освіти : монографія /авт. кол. В. В. Ягупов, Л. М. Петренко, С. Г. Кравець та ін. / За наук. ред. В. В. Ягупова. Житомир: «Полісся», 2019. 234с.
5. Змішане навчання у закладах професійної(професійно-технічної) освіти. Навчально-методичний посібник / Оксана Пасічник Юлія Єлфімова, Христина Чушак, Олена Шинаровська, Андрій Донець. К.: 2021. 92 с.
6. Захарчук М. Є. Проблеми формування професійної компетентності викладача в умовах впровадження інклюзивної освіти в Україні [Електронний ресурс] /М.Є.Захарчук. – Режим доступу : <http://gnpu.edu.ua/files/naukovi20chitanny/pedagogika/ZaharchukKluchkovska>.
7. Карабін О.Й. Гейміфікація в освітньому процесі як засіб розвитку молодших школярів //Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. №67, Т.1. С. 44-47.
8. Костюченко М.П., Паньков Д.В. Організація модульного навчання в професійно-технічних навчальних закладах: управлінський аспект: Навчально-методичний посібник. Донецьк: ДІПО ІПП, 2005. 100 с.
9. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційний аспект. Київ, 2005. 172с.
10. Кулішов В.С. Застосування квест-технології у професійно-теоретичній підготовці учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО УМО НАПН України, 2018. 81 с.
11. Кучерак І.В. Підготовка педагогічних працівників до створення інклюзивного освітнього середовища у закладах професійної освіти: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО, 2022. 19 с.
12. Масліч С.В. Методика організації і проведення занять за дистанційною й змішаною формами навчання: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО, 2022. 31 с.

13. Методика професійного навчання: методичний посібник / І.Є. Сілаєва, С.С. Шевчук, С.О. Заславська. Донецьк: ІПО ІПП УМО, 2014. 292 с.
14. Николаева Н. В. Образовательные квест-проекты как метод и средство развития навыков информационной деятельности учащихся [Электронный ресурс] //Вопросы интернет-образования, №7, 2008. – Режим доступа: <http://vio.fio.ru/vio07>.
15. Петренко Л. М. Проблема підготовки педагогів до впровадження дистанційного професійного навчання в науковій літературі . Використання платформи дистанційного навчання e-learning.org.ua в освітньому процесі професійно-технічного навчального закладу: [Електронний ресурс] : матеріали наук.-практ. семінару (м. Київ, 26 квітня 2016 р.) / Ін-т проф.-техн. Освіти НАПН України; Українська інж.-пед. Академія. К.: ІПТО НАПН України, 2016. 53 с. – Режим доступу: <http://ivet-ua.science/>
16. Постанова КМУ від № 636 10.07.2019 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти». 7 с.
17. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій /Постанова Кабінету міністрів України від 23.11.2021 №1341 (із змінами). Київ. 7 с.
18. Сілаєва І. Є. Технології навчання професії: навчально-методичний посібник. БІНПО, 2017. 64 с.
19. Сушенцева Л. Л. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: дисертація доктора педагогічних наук: 13.00.04. Київ, 2012. 559 с.
20. Теорія і практика інклюзивної освіти [навчально-методичний посібник] / Упорядник Бондар К. М. – [2-ге вид., доп.]. Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с.
21. Цицюра К. Змішане навчання: основні інгредієнти компетентнісного підходу для ефективної освіти нового покоління. 2015. <http://bit.ly/1zp30E1>
22. Чижикова І.В., Токарева А.В. Використання сучасних гейміфікованих засобів навчання в контексті викладання іноземних мов студентам технічних та економічних спеціальностей //Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021, №77, Т.2. С.147-150.
23. Шевчук С.С. Діяльність педагога професійної школи у контексті інноватики: Навчально-методичний посібник для самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації /С.С.Шевчук. Біла Церква: БІНПО ДВНЗ «УМО» НАПНУ. 2017. 106 с.

24. Шевчук С.С. Інноваційні підходи до навчання професії: Методичний посібник. Донецьк: ІПО ІПП УМО АПН України. 2012. 120 с.
25. Шевчук С.С. Інноваційний урок у професійній школі : навчально-метод. Посібник. Біла Церква : БІНПО УМО НАПНУ, 2015. 110 с.
26. Шевчук С.С. Реалізація сучасних освітніх практик у професійну підготовку фахівців сфери обслуговування: Навчально-методичний. Біла Церква: БІНПО ДВНЗ «УМО» НАПНУ. 2018.139с.
27. Ягупов В. В. Суб'єктність учнів як основна детермінанта дистанційного навчання в системі професійно-технічної освіти / В. В. Ягупов // Наук. вісник Ін-ту проф.-тех. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць : Вип. 11 /Інст-т проф.- тех. освіти НАПН України ; [Ред. кол. В. О. Радкевич (голова) та ін.]. К. : Міленіум, 2016. С. 29–37.
28. Fleming, N. (2018). *Gamification: Is it game over?*. [online] Bbc.com. Available at: <http://www.bbc.com/future/story/20121204-can-gaming-transform-your-life> [Accessed 28 Feb. 2018].

УДК 377.1-057

Ш 37

Шевчук С.С. Сучасні освітні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ, 2022. 158 с.

©БІНПО ДЗВО УМО НАПНУ, 2022

©Шевчук С.С., 2022